

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**ANALIZA ČRPANJA NEPOVRATNIH SREDSTEV EVROPSKIH
STRUKTURNIH SKLADOV NA PRIMERU
ŽIVILSKOPREDELOVALNIH PODJETIJ**

Ljubljana, marec 2014

MITJA NORČIČ

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Mitja Norčič, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor zaključne strokovne naloge magistrskega dela z naslovom Analiza črpanja nepovratnih sredstev evropskih strukturnih skladov na primeru živilskopredelovalnih podjetij, pripravljene v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Matejem Lahovnikom.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo zaključne strokovne naloge/diplomskega dela/specialističnega dela/magistrskega dela/doktorske disertacije na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
  - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v zaključni strokovni nalogi magistrskega dela, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
  - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal(-a);
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predložene zaključne strokovne naloge magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja(-ice): _____

KAZALO

UVOD	1
1 ANALIZA STANJA V ŽIVILSKOPREDELOVALNI INDUSTRIJI	4
1.1 Osnovna opredelitev in pogled v razvoj živilskopredelovalne industrije	4
1.2 Živilskopredelovalna industrija v makroekonomskih agregatih	7
1.2.1 Obseg industrijske proizvodnje.....	7
1.2.2 Gibanje cen	8
1.2.3 Zunanja trgovina z agroživilskimi proizvodi.....	10
1.3 Uspešnost poslovanja živilskopredelovalne industrije	14
1.3.1 Prihodki od prodaje.....	15
1.3.2 Kazalniki izvozne aktivnosti.....	15
1.3.3 Prihodki od prodaje in dodana vrednost na zaposlenega.....	15
1.3.4 Kazalniki dobičkovnosti	16
1.4 Odnosi med trgovskim sektorjem in živilskopredelovalno industrijo	17
1.5 Javna sredstva kot instrument kmetijske politike za izboljšanje konkurenčnosti živilskopredelovalne industrije	23
2 KOHEZIJSKA POLITIKA	26
2.1 Zgodovina razvoja kohezijske politike	27
2.1.1 Programsko obdobje 2007-2013	29
2.2 Načela kohezijske politike	30
2.3 Cilji kohezijske politike	31
2.3.1 Cilji obdobja 1988–1993 in 1993–1999	31
2.3.2 Cilji obdobja 2000–2006	32
2.3.3 Cilji obdobja 2007–2013	32
2.4 Instrumenti kohezijske politike	32
2.4.1 Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad	34
2.5 Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja	34
2.5.1 Finančni prispevek Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja.....	37
3 ANALIZA PORABE NEPOVRATNIH SREDSTEV V PRETEKLIH PROGRAMSKIH OBDOBJIH	38
3.1 Predpristopna pomoč SAPARD	38
3.1.1 Cilji programa SAPARD	39
3.1.2 Prednostne naloge	40
3.1.3 Ukrepi programa SAPARD	41
3.1.4 Finančni načrt.....	41
3.1.5 Razlogi za ukrepanje v živilskopredelovalni industriji.....	43

3.1.6	Uspešnost izvajanja ukrepa: »Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov«, ki temelji na relevantnih kazalnikih za spremljanje.....	46
3.2	Črpanje sredstev živilskopredelovalne industrije v programskem obdobju 2004–2006 (EPD).....	50
3.2.1	Nacionalna razvojna strategija kot ogrodje ukrepov Evropske strukturne in kohezijske politike.....	51
3.2.2	Aktivnosti v okviru EPD	52
3.2.3	Prednostne naloge EPD	52
3.2.4	Osrednji cilji EPD	54
3.2.5	Utemeljitev podpore živilskopredelovalnim podjetjem v okviru EPD: »Ukrep izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«.....	54
3.2.6	Cilji ukrepa	56
3.2.7	Finančni okvir, upravičenci in upravičene dejavnosti ukrepa	57
3.2.8	Analiza rezultatov glede na cilje ukrepa	59
3.2.9	Finančna realizacija	59
3.2.10	Analiza kazalnikov	60
4	JAVNI RAZPIS ZA SOFINANCIRANJE KAPITALSKIH NALOŽB V PREDELAVO IN TRŽENJE KMETIJSKIH PROIZVODOV.....	63
4.1	Skupna kmetijska politika in Program razvoja podeželja 2007–2013.....	63
4.2	Ukrep 123: »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom«.....	66
4.3	Javni razpis za ukrep »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« iz PRP 2007-2013, Javni razpis za leto 2007.....	67
4.3.1	Upravičenci javnega razpisa.....	68
4.3.2	Razpisni pogoji.....	69
4.3.3	Merila za izbor.....	71
4.3.4	Upravičene in neupravičene naložbe javnega razpisa	72
4.3.5	Črpanje sredstev in obveznosti končnih prejemnikov.....	73
5	ANALIZA KAZALCEV USPEŠNOSTI POSLOVANJA PREJEMNIKOV NEPOVRATNIH SREDSTEV PO AKTIVIRANJU NALOŽBE	74
5.1	Prejemniki sredstev	74
5.2	Opis in cilji naložb.....	77
5.3	Finančni kazalci naložb	81
5.4	Poslovni rezultati za leto 2010	83
5.4.1	Primerjava indeksov kazalnikov uspešnosti poslovanja podjetij iz vzorca s panogo za leto 2010.....	84
5.5	Poslovni rezultati za leto 2011	85
5.5.1	Primerjava indeksov kazalnikov uspešnosti poslovanja podjetij iz vzorca s panogo za leto 2011	86
	SKLEP.....	88
	LITERATURA IN VIRI.....	91

KAZALO SLIK

Slika 1: Delež proizvodnje živil in pijač v dodani vrednosti in zaposlenosti (%); 2000–2010	7
Slika 2: Indeks obsega industrijske proizvodnje (2005 = 100); 2000–2011	8
Slika 3: Paritete cenovnih indeksov živilskih proizvodov ter kmetijskih pridelkov, energentov in pijač (2005 = 100); 2000–2011	9
Slika 4: Izvoz in uvoz ter zunanjetrgovinska bilanca agroživilskih proizvodov (mio EUR) ...	11
Slika 5: Produktivnost in dodana vrednost na zaposlenega v živilskopredelovalni dejavnosti v primerjavi s predelovalnimi dejavnostmi	16
Slika 6: Porazdelitev prihodkov od prodaje v trgovskem sektorju za Slovenijo.....	21
Slika 7: Proračunski izdatki, namenjeni slovenski živilskopredelovalni industriji (v EUR) ...	24
Slika 8: Politika razvoja podeželja 2007–2013 (v %)	38
Slika 9: Primerjava razpoložljivih sredstev po odloku s prevzetimi obveznostmi in izplačili za ukrep št. II (v SIT); 2000–2006.....	48
Slika 10: Analiza prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti.....	55
Slika 11: Kazalniki in ciljne vrednosti ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«	57
Slika 12: Ciljne vrednosti in kazalniki ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«	61
Slika 13: Ukrepi 1. osi po prednostnih nalogah	65
Slika 14: Cilji in indikatorji ukrepa »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom«	67
Slika 15: Uspešnost vlog pri izpolnjevanju pogojev javnega razpisa	71
Slika 16: Porazdelitev finančnih sredstev glede na velikost podjetij (v EUR).....	76
Slika 17: Porazdelitev finančnih sredstev glede na statistično regijo (v EUR).....	76
Slika 18: Porazdelitev podjetij glede na izbrane cilje naložbe (v %)	78

KAZALO TABEL

Tabela 1: Kazalniki poslovanja živilskopredelovalne industrije 2005–2011	14
Tabela 2: Z odlokom opredeljena sredstva za ukrepe Programa SAPARD (v EUR).....	42
Tabela 3: Pregled prispelih vlog, sklenjenih pogodb in zaključenih projektov	47
Tabela 4: Finančni okvir ukrepa (v EUR, tekoče cene).....	58
Tabela 5: Finančna realizacija ukrepa 3.1	60
Tabela 6: Pregled vseh vlog glede na organizacijsko obliko vlagatelja	69
Tabela 7: Prikaz vseh podjetij, zajetih v vzorcu	75
Tabela 8: Prikaz podjetij po dejavnostih in ciljih naložb.....	77
Tabela 9: Izhodiščni in načrtovani kazalci uspešnosti poslovanja prejemnikov sredstev	81
Tabela 10: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja prejemnikov sredstev za leto 2010.....	83
Tabela 11: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja panoge za leto 2010	84
Tabela 12: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja prejemnikov sredstev za leto 2011.....	85
Tabela 13: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja panoge za leto 2011	87

UVOD

Živilskopredelovalna industrija predstavlja pomemben steber slovenskega gospodarstva. Tako je po podatkih AJ PES-a za leto 2011 v panogi delovalo 599 podjetij, ki so zaposlovala 12.823 oseb. Živilska podjetja so ustvarila 2,005 milijarde evrov prihodkov od prodaje in 33.000 evrov dodane vrednosti na zaposlenega. Živilskopredelovalna industrija ima poleg gospodarskega izrazit družbenopolitični pomen, ki ga lahko pripišemo neposredni povezanosti s kmetijstvom, težnji države po prehranski samooskrbi in vplivu na izdatke za življenjske potrebščine gospodinjstev.

Slovenija se je 1. 5. 2004 vključila v skupnost petindvajsetih držav, ki zagotavlja štiri ekonomske svoboščine: prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala, ključni cilj prostega pretoka pa je zagotavljanje razmer odprte konkurence. Naslednji izziv in nadgradnja gospodarske integracije evropskih držav je politična unija, ki se ji z vzpostavljanjem dodatnih skupnih instrumentov in politike sedanja EU čedalje bolj približuje (Marinko, 2007, str. 1). Živilskopredelovalna industrija je ena izmed tistih predelovalnih panog gospodarstva, ki se ji je z vstopom Slovenije v EU korenito spremenilo poslovno okolje, v katerem podjetja delujejo. Skupni evropski trg je dodatno povečal konkurenčni pritisk na živilskopredelovalna podjetja in dodatno spodbudil procese prestrukturiranja podjetij (Kuhar, 2007, str. 1). Povečan ekonomski pritisk in zahteve po prilagoditvi so v glavnem posledica razlik v ceni proizvodov in stroškov, neprimerljivi proizvodni strukturi ter razlikah v kmetijskih politikah (El-Agraa, 1994, str. 567). Kmetijska politika v veliki meri določa ekonomsko okolje živilskopredelovalne industrije in pomembno vpliva predvsem na tiste njene dejavnosti, ki so neposredno povezane z občutljivimi trgi primarnih kmetijskih surovin (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 13). Slovenija do osamosvojitve ni imela svoje kmetijske politike, po osamosvojitvi pa je skušala v čim večji meri slediti ciljem in ukrepom skupne kmetijske politike EU. Pojem skupne kmetijske politike obsega zahteven in razvejan sistem urejanja kmetijskih trgov (I. steber SKP) in izvajanja politike razvoja podeželja (II. steber SKP) (Juvančič, 2005, str. 60). Skupna kmetijska politika je bila opredeljena že z Rimsko pogodbo iz leta 1957. Temelji na treh načelih: (1) enotnost trga, (2) dajanje prednosti domači pridelavi in (3) finančna solidarnost držav članic. Temeljni cilji kmetijske politike so zagotoviti redno oskrbo z živili po ustreznih cenah, ohraniti ravnovesje med mestom in podeželjem, dvigniti storilnost v kmetijski pridelavi, ustrezno izrabiti naravne vire ter varovati okolje (Atkin, 1993, str. 411).

Skupna kmetijska politika za uresničevanje zastavljenih ciljev uporablja številne in zelo raznolike mehanizme v obliki ukrepov tržno-cenovne politike in politike razvoja podeželja, ki se v glavnem financirajo iz evropskih strukturnih skladov. Odprava mej, skupni evropski trg in prost pretok blaga pa prinašajo tudi ključne izzive za slovensko živilskopredelovalno industrijo, ki se še vedno ubada z relativno nizko stopnjo konkurenčnosti in potrebo po strukturnih spremembah in prilagoditvah (Volk et al., 2012, str. 61). V ta namen so

slovenskim živilskopredelovalnim podjetjem že od leta 2002 namenjena nepovratna sredstva iz različnih evropskih strukturnih skladov v različnih programskih obdobjih. Politika razvoja podeželja, kot del kohezijske politike Evropske unije, vztrajno povečuje svoj pomen, ki izhaja iz njenega vpliva na strukturne spremembe v agroživilski verigi in upravljanje podeželskih virov (Juvančič, 2005, str. 60).

Program SAPARD je bil eden od treh predpristopnih programov EU za države kandidatke kot poseben program pomoči za kmetijstvo in razvoj podeželja v srednje- in vzhodnoevropskih državah kandidatkah v predpristopnem obdobju. Sredstva iz tega programa so bila namenjena doseganju splošnih ciljev kmetijske politike, in sicer za spodbujanje trajnostnega razvoja kmetijstva in celovitega razvoja podeželja. Z vstopom Slovenije v EU (1. 5. 2004) je postal ključni dokument Slovenije za črpanje evropskih kohezijskih sredstev. Enotni programski dokument 2004–2006. Trenutna skupna kmetijska politika, ki se izvaja v okviru Programa razvoja podeželja 2007–2013, združuje ukrepe za razvoj podeželja v štiri osi. Z objavo javnega razpisa za ukrep 123: »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« se je podjetjem iz živilskopredelovalne industrije ponudila priložnost, da načrtovane projekte izpeljejo hitreje in učinkoviteje, da izpeljejo projekte, za katere nimajo lastnih sredstev, ali del lastnih sredstev namenijo za nove projekte in si po zaključku projektov bistveno izboljšajo kazalce poslovanja.

Namen magistrskega dela je s kvantitativnim in kvalitativnim raziskovalnim metodološkim procesom proučiti, kako učinkovito ter uspešno je bilo črpanja nepovratnih sredstev s strani živilskopredelovalnih podjetij in kako so odločitve o višini in namenu črpanja vplivale na uspešnost poslovanja živilskopredelovalnih podjetij.

Temeljni cilj magistrskega dela je s teoretičnim in empiričnim raziskovalnim pristopom ugotoviti, ali učinkovito črpanje in uporaba nepovratnih sredstev pozitivno vplivata na kazalce uspešnosti poslovanja živilskopredelovalnih podjetij. Hkrati želim kazalce poslovanja podjetij, ki so prejela nepovratna sredstva, primerjati s kazalci za živilskopredelovalno dejavnost in dokazati, da samo dobro premišljena priprava projekta in smotrna izvedba, ki sledi strateškim usmeritvam podjetja, zagotavljata dolgoročno konkurenčno prednost podjetja in uspešno poslovanje. Z magistrskim delom želim tudi pokazati, kako so cilji, ki jih zasledujejo upravljalci strukturnih skladov, skladni s cilji podjetij oz. prejemniki nepovratnih sredstev.

Osrednja raziskovalna teza magistrskega dela, ki jo bom skušal dokazati s kvantitativno in kvalitativno analizo na vzorcu živilskopredelovalnih podjetij je, da lahko imajo nepovratna sredstva pozitiven vpliv na kazalce uspešnosti poslovanja živilskopredelovalnih podjetij. Vpliv črpanja sredstev se bo intenzivneje odražal pri uspešnosti tistih podjetij, katerih črpanje sredstev je učinkovitejše, bolj racionalno in predvsem ciljno usmerjeno.

Za teoretični del magistrske naloge sem uporabil opisno (deskriptivno) metodo znanstvenoraziskovalnega dela, ki proučuje stanje in vsebino pojavov in ne posega direktno v pojave oz. njihove vzroke, ki jih proučuje, temveč jih le opazuje, opisuje, primerja, analizira ter sklepa na povezave. Vsi sklepi in ugotovitve v magistrskem delu izhajajo iz poročil, knjig, internetnih strani in člankov z najnovejšimi teoretičnimi spoznanji s področja obravnavane teme strukturnih skladov, črpanja nepovratnih sredstev in živilskopredelovalne industrije. Teoretični del magistrskega dela je nastal kot plod sistematičnega iskanja in kritičnega proučevanja domače in tuje literature z obravnavanega področja, ki nam daje osnovo za celovito oceno na področju živilskopredelovalne industrije, evropskih strukturnih skladov, investicij, spodbujevalnih ekonomskih politik in kazalcev uspešnosti poslovanja.

Empirični del raziskave pa temelji na sodobnem znanstvenem pristopu kvalitativne in kvantitativne analize primera kot osnovne podporne metode, ki omogoča obravnavo in primerjavo podatkov ter izdelavo zaključkov. V magistrski nalogi sem uporabil primarne in sekundarne podatke. Primarne podatke sem pridobil iz obrazcev in dokumentov, ki predstavljajo sestavni del vloge ob prijavi na razpis za dodelitev nepovratnih sredstev. Sekundarne vire pa sem pridobil iz poročil, knjig in člankov, s katerimi sem oblikoval tudi teoretični del naloge. Poleg tega sem pri raziskovalnem delu uporabil podatke drugih virov, kot so: informacije iz uradnih evidenc, uradne statistike in objavljena poročila različnih institucij. Pri izdelavi magistrskega dela sem uporabil tudi teoretična znanja, pridobljena v okviru podiplomskega študija, in izkušnje, ki sem jih nabral pri delu z vodenjem postopkov dodeljevanja nepovratnih sredstev. Rezultate empirične analize sem obdelal kvalitativno. Povezal sem opazovanja, stališča, spoznanja, rezultate in sklepe različnih institucij in drugih avtorjev. V tem delu naloge sem uporabil tudi metodo kompilacije, s pomočjo katere sem prišel do novih samostojnih sklepov.

Magistrsko nalogo sestavlja pet zaključenih vsebinskih sklopov oziroma poglavij. Prvo poglavje se nanaša na teoretični pregled stanja v živilskopredelovalni panogi. Predstavljeni so ključni makroekonomski podatki in kazalniki uspešnosti poslovanja slovenske živilskopredelovalne industrije ter vpliv trgovine in državne politike na njeno poslovanje. V drugem poglavju je predstavljen razvoj kohezijske politike EU in instrumenti politike za zagotavljanje njenih ciljev. Tretje poglavje obsega analizo uspešnosti predpristopne pomoči SAPARD in Enotnega programskega dokumenta (EPD) z vidika doseganja ciljev obeh programov in črpanja sredstev s strani živilskopredelovalne industrije. Četrto in peto poglavje sodita v empirični del magistrske naloge. V tem delu sem predstavil javni razpis za sofinanciranje naložb podjetij iz živilskopredelovalne dejavnosti. V petem poglavju pa sem analiziral kazalnike uspešnosti poslovanja podjetij, ki so prejela pomoč, in jih primerjal z napovedmi, ki so jih naredila podjetja sama, ter podatki živilskopredelovalne panoge. Delo zaključujem s sklepnimi ugotovitvami.

1 ANALIZA STANJA V ŽIVILSKOPREDELOVALNI INDUSTRIJI

1.1 Osnovna opredelitev in pogled v razvoj živilskopredelovalne industrije

Živilskopredelovalna industrija je pomemben člen v verigi ekonomskih dejavnosti, ki jo imenujemo agroživilstvo. Pojem agroživilstva vključuje industrijo surovin za kmetijsko pridelavo, kmetijstvo, živilskopredelovalno industrijo, trgovino z živili in gostinstvo. Vsak člen v verigi opravlja niz značilnih nalog. Živilskopredelovalna industrija predela kmetijske pridelke v različne oblike živilskih proizvodov in jih po različnih prodajnih poteh ponudi na trgu. Pomen živilskopredelovalne industrije izvira iz njenega ekonomsko-političnega položaja ter vpliva živilskih proizvodov na zdravje in prehrano ljudi. Kljub dejstvu, da kmetijska politika postopoma prepušča agroživilstvo delovanju trgov, pa so posegi v delovanje trga z živili s stani politike prej pravilo kot izjema. Odnos javnosti do prehrane in zdravja v vedno večji meri določa povpraševanje in ponudbo na živilskih trgih (Erjavec & Kuhar, 2000, str. 15).

Živilskopredelovalna industrija doživlja dinamične spremembe. Tehnološki razvoj dosega vedno nove razsežnosti, industrija pa je močno podvržena vplivom globalizacije in koncentracije. Slovenska živilskopredelovalna industrija je delovala v povsem drugačnem okolju v primerjavi z razvitim in demokratičnim svetom. Pred spremembami družbene ureditve sta bila stabilna oskrba s hrano in doseganje prehranske samozadostnosti pomembna politična cilja in temeljni nalogi agroživilstva. Delovanje in razvoj živilskopredelovalne industrije sta bila zato izdatno podprta z državnimi podporami. V razmeroma nekonkurenčnih razmerah se je razvila industrijska panoga, ki je oskrbovala sorazmerno velik jugoslovanski trg. S spremembami družbene in gospodarske ureditve so se slovenska živilskopredelovalna podjetja soočila z razpadom jugoslovanskega trga in dolgotrajnim procesom lastninjenja. Podjetja slovenske živilskopredelovalne industrije so izgubila velik del svojega prodajnega in surovinskega trga. V času tranzicije so številne živilskopredelovalne dejavnosti v navezavi s kmetijstvom ostale v precejšnji meri zaščitene. Državni protekcijem je kratkoročno ugodno vplival na razvoj panoge, predvsem na dohodke in uspešnost poslovanja, a je hkrati preprečeval nujne strukturne prilagoditve ob obsežnih ekonomskih in političnih spremembah (Erjavec & Kuhar, 2000, str. 15 in 61). Za to obdobje sta značilna administrativno določanje odkupnih cen kmetijskih surovin in visoka stopnja zunanjetrgovinske zaščite za predelane živilske proizvode (Kuhar, 2002, str. 41).

S programom reforme slovenske kmetijske politike je bila med drugim načrtovana tudi postopna liberalizacija zunanjetrgovinske ureditve za kmetijske pridelke. Agrarnopolitične cilje pa je poskušala država zagotavljati z drugimi tržno-cenovnimi in strukturnimi ukrepi (Kuhar, 2002, str. 41). Procesi liberalizacije, ki so se začeli v poznih devetdesetih letih, in prilagajanje pravne ureditve zahtevam bližajočega se pristopa Slovenije k EU so bistveno spremenili ekonomsko okolje slovenske živilskopredelovalne industrije. To je v nekaterih dejavnostih pripeljalo do precejšnjih sprememb in poslabšanja dohodkovnega položaja podjetij. Članstvo v EU je zahtevalo korenite spremembe v delovanju države in gospodarstva. Živilska podjetja

so se soočila z obsežnimi spremembami v pravnem okolju in neposrednim konkurenčnim pritiskom enotnega trga (Erjavec & Kuhar, 2000, str. 15).

Živilskopredelovalna industrija se zagotovo uvršča med panoge z najzahtevnejšimi ter najboljsežnejšimi spremembami, ki jih prinaša pridruževanje Evropski uniji, kar je posledica njene tesne povezanosti s kmetijstvom. Evropska unija je na področju agroživilstva vzpostavila zelo kompleksen pravni red s številnimi ukrepi kmetijske politike ter zelo visoko zunanjetrgovinsko zaščito. Kljub protekcionistični agrarni politiki pa živilska industrija posluje v razmerah ostre konkurence notranjega trga (Kuhar, 2002, str. 40). Slovenska živilska industrija se je tako ob vstopu v Evropsko unijo soočila s spremembami, ki jih povezujemo (Kuhar & Erjavec, 2001, str. 13):

- z makroekonomskim okoljem,
- z vključitvijo na enotni trg,
- s prevzemom skupnih kmetijskih tržnih ureditev in
- s prevzemom strukturne politike.

Kuhar (2002a, str. 29) tako že v letu 2002 kot enega ključnih negativnih učinkov pristopa izpostavlja prevzem skupne carinske tarife EU, kar je po vstopu v Evropsko unijo spremenilo pogoje prodaje na tradicionalnih izvoznih trgih bivše Jugoslavije. Živilska podjetja so s tem izgubila svojo konkurenčno prednost na teh trgih, ki je izhajala iz sklenjenih prostotrgovinskih sporazumov. Končni rezultat prevzema skupne carinske tarife se kaže v upadu izvoza živilskih proizvodov na trgih bivše Jugoslavije. Prost pretok živilskih proizvodov iz držav članic Evropske unije pa je povečal konkurenčne pritiske na živilska podjetja in zmanjšal njihove prihodke na domačem trgu. Strukturno zaostajanje živilskih podjetij pa je po drugi strani oteževalo prodor na skupnem evropskem trgu. Slaba integracija na skupnem evropskem trgu tako ostaja eden ključnih strukturnih deficitov živilske industrije (Kuhar, 2007, str. 13).

Slovenska živilskopredelovalna panoga se po strukturi izrazito razlikuje od razmer v ostalih članicah Evropske unije. Podjetja so občutno manjša, kar pomembno vpliva na številne ekonomske dejavnike in konkurenčnost. Analize kažejo zmanjševanje povprečne velikosti podjetja po številu zaposlenih ter realno zmanjševanje povprečne realizacije. Velikost živilskih podjetij postaja odločilna konkurenčna prednost, ki daje poleg pozitivnih stroškovnih učinkov v obliki ekonomije obsega tudi močnejšo pogajalsko moč na ravni maloprodaje z živili, kjer je prišlo do občutne koncentracije in pojava vertikalne kompeticije. V zadnjem obdobju se sicer pojavljajo horizontalna združevanja živilskih podjetij, vendar se te aktivnosti ne odražajo na ključnih agregatnih kazalnikih panožne strukture (Kuhar, 2005, str. 41). Vstop Slovenije v Evropsko unijo je tako sprožil znatne spremembe v ekonomskem okolju slovenske živilskopredelovalne industrije, ki je intenziviral procese prestrukturiranja in povečal pritiske na poslovanje agroživilskega sektorja (Kuhar, 2007, str. 13).

Na poslabšanje uspešnosti poslovanja pa so izrazito vplivali tudi povečani pritiski trgovinskega sektorja, preko katerega se posredno odražajo tudi učinki sproščanja zunanjetrgovinske zaščite. Trgovina je preko hitrega in učinkovitega prestrukturiranja ter izrazitega povečanja koncentracije postala dominanten igralec v agroživilski verigi, kar je privedlo do zaostrovanja pogojev dobave in zniževanja dobavnih cen. Neugodna razmerja znotraj vertikalne verige nasproti trgovine so dodatno spodbudila zastale procese prestrukturiranja in konkurenčne usposobitve (Kuhar, 2002, str. 54).

Slovenska agroživilska veriga se po letih pristopa k Evropski uniji še vedno sooča z nekaterimi pomembnimi izzivi. Problem nizke konkurenčnosti še vedno obstaja in potrebe po strukturnih spremembah so nujne za izboljšanje ekonomskega položaja živilskopredelovalnih podjetij (Volk, Rednak & Erjavec, 2012, str. 61).

Ključni dejavnik za zaostajanje v procesih prestrukturiranja je tudi v neoptimalno vodenih politikah, predvsem zunanjetrgovinske politike. V času tranzicije so ekonomske anomalije, inducirani transferji in državni protekcionizem omejevali konkurenčne pritiske, ki bi lahko dali nujne impulze za prestrukturiranje in razvoj konkurenčnosti. Država ni pokazala jasnih konceptov ali ukrepanja za izboljšanje. Proračunska sredstva, ki so bila namenjena prestrukturiranju in razvoju živilskopredelovalne industrije, so bila praktično zanemarljiva. Večji del sredstev so predstavljala sredstva za tržno-cenovne ukrepe, ki so služila preprečevanju tržnih izkrivljanj (Kuhar, 2002, str. 54). V kontekstu proračunskih transferjev agroživilskemu sektorju lahko ločimo tri ključna obdobja (Volk, Rednak & Erjavec, 2012, str. 67):

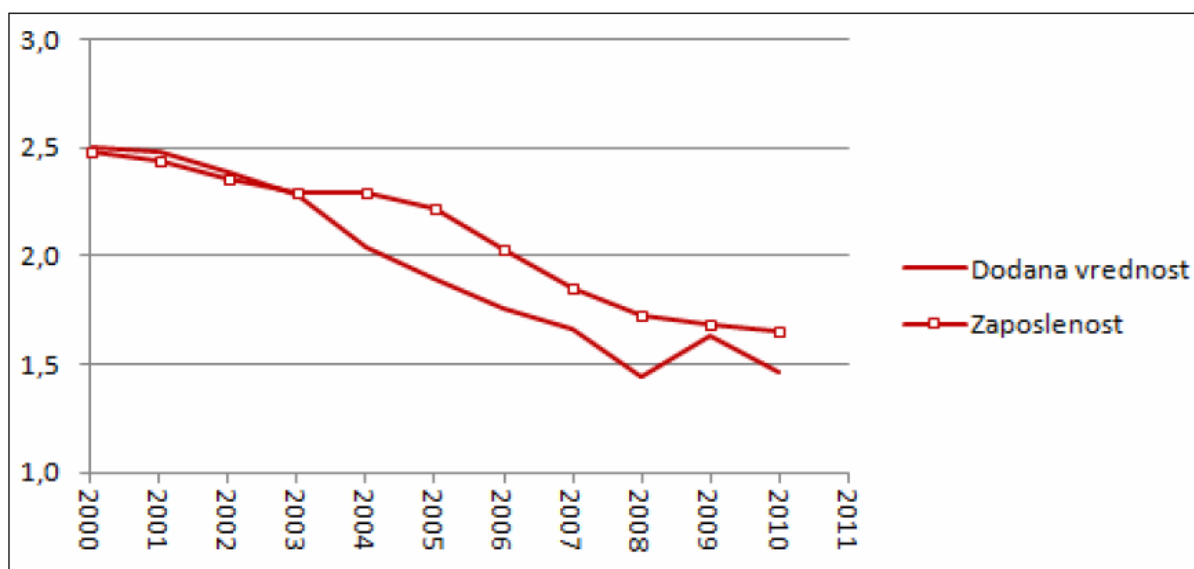
- 1992–1996: obdobje prvih let tranzicije, ki ga je zaznamovala protekcionistična agrarna politika z visoko stopnjo zunanjetrgovinske zaščite in relativno stabilne cen kmetijskih in živilskih proizvodov;
- 1997–2003: predpristopno obdobje je bil čas postopne liberalizacije agroživilskih trgov, ki se je kot posledica odražala v padcu cen agroživilskih proizvodov in intenzivnem povečanju proračunskega ukrepanja;
- 2004–2006: obdobje članstva Slovenije v Evropski uniji je privedlo do povečanja proračunskih transferjev, predvsem na račun sofinanciranja ukrepov Skupne kmetijske politike iz strukturnih skladov. Pri tem so nacionalna proračunska sredstva ostala približno na ravni predpristopnega obdobja.

Glavnina proračunskih transferjev je bila namenjena kmetijskim pridelovalcem. Živilskopredelovalna industrija se je morala zadovoljiti z veliko manjšim deležem (v povprečju 30 % vseh proračunskih sredstev) podpore v primerjavi s kmetijskim sektorjem. Glavnina podpore je bila v obliki izvoznih subvencij namenjena predvsem mlečnopredelovalni industriji. Relativno zelo nizek delež razpoložljivih sredstev je bil namenjen investicijam za prestrukturiranje živilskopredelovalne industrije (Volk, Rednak & Erjavec, 2012, str. 68).

1.2 Živilskopredelovalna industrija v makroekonomskih agregatih

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije proizvodnja hrane, pijač in tobanih izdelkov v Sloveniji prispeva 1,46 % dodane vrednosti v bruto domačem proizvodu (BDP) v letu 2010, v zaposlenih pa je njen delež 1,65 % (Slika 1). Po prispevku dodane vrednosti je bila živilskopredelovalna industrija tretja najpomembnejša predelovalna dejavnost v Sloveniji (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 3). Kljub temu se v zadnjih letih zmanjšuje pomen živilskopredelovalne dejavnosti v makroekonomskih agregatih, še posebej po pristopu Slovenije k Evropski uniji. To je posledica večjih konkurenčnih pritiskov ob liberalizaciji zunanje trgovine, deloma pa zmanjševanje obeh deležev lahko pripišemo tudi ukinitvi predelave sladkorja (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 54).

Slika 1: Delež proizvodnje živil in pijač v dodani vrednosti in zaposlenosti (%); 2000–2010

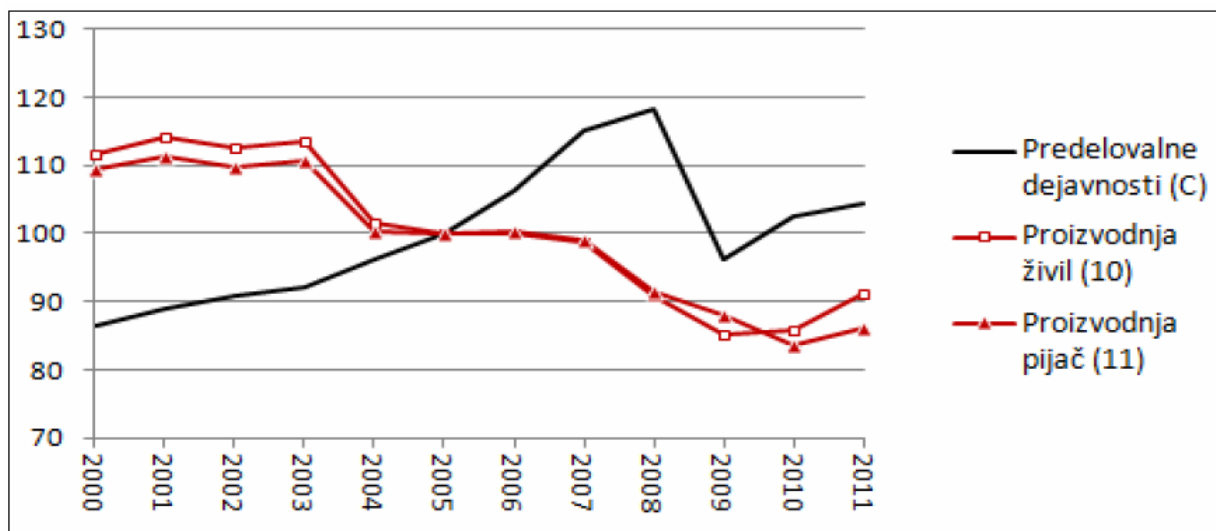
Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 54.

1.2.1 Obseg industrijske proizvodnje

Obseg industrijske proizvodnje v živilskopredelovalni dejavnosti je v obdobju pred letom 2000 nihal, vendar je praviloma sledil agregatnim trendom obsega proizvodnje predelovalne dejavnosti (Kuhar, 2005, str. 30). Do leta 2003 je obseg industrijske proizvodnje stagniral na ravni leta 2000, v letu 2004 pa je padel za več kot 7 % in nato v letu 2005 še za dodatna 2 % (Kuhar, 2009, str. 36). Razmere so ostale stabilne do leta 2007, ko je prišlo do ponovnega krčenja v obsegu industrijske proizvodnje (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 4). V letu 2011 pa se je obseg industrijske proizvodnje živil povečal drugo leto zapored, pri čemer je bila rast občutno večja (+6,5 %) kot v letu 2010 (+0,7 %) (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 55). Indeks obsega industrijske proizvodnje celotne predelovalne dejavnosti pa je v tem obdobju kazal nasprotno trende, in sicer je v obdobju med letoma 2000 do 2008 beležil stalno

rast (35 %), nato pa je v letu 2009 padel za skoraj 20 % (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 4). To negativno kompenzacijo je moč razumeti s pojavom finančne in gospodarske krize ter nastopom recesije (Slika 2). Gibanja obsega industrijske proizvodnje kažejo na zaostajanje živilskopredelovalne panoge za razvojem drugih gospodarskih dejavnosti po vstopu v Evropsko unijo (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 54).

Slika 2: Indeks obsega industrijske proizvodnje (2005 = 100); 2000–2011

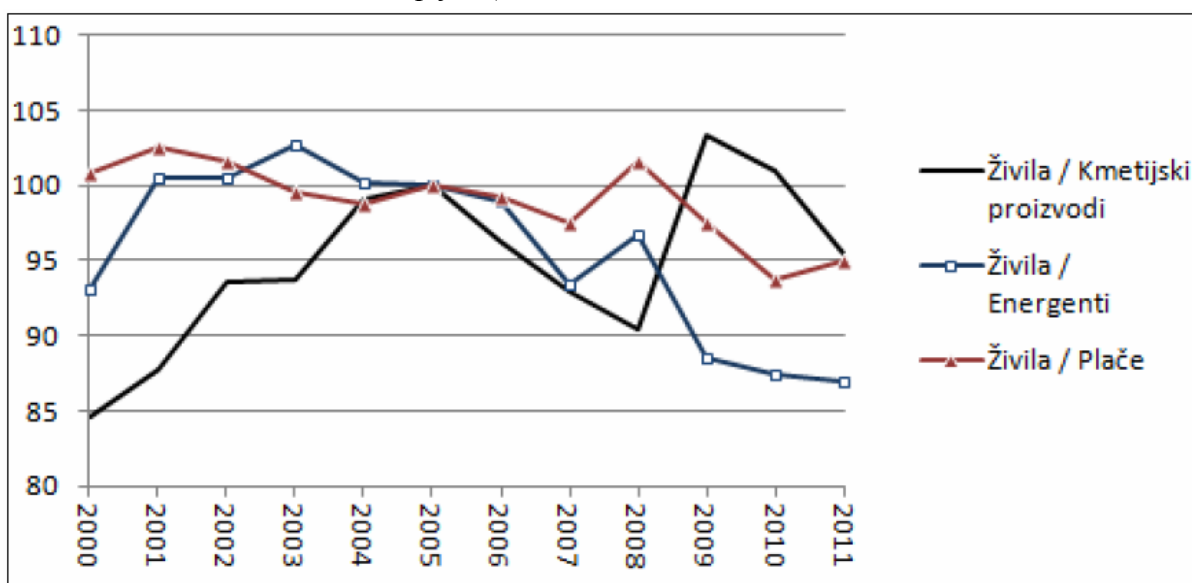

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 54.

1.2.2 Gibanje cen

Primerjava trendov gibanja cen pri proizvajalcih ter cen ključnih kategorij proizvodnih vložkov daje splošno informacijo o cenovno-stroškovnih razmerjih v panogi (Kuhar, 2005, str. 33). Primerjava cenovnih trendov za kmetijske surovine in živilske proizvode daje dobro informacijo o razmerjih v agroživilski verigi za tista živilska podjetja, v katerih kmetijske surovine predstavljajo pomembno stroškovno komponento (Kuhar, 2003, str. 7). Pariteta cenovnih indeksov teh dveh kategorij gre v korist cen živilskih proizvodov vse do leta 2005, ko indeks narase na 115 v primerjavi z letom 2000 (Slika 3). Po poslabšanju cenovno-stroškovnega razmerja za proizvodnjo živil v letu 2007 je prišlo do ponovnega izboljšanja v letu 2009 (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 7). V letu 2011 se je ponovno izrazilo poslabšalo razmerje med rastjo cen živil in cen kmetijskih proizvodov, za živilsko industrijo pa je predstavljala dodaten šok rast cen goriv, plina in električne energije, kar se odraža v neugodnem stroškovno-cenovnem razmerju do cen energentov v zadnjem analiziranem obdobju. Razmerje se je nekoliko izboljšalo le pri cenah živil v primerjavi z rastjo stroškov dela, kar kaže na stagnacijo plač v sektorju (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 56).

Slika 3: Paritete cenovnih indeksov živilskih proizvodov ter kmetijskih pridelkov, energentov in pijač (2005 = 100); 2000–2011

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 56.

Prav tako je zanimiva primerjava gibanja cen na ravni kmetijskih pridelkov, cen proizvajalca in maloprodajnih cen. Cenovni indeks na ravni maloprodaje se v glavnem giblje okrog stopnje inflacije, ob predpostavki, da ni opaznih radikalnih strukturnih sprememb v ekonomskem okolju. Kljub tem so po letu 2004 maloprodajne cene realno zaostajale za inflacijo, in sicer za 5 %. Ta padec lahko pojasnimo z učinki pristopa k Evropski uniji. Maloprodajne cene so beležile konstanten padec vse do leta 2007, ko je prišlo do spremembe v trendu. V zadnjih mesecih leta 2011 so bile tako maloprodajne cene hrane, pijače in tobaka višje za 30 % v primerjavi z letom 2005 in 50 % v primerjavi z letom 2000. Cene kmetijskim pridelkom so realno padale vse do leta 2005, kar je posledica reforme kmetijske politike in posledica procesa približevanja Evropski uniji. V tem obdobju so tržno-cenovne ukrepe nadomestila neposredna plačila kmetijskim pridelovalcem. Tako so bile cene kmetijskih pridelkov leta 2005 realno nižje za 12 % v primerjav z letom 2000. Sledilo je obdobje rasti cen kmetijskih pridelkov. Cene kmetijskih pridelkov so svoj vrhunec dosegle konec leta 2007 in v začetku leta 2009, ko so dosegle 40 % višjo raven v primerjavi z letom 2005. Sledi obdobje nihanja cen kmetijskih pridelkov vse do januarja 2012, ko so cene kmetijskih pridelkov za 30 % višje od povprečja iz leta 2005. Proizvajalčeve cene so pred letom 2005 rastle hitreje kot maloprodajne cene in cene kmetijskih pridelkov. Največjo rast so cene živilskih proizvodov dosegle v letu 2007, za tem pa se je začelo obdobje stalnega zaostajanja proizvajalčevih cen za maloprodajnimi cenami, kar je posledica povečanega uvoza cenovno konkurenčnejših živilskih proizvodov. V letu 2011 in 2012 se cene živilskih proizvodov povišajo za impresivnih dvajset odstotnih točk (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 8).

1.2.3 Zunanja trgovina z agroživilskimi proizvodi

Menjava agroživilskih proizvodov s tujino je razmeroma tesno povezana s pridelavo in predelavo v nacionalnem prostoru. Kmetijski dejavnosti in živilskopredelovalni industriji je že dolgo priznan poseben pomen, predvsem zaradi njenega vpliva na samooskrbo s hrano in s tem nižjo odvisnostjo od zunanjih trgov. Na globalnih trgih s hrano vse pogosteje prihaja do precejšnjih ekonomskih in podnebnih sprememb, ki se kažejo v globalni rasti povpraševanja, zmanjšanem obsegu svetovne proizvodnje in izrazito nizkih svetovnih zalogah osnovnih kmetijskih surovin. Posledica teh dogodkov v globalnem okolju so v povprečju višje cene kmetijskih in živilskih proizvodov. Mednarodna trgovina s kmetijskimi in živilskimi proizvodi se je sčasoma spremenila tako po obsegu in vrednosti kot tudi po strukturi in regionalni usmerjenosti. Visoka stopnja odvisnosti Slovenije od zunanjih trgov s kmetijskimi in živilskimi proizvodi in nizka nacionalna stopnja samooskrbe s hrano sta ponovno odprli vprašanje samooskrbe (Kovač & Majkovič, 2009, str. 1).

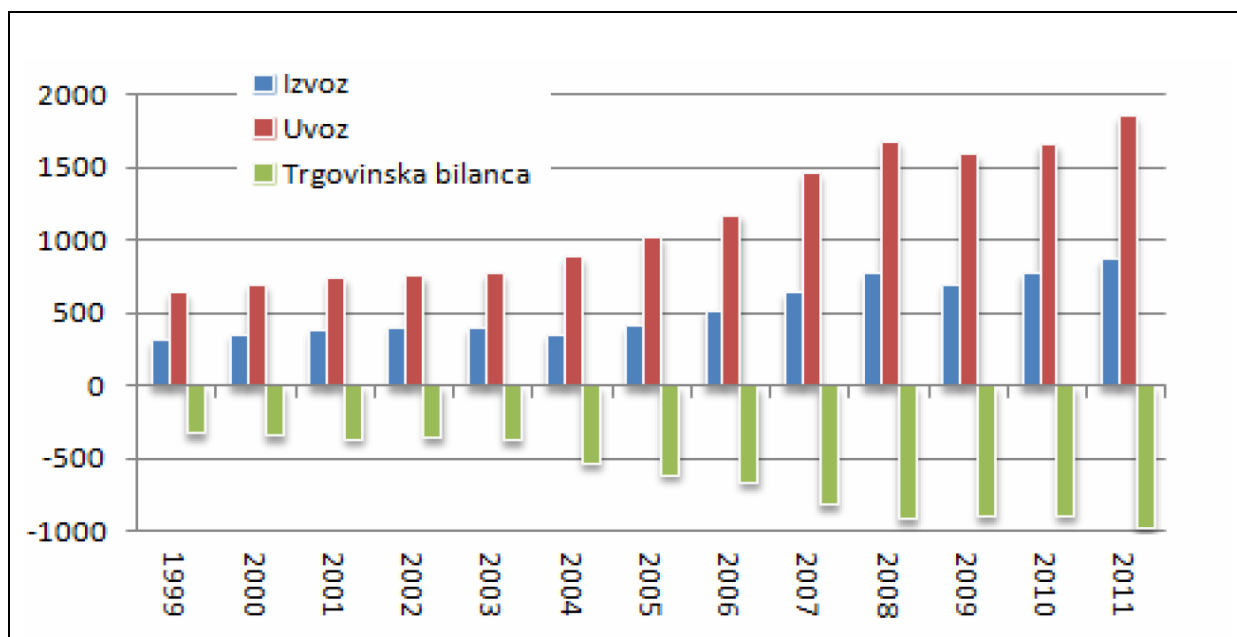
Gledano z vidika zunanje trgovine z agroživilskim proizvodi slovensko kmetijstvo in živilskopredelovalna industrija ne predstavljata gonilne sile nacionalne ekonomije (Bojnec & Majkovič, 2006, str. 353). Slovenija je že tradicionalno neto uvoznica hrane (Volk, Rednak & Erjavec, 2012, str. 76). Kmetijski in živilski proizvodi k vrednosti skupne slovenske blagovne menjave s tujino prispevajo malo, vendar pa precej prispevajo k njenemu skupnemu negativnemu saldu (Kovač & Majkovič, 2009, str. 6).

Blagovna menjava z agroživilskimi proizvodi se je po nastopu gospodarske in finančne krize v letu 2010 ponovno povečala in v letu 2011 precej preseгла vrednosti pred letom 2009. Blagovna menjava agroživilskih proizvodov se je v primerjavi z letom 2010 povečala za slabih 12 %. Negativna bilanca se je v primerjavi z letom 2010 povečala za desetino in je dosegla najvišjo vrednost doslej, in sicer 980 milijonov EUR (Slika 4). Kljub precejšnjemu porastu primanjkljaja agroživilstva se je pokritost uvoza z izvozom povečala in dosegla najvišjo raven po vstopu Slovenije v Evropsko unijo (47 %) (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 48).

Leto 2004 je bilo na področju mednarodne menjave z agroživilskimi proizvodi v Sloveniji prelomno. Pristop Slovenije k Evropski uniji, prevzem enotne carinske tarife in uveljavitev enotnega trga so pomembno spremenili zunanjetrgovinske pogoje, kar se je takoj odrazilo v obsegu mednarodne menjave. Značilnost predpristopnega obdobja je uravnotežena rast obeh strani bilance, tako da se pokritost uvoza z izvozom ni pomembno spreminjala (Kuhar, 2005, str. 34). Slovenski trg z agroživilskimi proizvodi je užival visoko stopnjo zunanjecarinske zaščite, kar je omejevalo dostop tuje konkurence. Z vključitvijo v enotni trg ter ukinitvijo uvoznih dajatev je bil pričakovan učinek ustvarjanja trgovine t. i. »trade creation«, kar je temeljni pojav pri vzpostavljanju enotnega trga (El-Agraa, 1994).

Slika 4: Izvoz in uvoz ter zunanjetrgovinska bilanca agroživilskih proizvodov (mio EUR)

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 48.

Do pristopa Slovenije k Evropski uniji so glavne izvozne trge za živilskopredelovalno industrijo predstavljale republike nekdanje Jugoslavije. Slovenski izvoz z agroživilskimi proizvodi je bil v pretežnem delu realiziran prav na teh trgih, k čemur so pripomogli preferencialni trgovinski sporazumi ter podpora priprave blaga na izvoz. Ti ukrepi so omogočili lažji dostop slovenskim kmetijskim in živilskim proizvodom na tuje trge. Po prevzemu skupne carinske tarife Evropske unije so vsi dotedanji bilateralni ali multilateralni trgovinski dogovori prenehali veljati (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 11). Deficit v blagovni menjavi z agroživilskimi proizvodi se je povečal iz 370 milijonov EUR v letu 2003 na 531 milijonov EUR v letu 2004, izvoz agroživilskih proizvodov na tradicionalne trge bivše Jugoslavije pa se je zmanjšal za 15 %. Presežek v blagovni menjavi z nekdanjimi državami bivše Jugoslavije se je v letu 2004 zmanjšal za 19 %. Nadaljevala se je tudi zunanjetrgovinska asimetrija z državami članicami EU, s katerimi Slovenija tradicionalno ustvari glavino negativnega salda v blagovni menjavi z agroživilskimi proizvodi. Uvoz živilskih in kmetijskih proizvodov se je povečal za 31 %, medtem ko se je izvoz povečal za samo 1 %. Glavnina deficita v blagovni menjavi z državami članicami Evropske unije gre na račun predelanih živilskih proizvodov (Bojnec & Majkovič, 2006, str. 354). Na podlagi navedenih dejstev lahko trdimo, da zunanjetrgovinska politika v predpristopnem obdobju ni stimulirala konkurenčnosti slovenske živilskopredelovalne industrije (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 11).

1.2.3.1 Struktura menjave kmetijskih in živilskih proizvodov

V letu 2011 je bila vrednost izvoza agroživilskih proizvodov večja kot v letu prej, in to skoraj pri vseh skupinah proizvodov. Med pomembnejšimi skupinami proizvodov se je najbolj

povečal izvoz sadja (+26 %), nadpovprečno veliko je bilo tudi povečanje izvoza mesa in drugih klavničnih proizvodov (+17 %) ter oljnih semen in plodov (+14 %). Tudi izvoz v skupini mleko in mlečni izdelki je bil vrednostno največji doslej, in sicer za 7 % večji kot v predhodnem letu. Izredno povečanje izvoza je doseženo v skupinah žive živali (+37 %) ter sladkor in sladkorni proizvodi (+38 %), vendar omenjeni skupini proizvodov predstavljata majhen delež (5 % oz. 4 % v letu 2011) v strukturi izvoza vsek agroživilskih proizvodov (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 48).

Struktura izvoza v zadnjih letih ostaja nespremenjena. Največji delež v izvozu predstavlja skupina mleko in mlečni proizvodi (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 48). Mleka in smetane izvozimo največ v Italijo. Izvoz mleka v Italijo se je izjemno povečal v letu 2004. Od leta 2002, ko je izvoz mleka in smetane znašal 11 tisoč ton, se je do leta 2007 povečal na 204 tisoč ton. Razlog je bil v nezadovoljstvu z odkupno ceno mleka pri nekaterih zadrugah in kmetih. Prišlo je do prekinitve pogodbenih razmerij s slovenskimi mlekarnami in sklenitev novih z italijanskimi. Gledano s stališča višje nacionalne dodane vrednosti izvoz surovin ni bil smiseln, saj bi s predelavo mleka v domačih mlekarnah izvažali mlečne izdelke z višjo dodano vrednostjo (Kovač & Majkovič, 2009, str. 12). Mleku in mlečnim izdelkom sledijo oljna semena in plodovi, ki so v letu 2011 predstavljali 12 %, ostanki in odpadki živil, krma (10%) ter pijače, alkoholi in kis (9 %) (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 49). Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo se je izvoz iz te skupine proizvodov znižal, kar je posledica izgube trgov nekdanje Jugoslavije zaradi sprememb zunanjetrgovinskih režimov po vstopu Slovenije v Evropsko unijo. Najbolj se je znižal izvoz piva, vode in drugih brezalkoholnih pijač (Kovač & Majkovič, 2009, str. 13). Delež mesa in izdelkov iz mesa skupaj predstavlja približno 15 % vrednosti izvoza (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 49).

Podobno kot pri izvozu se je tudi uvoz vrednostno povečal praktično v vseh tarifnih skupinah (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 50). Po pristopu Slovenije v Evropsko unijo se je vrednost uvoza v vseh skupinah proizvodov razmeroma hitro povečevala (Kovač & Majkovič, 2009, str. 10). Med najpomembnejšimi skupinami se je v letu 2011 najbolj povečal uvoz žita (+60 %), ostankov in odpadnih živil, krme (+45 %), sladkorja in sladkornih proizvodov (+36 %) ter oljnih semen in plodov (+22 %). Uvoz izdelkov iz mesa se je povečal za 10 %, mesa in drugih klavničnih proizvodov za 7 % ter mleka in mlečnih izdelkov za 5 %. Povsod pa so bile dosežene najvišje vrednosti uvoza doslej. Struktura uvoza ostaja podobna kot predhodno leto, ko sta največji delež v uvozu zavzemala meso (9 %) in sadje (7 %) (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 50). Velika večina uvoženega mesa in proizvodov je sveže meso, precej manjši delež pa predstavljajo zamrznjeno meso in suhomesnati izdelki. V uvozu iz skupine sadje pa največji delež pade na agrume, banane in grozdje (Kovač & Majkovič, 2009, str. 10).

1.2.3.2 Regionalna struktura menjave kmetijskih in živilskih proizvodov ter konkurenčnost v menjavi

Po pristopu Slovenije v Evropsko unijo se je blagovna menjava agroživilstva v precejšnji meri usmerila k državam članicam EU (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 51). Spremenjeni

zunanjetrgovinski režim je imel na regionalno menjavo razmeroma velik vpliv. Menjava z državami članicami se je krepila, z državami bivše Jugoslavije pa slabila (Kovač & Majkovič, 2009, str. 10). Kuhar, Erjavec in Borovšak (2012, str. 12) v svojem delu navajajo tudi druge dejavnike, ki so vplivali na zmanjšan obseg blagovne menjave s svojimi tradicionalnimi trgi. Med najpomembnejše sodita revitalizacija domače kmetijske pridelave in predelovalne industrije ter neposredne investicije slovenskih podjetij na teh trgih. Blagovna menjava z državami članicami Evropske unije se je v letu 2011 povečala za 11 %, pri čemer je rast izvoza (+19 %) za 10 odstotnih točk prehitela rast uvoza. Blagovna menjava z državami bivše Jugoslavije pa se je povečala za slabe 4 %, kar gre na račun enakega povečanja tako izvoza kot uvoza agroživilskih proizvodov (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 51).

Slovenija večino blagovne menjave s kmetijskimi in živilskimi proizvodi opravi s sosednjimi državami in z Nemčijo, kar je z vidika neprimernosti daljšega transporta zaradi hitre pokvarljivosti blaga povsem pričakovano (Kovač & Majkovič, 2009, str. 15). Okrepljena trgovina z omenjenimi državami potrjuje teoretična pričakovanja, da se dvosmerna blagovna menjava pojavi predvsem med podobnimi državami, ki imajo potrošnike s podobnimi preferencami (Bojnec & Majkovič, 2006, str. 358). Z vsemi sosedi, vključno z Nemčijo, ima Slovenija negativen saldo menjave, razen s Hrvaško, kjer beležimo neto izvoz (Kovač & Majkovič, 2009, str. 15).

Kovač in Majkovič (2009) sta analizirala konkurenčnost slovenskih kmetijskih in živilskih proizvodov po izbrani metodi Aigingerja, ki temelji na primerjavi cen posameznih proizvodov v uvozu, z njihovimi cenami v izvozu, vendar samo v segmentu dvosmerne menjave. Raziskava, ki temelji na podatkih iz leta 2007, je pokazala, da je agregirana povprečna cena kmetijskih in živilskih proizvodov slovenskih izvoznikov razmeroma nizka, saj je le na ravni dobre polovice agregirane povprečne cene teh proizvodov v uvozu (Kovač & Majkovič, 2009, str. 24).

Po izločitvi enosmerne trgovine, kjer konkurenčnosti po metodologiji Aigingerja ni mogoče proučiti in kjer ni mogoče analizirati tokov dvosmerne menjave, lahko ugotovimo, da v njej prevladujejo kakovostno konkurenčni proizvodi. Razmeroma veliko je tudi kakovostno nekonkurenčnih proizvodov. V primeru prve skupine konkurenčnosti gre za proizvode, ki jim trg priznava kakovost. Slovenija je neto izvoznik teh proizvodov po cenah, ki presegajo cene enakih proizvodov v uvozu. Druga skupina je najbolj problematična. Proizvajalci na tuje trge ne morejo prodreti, čeprav so cene teh proizvodov relativno nizke. V tem primeru gre za neto uvoz ob višjih uvoznih cenah v primerjavi z izvoznimi cenami enakih proizvodov. Slabo desetino v dvosmerni menjavi predstavljajo cenovno konkurenčni proizvodi, ki jim uspe prodor na tuje trge zaradi nizkih izvoznih cen. Delež kakovostno konkurenčnih agroživilskih proizvodov v izvozu je največji na trgih držav starih članic Evropske unije, delež cenovno konkurenčnih pa na trgih držav tretjega sveta. Neugodna so predvsem gibanja v analiziranem obdobju, saj se povečuje delež enosmerne trgovine in hkrati s tem delež proizvodov, kjer konkurenčnosti ni mogoče ugotoviti. Nizek delež dvosmerne menjave pa je značilen za nerazvita, zaprta gospodarstva z nizko stopnjo integriranosti dejavnosti v mednarodne tokove

in s tem večjo verjetnostjo visokih pritiskov po njenem prestrukturiranju (Kovač & Majkovič, 2009, str. 26–31).

1.3 Uspešnost poslovanja živilskopredelovalne industrije

V letu 2011 je bilo v 599 podjetjih živilskopredelovalne industrije zaposlenih 12.823 delavcev. Število registriranih podjetij v dejavnosti proizvodnje živil in pijač se je ponovno povečalo, saj je bilo v letu 2011 registriranih 1,2 % podjetij več v primerjavi z predhodnim letom in 41 % več kot v letu 2005 (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 57). Hkrati pa se ohranja trend zmanjševanja števila zaposlenih v dejavnosti vse od leta 2002, kar lahko pripisujemo procesom ekonomske racionalizacije proizvodnje in ukinitvi predelave sladkorja in tobaka (Kuhar, 2003, str. 16). V primerjavi z letom 2010 se je število zaposlenih v letu 2011 zmanjšalo za 1,4 %, glede na leto 2005 pa je bilo manjše za 30 % (Tabela 1). Diametralno nasprotna intenzivnost rasti pri številu podjetij in številu zaposlenih nakazuje na dejstvo, da prihaja do ustanavljanja mikro in majhnih podjetij, ki zaposlujejo zelo malo delavcev (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 57).

Tabela 1: Kazalniki poslovanja živilskopredelovalne industrije 2005–2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Indeks (realno)	
								2011 /10	2011 /05
Število podjetij	426	441	499	532	560	592	599	101,2	140,6
Število zaposlenih	18.315	16.669	15.217	14.358	13.329	13.007	12.823	98,6	70,0
Sredstva (v mio EUR)	2.453	2.547	2.933	2.996	2.572	2.453	2.570	99,8	99,4
Prihodki od prodaje (v mio EUR)	1.760	1.883	1.984	2.058	1.875	1.840	2.005	107,0	97,2
Prihodki od izvoza (v mio EUR)	295,0	334,0	337,0	383,0	343,0	372	424	113,8	122,4
Izvozna usmerjenost (%)	16,8	17,7	19,0	18,6	18,3	20,2	21,1	104,4	126,0
Produktivnost (v 000 EUR)	96,1	112,9	130,3	143,4	140,7	141,5	159,4	108,6	138,8
Dodana vrednost (v mio EUR)	458	463	499	466	454	432	424	96,4	78,9
Dodana vrednost na zaposlenega (v 000 EUR)	25,0	27,8	32,8	32,4	34,1	33,2	33,1	98,0	112,9
Čisti dobiček (v mio EUR)	37,9	60,9	98,9	47,7	40,6	30,1	32,3	105,4	72,7
Čista izguba (v mio EUR)	36,0	30,3	15,7	35,8	150,0	22,4	34,8	152,6	82,4
Neto čisti dobiček/izguba (v mio EUR)	1,9	30,6	83,2	11,9	-109,4	7,7	-2,5	/	/
Dobiček/izguba na zaposlenega (v 000 EUR)	0,1	1,8	5,5	0,8	-8,2	0,6	-0,2	/	/
Donosnost sredstev (ROA) (%)	0,07	1,20	2,84	0,40	-4,25	0,31	-0,10	/	/
Donosnost prodaje (ROS) (%)	0,11	1,62	4,20	0,58	-5,83	0,42	-0,13	/	/

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 57.

Računovodska vrednost sredstev v lasti živilskopredelovalnih podjetij je v letu 2011 znašala 2,57 milijarde EUR, kar pomeni realno zmanjšanje sredstev za dve desetinki v primerjavi z letom 2010. Realno zmanjšanje sredstev glede na predhodno leto je bilo v zadnjem letu občutno manjše kot v letu 2010 (–6,4 %), zlasti pa v letu 2009 (–15,6 %). Spremembe v zadnjih letih so posledica upada vrednosti kapitalskih naložb oziroma njihove odprodaje, deloma pa tudi negativnih poslovnih trendov (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 57).

1.3.1 Prihodki od prodaje

Obseg prihodkov od prodaje živilskopredelovalne panoge se je v letu 2011 realno povečal za 7 % v primerjavi z letom 2010 in je znašal 2,01 milijarde EUR (Tabela 1). Po dveh zaporednih letih realnega padanja vrednosti prodaje je to pomembna korekcija prihodkov. Vendar pa dolgoročna primerjava z letom 2005 kaže, da so prihodki od prodaje živilskih podjetij realno nižji za slabe 3 %. Na podlagi primerjave prihodkov s spremembami v obsegu proizvodnje in gibanjem cen živilskih proizvodov lahko zaključimo, da je rast prihodkov v letu 2011 posledica tako večjega obsega proizvodnje kot tudi višjih cen (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 57).

1.3.2 Kazalniki izvozne aktivnosti

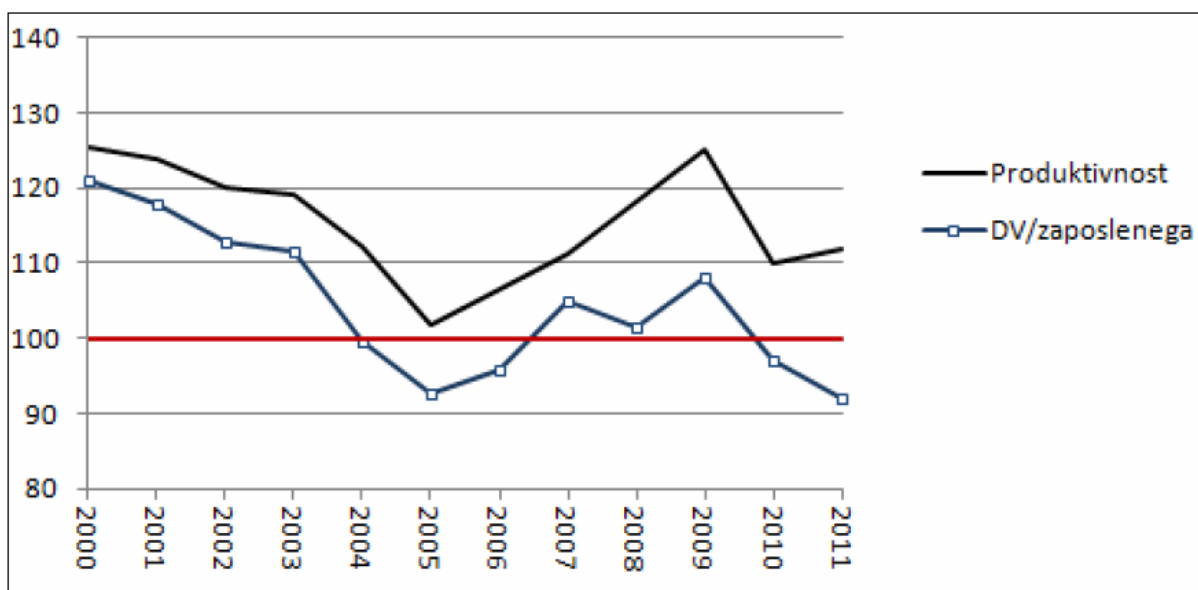
V letu 2011 je moč zaznati tudi ugodne spremembe pri kazalnikih izvozne aktivnosti. Vrednost prodaje na tujih trgih se je povečala na 424 milijonov EUR, kar je realno 14 % več kot v letu 2010. Dolgoročna primerjava vrednosti prodaje na tujih trgih pa kaže na realno povečanje za 22 % v primerjavi z letom 2005. Hkrati se je povečala tudi izvozna usmerjenost, saj je delež prihodkov od izvoza v realizaciji živilskopredelovalne industrije v letu 2011 dosegel 21,1 %. Vrednost tega kazalnika se je od leta 2005 povečala za dobro četrtno (Tabela 1). Izboljšanje kazalnikov izvozne aktivnosti lahko pripišemo povečanemu prizadevanju poslovodstva živilskih podjetij za agresivnejšo prodajo na tujih trgih ob stagnaciji prodaje na domačem trgu (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 57).

1.3.3 Prihodki od prodaje in dodana vrednost na zaposlenega

Produktivnost je kazalnik, ki ga lahko merimo s prihodki od prodaje na zaposlenega (v nadaljevanju: produktivnost) ali dodano vrednostjo na zaposlenega. Iz tabele 1 je razvidno, da prihaja pri produktivnosti po dveh zaporednih letih upadanja v letu 2011 do pozitivnih sprememb. V povprečju je zaposleni v živilskopredelovalni industriji ustvaril 159,4 tisoč EUR prihodkov, kar je realno 8,6 % več kot v letu 2010. Lahko ugotavljamo, da gre za izrazito rast na letni ravni, ki odraža kombiniran učinek zmanjševanja števila zaposlenih in povečevanja prihodkov. Strma rast produktivnosti v zadnjem analiziranem letu ob razmeroma nizkem zmanjšanju števila zaposlenih je lahko tudi prvi pokazatelj izvajanja proaktivne aktivnosti za izboljšanje učinkovitosti v podjetjih (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 57).

Diametralno nasprotna ugotovitev pa velja za dodano vrednost na zaposlenega. Kot izhaja iz tabele 1, je ta v letu 2011 znašala 33.106 EUR, kar je realno 2 % manj kot v predhodnem letu. Nadaljuje se trend upadanja dodane vrednosti na zaposlenega iz leta 2010, ko se je le-ta znižala za 4,4 %. Nekoliko bolj spodbuden je podatek, ko ga analiziramo v daljšem časovnem obdobju, saj je živilskopredelovalna panoga dodano vrednost na zaposlenega v primerjavi z letom 2005 povečala za skoraj 13 % (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 58).

Slika 5: Produktivnost in dodana vrednost na zaposlenega v živilskopredelovalni dejavnosti v primerjavi s predelovalnimi dejavnostmi

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 57.

Slika 5 prikazuje produktivnost in dodano vrednost na zaposlenega v proizvodnji hrane in pijač v primerjavi s povprečjem agregata predelovalnih dejavnosti. V letu 2000 je bila produktivnost v živilskopredelovalni industriji za 25 % višja od povprečja predelovalnih dejavnosti, dodana vrednost na zaposlenega pa za eno petino višja. V nadaljnjih letih je trend za živilskopredelovalno industrijo konstantno negativen. Tako v letu 2004 dodana vrednost na zaposlenega pade pod povprečje v predelovalni dejavnosti, medtem ko se produktivnost obdrži rahlo nad povprečjem. V naslednjih letih oba indeksa okrevata in leta 2009 dosežeta približno isto raven kot v letu 2000. Sledi padec produktivnosti in dodane vrednosti, kar kaže na neugodne razmere v poslovanju živilskopredelovalnih podjetij (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 4). Produktivnost je v letu 2010 padla na 10 % nad povprečjem predelovalnih dejavnosti, to razmerje pa se ni bistveno izboljšalo niti v letu 2011. Trendi pri razmerju dodane vrednosti na zaposlenega med živilskopredelovalno industrijo in povprečjem predelovalnih dejavnosti so še manj ugodni, saj je po tem kazalniku živilstvo že drugo leto pod povprečjem. Omenjeni zaostanki so posledica ukinitve tobačne industrije in predelave sladkorja, ki sta bili po teh kazalnikih izrazito nadpovprečni, zato lahko v tem primeru govorimo o strukturnih zaostankih, ki jih bo težko nevtralizirati (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 60).

1.3.4 Kazalniki dobičkovnosti

Posledično so se s poslabšanjem produktivnosti in dodane vrednosti na zaposlenega poslabšali tudi kazalniki dobičkovnosti. Vendar pa so za te kazalnike značilna precejšnja nihanja (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 5). Medtem ko je živilska panoga končala leto 2004 z neto

izgubo, je v letu 2007 beležila neto dobiček v višini 83 milijonov EUR (Tabela 1). Pri tem je potrebno poudariti, da je bil omenjeni neto dobiček v večji meri ustvarjen v dveh sektorjih, in sicer v industriji pijač in pivovarstvu (Kuhar, 2009, str. 37). V letu 2011 pa je panoga zaključila poslovno leto z neto izgubo v višini 2,5 milijona EUR. Nerevidirani izkazani dobiček je znašal 32,3 milijona EUR, izkazana izguba pa 34,8 milijona EUR. V letu 2011 je tako zaposlenec v živilski industriji v povprečju ustvaril nekaj manj kot 200 EUR izgube. Vzporedno sta se poslabšala tudi kazalnika donosnosti sredstev (ROA) in donosnosti prodaje (ROS) (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 58). Konec devetdesetih let se je kazalnik ROS približal 4 %. V letih 2000 in 2001 je kazalnik drastično padel, kar je posledica spremenjenih računovodskih standardov. V predpristopnem obdobju je bila donosnost prodaje okrog 3,4 %. Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo pa je kazalnik drastično padel v rdeče številke. Sledilo je obdobje stabilnega in konstantnega izboljševanja rezultata vse do leta 2007, ko je kazalnik ROS dosegel 4,2 %, kar je več od povprečja v predelovalni dejavnosti. Sledil je strm padec kazalnika, kar je moč pripisati velikim izgubam v pivovarstvu (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 5). Izkazana neto izguba je v letu 2011 predstavljala 0,10 % vrednosti sredstev (ROA) ter 0,13 % prihodkov od prodaje (ROS). Kazalnike dobičkovnosti so zaznamovala velika nihanja v vrednostih, česar ni mogoče pripisati samo običajnim spremembam v ekonomskem okolju, ampak gre v precejšnji meri za izredne poslovne dogodke (Kmetijski inštitut Slovenije, 2012, str. 58).

1.4 Odnosi med trgovskim sektorjem in živilskopredelovalno industrijo

Trgovina na drobno predstavlja potrošnikom končni in zato najbolj viden člen v celotni oskrbovalni verigi. Razvoj na tej ravni oskrbovalne verige ima takojšen, direkten vpliv na interese potrošnikov v smislu njihove izbire in kvalitete živilskih proizvodov ter njihove ekonomske blaginje (Dobson, Waterson & Davies, 2003, str. 111).

V zadnjih nekaj desetletjih smo priča izrednemu razvoju in transformaciji trgovine na drobno v večini držav razvitega sveta, ki se izraža s pojavom novih velikostnih formatov trgovine, prevladujočim položajem trgovskih verig, razvojem trgovskih središč zunaj mestnih središč, velikimi investicijami v sodobno tehnologijo in upravljalne tehnike ter učinkovitejšo logistiko. Obenem je trgovski sektor zaznamovala izjemna konsolidacija strukture tržnih deležev in stopnjevanje koncentracije, kjer posamezne trgovske družbe kontrolirajo večji delež celotne domače prodaje in s procesom internacionalizacije širijo svoje poslovanje na tuje trge (Dobson et al., 2000, str. 1). Najbolj znan primer je Wal-Mart, ki je v letu 1990 izjemno povečal svoj tržni delež v Severni Ameriki in vstopil na trge Azije in Evrope. Vstop na evropski trg mu je bil omogočen s prevzemom trgovskih družb Werkauf v Nemčiji in Asda v Veliki Britaniji. V istem času so v Evropi potekali številni postopki združitvev in prevzemov trgovskih družb, med katerimi je najbolj odmevala združitev dveh francoskih podjetij, Carrefour in Promodes (Aalto-Setälä, 2002, str. 207).

Kupci so v precejšnji meri sprejeli razvoj trgovine in prilagodili nakupne vzorce v enkratne obiske, med katerimi dobijo večino potrebnega blaga na enem mestu, kar je privedlo do

strmega upada števila manjših trgovin oziroma specializiranih prodajaln. Hiter razvoj trgovine pa ni vplival samo na potrošnike, temveč se je s koncentracijo in konsolidacijo trgovine spremenil tudi odnos med dobavitelji in trgovino na drobno. Velike trgovske družbe so z obvladovanjem prodajnih kanalov in informacijami o nakupnih navadah potrošnikov pridobile prevladujočo pogajalsko moč v oskrbovalni verigi, kar je privedlo do prevlade pri oblikovanju poslovnih odnosov z dobavitelji (Dobson, Waterson & Davies, 2003, str. 111–112). Borghesani, Cruz in Berry (1997, str. 17) navajajo naslednje ključne dejavnike, ki vodijo do prevladujočega položaja trgovskega sektorja v oskrbovalni verigi:

- uporaba informacijske tehnologije, ki omogoča učinkovitejše obvladovanje velikega števila artiklov v čedalje večjih in številčnejših prodajalnah,
- povečano poznavanje trga in nakupnih navad potrošnikov,
- spremenjen velikostni format trgovine in
- rast trgovinskih blagovnih znamk.

Omenjena nesorazmernost v tržni moči trgovine nad njenimi dobavitelji in potrošniki je vzbudila skrb strokovne in druge javnosti, da velike trgovske družbe zlorabljuje svojo položaj za ustvarjanje dodatnega dobička (Clarke et al., 2002, str. 1). Konsolidacija tržne strukture s pojavom nekaj zelo velikih trgovskih družb, ki praviloma obvladujejo pretežni del trga v državi, omogoča v kombinaciji s preostalimi dejavniki različne oblike nekonkurenčnega ravnanja. Zloraba prevladujočega položaja v razmerjih do dobaviteljev, t. i. premoč odjemalca (ang. *Buyer power*), pomeni, da največje trgovske družbe na nabavnem trgu delujejo tako, da ogrožajo ekonomsko stanje dobaviteljev in s tem zmanjšujejo konkurenčnost in raznolikost oskrbovalnih verig (Kuhar, 2008, str. 32).

V literaturi obstaja več definicij premoči odjemalca. Ena prvih definicij pravi, da gre za situacijo, ki nastane, ko podjetje ali skupina podjetij, zaradi svojega prevladujočega položaja ali drugih strateških prednosti, nabavlja proizvode ali storitve pri dobaviteljih pod ugodnejšimi pogoji, kot veljajo za druge kupce enakih proizvodov ali storitev (OECD, 1981, str. 10). Novejše definicije pa termin opisujejo z indikacijo zmožnosti, da kupec zniža dobaviteljevo ceno pod njegovo normalno prodajno ceno oz. bolj splošno, da pridobi dodatne ugodnosti pri poslovanju v primerjavi z običajnimi pogoji poslovanja dobavitelja (Chen, 2007, str. 19). Trgovske družbe tako z uporabo agresivnih pogajalskih strategij, ki vključujejo tudi uporabo taktike pogojevanja pri sodelovanju s trgovsko družbo in vse pogostejšo uporabo draženja pri oddaji naročil, znižujejo cene in marže dobaviteljev (Dobson, Waterson & Davies, 2003, str. 121).

Poleg zmožnosti vplivanja na cene proizvodov dobaviteljev ter zahtev po dodatnih bonitetah in popustih se premoč odjemalca odraža tudi pri pogojih poslovanja, ki vodijo v protikonkurenčne poslovne prakse. V tem primeru govorimo o t. i. vertikalnem omejevanju, kjer ena stranka v pogajanjih vsiljuje nepošteno pogodbene pogoje šibkejši stranki (Clarke et al., 2002, str. 2). Vertikalne omejitve v oskrbovalnih verigah blaga vsakdanje rabe delimo na nekaj značilnih skupin (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 11):

- diskriminatorne klavzule,
- obvezni prispevki,
- pogojevalne zahteve pri nabavi,
- presežni prenos tveganja in
- dodatne nepovezane storitve.

V primeru visoke stopnje razdrobljenosti trgovskega sektorja na prodajnih trgih in koordiniranega delovanja na nabavnih trgih je premoč odjemalca lahko omejena z intenzivno konkurenco na prodajnih trgih. Običajno pa gre pri premoči odjemalca za družni vpliv odjemalčeve premoči tako na nabavnem kot na prodajnem trgu, kar lahko privede do situacije, ki resno ogroža ekonomsko blaginjo tako dobaviteljev kot tudi potrošnikov (Clarke et al., 2002, str. 2).

Konsolidacija trgovskega sektorja je lahko zaželena, kadar premoč odjemalca služi kot protiutež tržni moči proizvajalca. Posledica opisane situacije so nižje nabavne cene proizvodov in storitev, ki se lahko v primeru popolne konkurence znotraj trgovskega sektorja prenesejo na nižje maloprodajne cene. Pri tem je potrebno poudariti, da gre v tem primeru za kratkoročni učinek. Na dolgi rok pa lahko tak pritisk trgovskega sektorja na proizvajalce privede do nižanja sredstev za razvoj novih proizvodov in storitev, razvoja blagovnih znamk in promocijo. Končni rezultat takega stanja je lahko izkrivljanje konkurenčnosti na ravni trgovine in dobaviteljev, kar posledično privede do zmanjšanja blaginje za kupce: višje maloprodajne cene, okrnjeni prodajni asortiment blaga, nižja kakovost blaga ter zapiranje specializiranih trgovin (Dobson et al., 2000, str. 4). Ključna ugotovitev je, da bi v primerih konsolidaciji trgovine morala slediti tudi konsolidacija na ravni živilskopredelovalne industrije, ki bi s tem nevtralizirala negativne učinke tržne premoči odjemalca.

V kontekstu javnega interesa postaja tržna koncentracija in s tem povezan pojav premoči odjemalca vedno pogostejši predmet javne razprave in obravnave protimonopolnih organov, ki skrbijo za varstvo konkurence. Večina znanstvene literature obravnava predvsem protimonopolno politiko in zakonodajo, ki jo izvajata EU in ZDA. Vendar pa gre v primeru premoči odjemalca za pojav, ki ga je težko obravnavati s konvencionalno protimonopolno zakonodajo in zakonodajo o preprečevanju omejevanja konkurence. Kljub temu da se v okviru Evropske skupnosti nacionalne protimonopolne zakonodaje v različnih državah članicah razlikujejo, pa večina ureditev temelji na ideji, da stranka krši protimonopolno zakonodajo v primeru, ko je dokazana zloraba ekonomske odvisnosti (Clarke et al., 2002, str. 40). Seveda je to v praksi težko izvedljivo, saj morajo stranke v postopku dokazati (Clarke et al., 2002, str. 40):

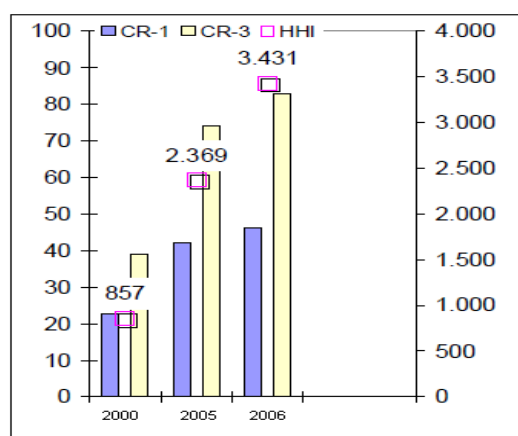
- ekonomsko odvisnost,
- zlorabo položaja in
- negativne učinke na trg.

Clarke in sodelavci (2002, str. 183) so v svojem delu izoblikovali model oz. kontrolna vprašanja, na podlagi katerih je mogoče identificirati in analizirati praktične pojave odjemalčeve premoči. Chen (2007, str. 33) pa je na podlagi ekonomske teorije odjemalčeve premoči izoblikoval analitični okvir s klasifikacijsko shemo, ki temelji na različnem stanju konkurence na prodajnem in nabavnem trgu ter omogoča analizo učinkov odjemalčeve premoči na konkurenčnost in ekonomsko učinkovitost. Opisan model tako predvideva odjemalčevo moč v razmerah popolne konkurence na ravni trgovine, odjemalčevo moč v razmerah izrazite tržne koncentracije na ravni trgovine in tržne razdrobljenosti dobaviteljev (ang. *Monopsony power*) ter odjemalčevo moč v razmerah visoke stopnje koncentracije na ravni trgovine in dobaviteljev (ang. *Countervailing buyer power*).

Ključna naloga organov, ki skrbijo za varstvo konkurence pri obravnavi pojave odjemalčeve premoči, je analiza pozitivnih učinkov, ki jih daje večja ekonomska učinkovitost, in negativnih učinkov, ki bi lahko nastali zaradi zlorabe tržne moči. V kontekstu vpliva na družbeno blaginjo pa je potrebna tudi analiza koncentracije na nabavni ter na prodajni strani trga, saj te razmere ključno vplivajo na ceno proizvoda oz. storitve in na pogoje, pod katerimi bo izvedena transakcija (Clarke et al., 2002, str. 183–184).

Proces konsolidacije in koncentracije trgovskega sektorja je, v bolj ali manj intenzivni obliki, značilen za vse države članice Evropske skupnosti (Dobson, Waterson & Davies, 2003, str. 112). Tudi v Sloveniji v zadnjem obdobju beležimo hiter razvoj trgovine na drobno z naglo krepitvijo tržne koncentracije (Kuhar, 2008, str. 32). Podatki o koncentraciji trgovine na drobno v Sloveniji kažejo na njeno izjemno rast. Tako se je Herfindahl-Hirschmanov indeks tržne koncentracije od leta 2000 do leta 2006 povečal za trikrat. V letu 2006 je narasel na vrednost 3.431, kar je precej višje od vrednosti indeksa na Švedskem in Danskem, ki imata v skladu z Herfindahl-Hirschmanov indeksom najvišjo stopnjo koncentracije trgovine na drobno v Evropi. Tudi drugi indikatorji, kot je na primer indeks koncentracije (CR), kažejo na visoko stopnjo nasičenosti trgovskega sektorja (Slika 6). Konsolidacija sektorja je potekala predvsem z združitvami in prevzemi lokalnih trgovskih družb, ki jih je izvajal vodilni trgovec, in organsko rastjo drugih pomembnejših trgovskih družb v Sloveniji. Sočasno s koncentracijo trgovskega sektorja so se hitro izboljševali tudi poslovni rezultati vodilnih družb. Izrazite strukturne spremembe in moderne poslovne strategije trgovine na drobno pa so imele negativne posledice za slovensko živilskopredelovalno industrijo (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 9). Zmanjšano število možnih prodajnih kanalov in visok delež realizacije z vodilnimi trgovskimi družbami povečuje strukturno odvisnost dobaviteljev od trgovcev, kar slednjim omogoča, da določajo pogoje poslovanja v oskrbovalni verigi (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 10).

Slika 6: Porazdelitev prihodkov od prodaje v trgovskem sektorju za Slovenijo

Vir: A. Kuhar, E. Erjavec & K. Borovšak, *Restructuring of the Slovenian food industry in the pre- and post EU-accession period, 2012, str. 9.*

Razmere v slovenski oskrbovalni verigi za vsakdanjo rabo in značilnosti konkurence na ravni trgovine so v letu 2007 postale ena od bolj izpostavljenih tem v Sloveniji. Intenzivnejše razprave so se pojavile v času globalnih podražitev kmetijskih surovin in posledičnem proučevanju prenosa učinkov na maloprodajne cene hrane v Sloveniji. Pri tem so številne domače in tuje institucije začele opozarjati na neustrezne konkurenčne razmere v oskrbovalni verigi, ki bi lahko bile vzrok za netipične vzorce cenovnih gibanj v Sloveniji (Kuhar, 2008, str. 32). Na podlagi omenjenih dogodkov je Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence v letu 2008 naročil izvedbo strokovne naloge o odnosih med velikimi trgovskimi družbami in njihovimi dobavitelji. Strokovno analizo, ki je temeljila na anketnem vprašalniku za dobavitelje velikih trgovskih družb, je izvedla Katedra za agrarno politiko in pravo Biotehniške fakultete, vodja projekta pa je bil Aleš Kuhar (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 3).

Osrednja ugotovitev raziskave kaže, da so bili poslovni odnosi med velikimi trgovskimi družbami in njihovimi dobavitelji zaznamovani s številnimi simptomi premoči odjemalca. Rezultati raziskave kažejo tudi na močno ekonomsko odvisnost dobaviteljev, kar omogoča prevladujoč položaj trgovcev. Živilskopredelovalna podjetja z največjim kupcem v povprečju ustvarijo več kot polovico realizacije. To dejstvo kaže na močno strukturno izpostavljenost dobaviteljev, odvisnost pa praktično onemogoča oblikovanje lastne pogajalske strategije do trgovcev. Nadalje so avtorji raziskave izpostavili tudi prisotnost poslovnih praks, ki bi jih lahko uvrstili med znamenja zlorabe prevladujočega položaja trgovskih družb. Sem spadajo zlasti naraščajoči rabati in superrabati ter dodatne obveznosti, bonitete oz. popusti, ki so jih trgovci zaračunavali četrt- ali polletno, praviloma na posebnih fakturah. Oblikovane prakse pri popustih in bonitetah so kazale na dominanten položaj trgovcev pri njihovem določanju in praviloma nimajo nikakršne neposredne povezave s stroški trgovca oz. konkretne utemeljitve v prihrankih dobavitelja, učinki pa so zato netransparentni. Kot zanimivost je potrebno

izpostaviti tudi dejstvo, da se sistem bonitet in popustov pri štirih velikih trgovskih družbah niti po glavnih vsebinskih določbah niti po vrednostnih postavkah praktično ni razlikoval (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 4).

Dodatni popusti so v raziskovalnem delu razdeljeni v štiri kategorije (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 4):

- standardni rabat in superrabat,
- prispevki, povezani z uvrstitvijo na trgovsko polico in stalnostjo pogodbe,
- prispevki za promocijo in pospeševanje prodaje in
- prispevki, povezani s širitvijo trgovske verige.

Specifični poslovni pojavi so se pojavljali tudi pri plačilu blaga, kjer so se dobavitelji velikih trgovskih družb soočali s kombinacijo dolgega plačilnega roka in klavzulami za posebne bonitete ob predčasnem plačilu blaga. Pogodbena določila na drugi strani so nalagala občutno krajše plačilne roke za dobavitelje, kar skupaj z dolgimi plačilnimi roki za trgovce omogoča prenos stroškov financiranja na dobavitelje (brezplačni surogatni vir) (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 4). Dobavitelji velikih trgovskih družb so priznavali precejšnjo pogajalsko moč pri določanju dobavne cene proizvodov, ki pa jo je pomembno nevtralizirala prevlada trgovca pri določanju popustov in bonitet (Kuhar, 2008, str. 33). Pri določanju cen so se dodatno ugotavljala protikonkurenčna ravnanja in vertikalne omejitve v obliki zahtev po dokazovanju sprejetja novih cenikov pri konkurenčnih trgovcih. Razmeroma pogosto je bilo tudi pogodbeno določilo t. i. največje ugodnosti, s katero trgovske družbe preprečujejo svobodno obnašanje dobaviteljev. Trgovci so s tem določilom zahtevali, da dobavitelji konkurenčnemu trgovcu ne ponudijo nižjih nabavnih cen. Pogoste so bile tudi izrecne prepovedi sodelovanja s tujimi diskontnimi verigami. Take prakse delujejo izkrivljajoče na konkurenco na maloprodajnem trgu in sodijo med primere vertikalnega omejevanja. Dobavitelji so v izvedeni raziskavi navajali tudi zahtevo po sodelovanju s točno določenim podjetjem za ravnanje z odpadki, ki je v lasti trgovske verige, in prepovedjo sodelovanja s konkurenčnim storitvenim podjetjem. Druge tipične vertikalne omejitve, ki so značilne za tujino, pa so v Sloveniji le redko prisotne (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 5). V zvezi s tem je Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence velikim trgovskim družbam naložil korektivne ukrepe, ki jih morajo trgovske družbe spoštovati pri svojem poslovanju. Dodaten poizkus reševanja problemov je tudi sprejetje etičnega kodeksa o odnosih v oskrbovalni verigi. V zadnjem obdobju pa se poizkušajo problemi okrog dolgih plačilnih rokov rešiti tudi s spremembo ustrezne zakonodaje za plačilo hitro pokvarljivega blaga in uvedbo inštituta varuha, ki bo bedel nad odnosi v oskrbovalni verigi.

Živilskopredelovalna podjetja se lahko ubranijo naraščajočemu vplivu trgovine v oskrbovalni verigi zgolj z razvojem močnih blagovnih znamk, ki jih potrošniki zlahka prepoznajo. To daje podjetjem potrebno moč, da se zoperstavijo pojavu odjemalčeve premoči. Preostala podjetja, ki nimajo tako prepoznavnih blagovnih znamk, ali podjetja, ki temeljijo na proizvodnji

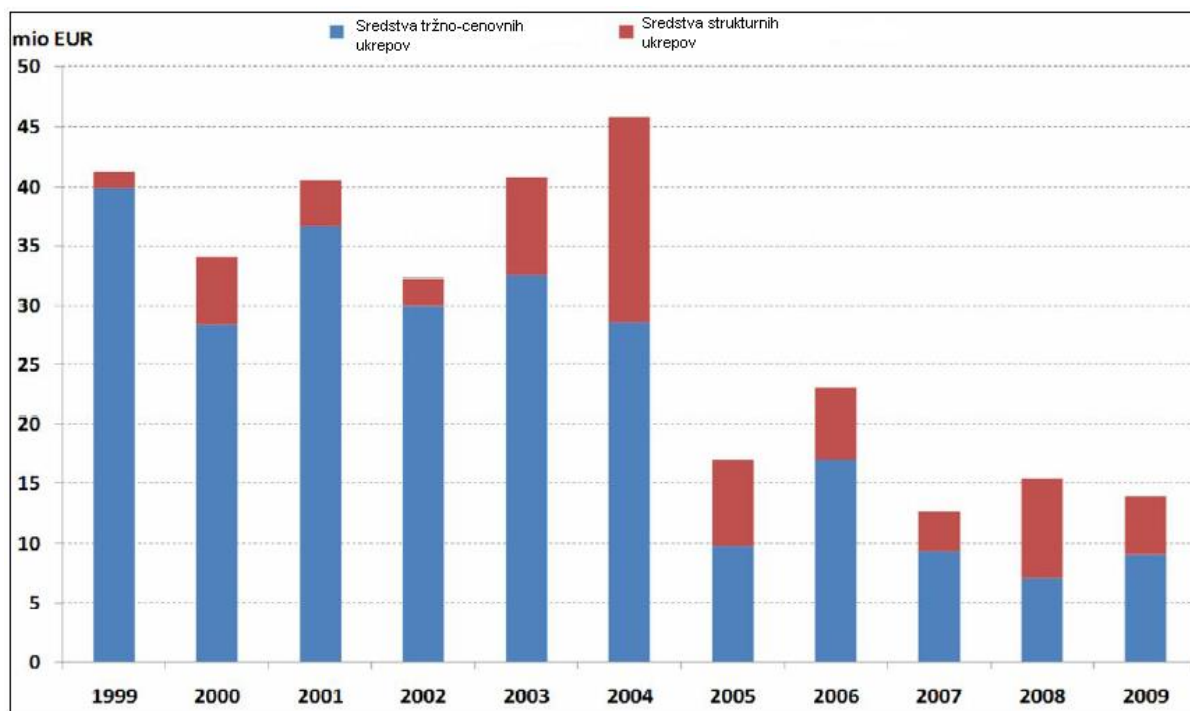
trgovskih blagovnih znamk, pa so podvržena odjemalčevi premoči in so pod stalnim cenovnim pritiskom s strani trgovcev. Za ta podjetja velja, da morajo izboljšati proizvodno produktivnost in povečati ekonomsko učinkovitost (Dobson, Waterson & Davies, 2003, str. 122–123). Naloga države na področju protimonopolne zakonodaje in v politiki varstva konkurence pa je, da tovrstne pojave prepoveduje (Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence, 2008, str. 6)

1.5 Javna sredstva kot instrument kmetijske politike za izboljšanje konkurenčnosti živilskopredelovalne industrije

Kmetijska politika v veliki meri določa poslovno okolje živilskopredelovalnih podjetij. Pomemben vpliv ima predvsem na tista živilskopredelovalna podjetja, katerih poslovanje je neposredno povezano z občutljivimi trgi primarnih kmetijskih proizvodov. Proračunski izdatki, namenjeni živilskopredelovalni industriji, so se z vstopom Slovenije v Evropsko unijo izrazito znižali. V obdobju od leta 2000 do leta 2004 je slovenska živilskopredelovalna industrija prejela med 30 in 45 milijonov EUR javnih sredstev letno (Slika 7). Po vstopu Slovenije v EU pa so se skupna javna sredstva, namenjena živilskopredelovalni industriji, znižala na 15 milijonov EUR in so ostala na primerljivi ravni vse do leta 2009 (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 13).

Skupni proračunski izdatki za živilskopredelovalno industrijo se delijo na dva dela. Prvi steber skupne kmetijske politike tvorijo tržno-cenovni ukrepi, drugi steber pa ukrepi strukturne politike. Večji delež državnih izdatkov za živilskopredelovalno industrijo pade na izvozna nadomestila, ki so do leta 2003 predstavljala 90 % vseh državnih izdatkov in so jih z vstopom Slovenije v EU počasi začeli nadomeščati izdatki, namenjeni strukturnim ukrepom. Glavni namen izvoznih nadomestil je bila stabilizacija domačega trga s kmetijskimi proizvodi. Izvozna nadomestila so v kombinaciji s prostotrgovinskimi sporazumi ključno izkrivljala konkurenčnost slovenske živilskopredelovalne industrije in so pomembno vplivala na strukturo izvoza (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 13).

Slika 7: Proračunski izdatki, namenjeni slovenski živilskopredelovalni industriji (v EUR)

Vir: A. Kuhar, E. Erjavec & K. Borovšak, *Restructuring of the Slovenian food industry in the pre- and post EU-accession period*, 2012, str. 13.

Po pristopu Slovenije k EU se je politika izvoznih nadomestil spremenila. Vse pristojnosti v zvezi z izvajanjem zunanjetrgovinskih ukrepov so se prenesle na institucije Evropske komisije, samo izvajanje ukrepov pa je postalo administrativno zahtevnejše. Tako vedno večjo veljavo v kmetijski politiki dobivajo strukturni ukrepi, katerih glavni cilj je izboljšanje konkurenčnosti živilske industrije. Živilskim podjetjem so bila v različnih programskih obdobjih (Nacionalni programi, predpristopni program SAPARD in Enotni programski dokument) na voljo nepovratna sredstva za izgradnjo ali obnovo predelovalnih objektov, tehnološki razvoj in nabavo opreme. Tudi v obdobju izvajanja Programa razvoja podeželja 2007–2013 so instrumenti pomoči za strukturno prilagajanje živilske industrije v glavnem ostali podobni prejšnjim programskim obdobjem (Kuhar, Erjavec & Borovšak, 2012, str. 13).

Slovenska živilskopredelovalna industrija se še vedno ukvarja z relativno nizko stopnjo konkurenčnosti in potrebo po strukturnih spremembah in prilagoditvah (Volk et al., 2012, str. 61). Kuhar, Erjavec in Borovšak (2012, str. 14) v svojem delu ugotavljajo, da slovenska živilska industrija, kljub izdatnim proračunskim podporam, ni bila uspešna pri izboljšanju konkurenčnosti. Večji del proračunskih sredstev je bil namenjen stabilizaciji domačega trga z agroživilskimi proizvodi in zagotavljanju ustrezne tržno-cenovne politike. Šele v zadnjem obdobju se je povečal delež proračunskih sredstev za strukturne ukrepe, katerih glavni namen je prispevati k trajnostnemu razvoju in izboljšanju konkurenčnih prednosti živilskega sektorja.

Bergström (2000, str. 184) v teoretičnem delu svoje raziskave o vplivu sofinanciranja kapitalskih naložb na rezultate poslovanja podjetij navaja dva razloga, ki govorita v prid intervenciji z javnimi sredstvi in njeni povezavi s produktivnostjo. Prvi razlog se nanaša na vlogo nepovratnih sredstev, ki jo ta imajo pri tehnološki posodobitvi podjetij in posledično večji produktivnosti. V skladu z drugim razlogom pa lahko javna sredstva spodbudijo boljše izkoriščanje učinkov ekonomije obsega, kar spet privede do višje produktivnosti. Černe (2009, str. 87) opredeljuje še druge pozitivne učinke sofinanciranja kapitalskih naložb na poslovanje podjetja:

- neposredno povečanje prihodkov poslovnega leta,
- znižanje stroškov financiranja oziroma finančnih odhodkov za obresti na posojila in
- možnost uporabe preostalih lastnih sredstev v druge namene.

Bergström (2000, str. 184) v prej omenjenem delu obravnava tudi probleme, povezane z uporabo nepovratnih sredstev v industrijskih politikah držav. Izpostavlja predvsem neučinkovito alokacijo sredstev s strani birokratskega aparata in politike, ki je pogosto podvržena vplivom različnih interesnih skupin in lobijev. Tako se nepovratna sredstva nemalokrat uporabljajo kot državna pomoč za reševanje podjetij v težavah (ang. *bail-out*), namesto da bi se alocirala v podjetja, kjer bi imela večji vpliv na njihovo produktivnost. Navaja tudi, da lahko sofinanciranje kapitalskih naložb privede do nižje produktivnosti podjetij. To se zgodi, ko javna sredstva spodbudijo podjetja, da prekomerno investirajo v kapital, kar privede do neučinkovitosti poslovanja, ali ko se prejeta sredstva rezultirajo v višjih dobičkih podjetja in se ne porablja za inovacije in razvoj podjetja, ampak kot nagrade, namenjene menedžmentu in zaposlenim. Empirični del njegove raziskave, ki je potekal na nivoju podjetij, kaže na pozitivno korelacijo med rastjo dodane vrednosti ter produktivnosti in nepovratnimi sredstvi. Ta korelacija je izrazita predvsem v prvem letu po izplačilu pomoči, v nadaljnjih letih pa je rast produktivnosti slabša pri podjetjih, ki so bila deležna pomoči.

Na neučinkovito porabo javnih sredstev opozarjajo tudi nekateri drugi tuji avtorji, ki so izvedli analizo različnih shem pomoči v okviru programa razvoja podeželja. Ilbery et al. (2012, str. 683) je s sodelavci izvedel kvalitativno analizo podatkov, ki so bili pridobljeni na podlagi izvedene ankete s prejemniki in neprejemniki sredstev v dveh angleških regijah, South West in West Midlands. Analiza je razkrila, da, kljub politično zaželeni govorici v prid razvoju podeželja, nobena od shem pomoči ni bila posebej uspešna pri financiranju živilskopredelovalnih podjetij. Elliott et al. (2003, str. 72) v študiji primerov ugotavlja, da je glavni razlog, ki govori v prid shemam pomoči, spodbuda, na podlagi katere se podjetja lažje odločijo za izvedbo naložbe v nove tehnologije, širitev ali druge ukrepe, ki povečajo produktivnost in konkurenčnost. Pri tem opozarja, da se pozitivni učinki odražajo samo v primeru, ko podjetja prispevajo k dodani vrednosti na nacionalni ravni in hkrati s tem ne izpodrivajo drugih podjetij, ki niso bila tako uspešna pri pridobivanju sredstev.

Slabšanje konkurenčnosti živilskega sektorja pa ni problem, ki bi ga lahko povezovali samo s Slovenijo. Zaradi ekonomskega pomena živilske industrije na evropsko gospodarstvo

Evropska komisija budno spremlja razmere v panogi. Nedavne študije konkurenčnosti kažejo na potrebo po aktivnem reševanju problema zmanjševanja konkurenčnosti, s katerim se sooča evropska industrija hrane in pijač. Tako je bila v letu 2009 oblikovana posebna skupina za konkurenčnost agroživilske industrije (angl. *High Level Group on the Competitiveness of the Agro-Food Industry*), ki je analizirala vse dejavnike, ki vplivajo na konkurenčnost evropske živilskopredelovalne industrije. Po končanem delu je omenjena skupina naslovila 30 priporočil na politične odločevalce in druge zainteresirane deležnike skupaj s konkretnimi iniciativami in terminskim planom izvedbe (Komisija Evropskih skupnosti, 2013).

Priporočila posebne skupine, ki so zbrana v štirih vsebinskih sklopih, predvidevajo kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne aktivnosti v političnem in zakonodajnem okviru, ki bi lahko predstavljale spodbudo za trajnostni razvoj živilske industrije in dvig njene konkurenčnosti (High Level Group on the Competitiveness of the Agro-Food Industry, 2009). Evropska komisija je v nadaljevanju najavila vrsto političnih pobud, ki ohranjajo konstruktiven dialog med vsemi deležniki, in razširila delovanje v okviru posebne skupine. Tako je bil julija 2010 ustanovljen Forum za izboljšano delovanje prehranske verige (angl. High Level Forum for a Better Functioning Food Supply Chain), z mandatom dveh let, katerega glavni cilj je implementacija priporočil v skladu s terminskim planom z namenom izboljšanja konkurenčnosti živilskega sektorja (Komisija Evropskih skupnosti, 2013).

2 KOHEZIJSKA POLITIKA

Evropska unija je eden najbogatejših predelov sveta, vendar so med državami EU in v posameznih državah EU velike razlike v blaginji. Najbogatejša država Luksemburg je več kot sedemkrat bogatejša od novih članic Romunije in Bolgarije.

Po statističnih podatkih v EU BDP na prebivalca znaša od 28 % povprečja EU-27 v regiji Severozapaden v Bolgariji do 343 % v regiji glavnega mesta Inner London v Združenem kraljestvu. Regije z najvišjim BDP na prebivalca so v južni Nemčiji, na jugu Združenega kraljestva, v severni Italiji in Belgiji, Luksemburgu, na Nizozemskem, v Avstriji, na Irskem in v Skandinaviji. Regije okoli nekaterih glavnih mest (Madrid, Paris, Praga in Bratislava) tudi spadajo v to kategorijo. Šibkejše regije so skoncentrirane v južnih, jugozahodnih in jugovzhodnih obrobni območjih Unije, v vzhodni Nemčiji in novih državah članicah (Komisija Evropskih skupnosti, 2012).

Velike regionalne razlike obstajajo tudi znotraj držav samih. Največje so v Združenem kraljestvu in Romuniji, kjer je količnik med najvišjo in najnižjo vrednostjo 4,8 oziroma 3,9. Najnižje vrednosti so v Sloveniji (količnik 1,4), na Irskem (1,6) in Švedskem (1,6). Zmerne regionalne razlike BDP na prebivalca (tj. s količnikom manj kot 2 med najvišjo in najnižjo vrednostjo) so samo v državah članicah EU-15 ter Sloveniji (Komisija Evropskih skupnosti, 2012). Evropska unija je že v zelo zgodnji fazi razvoja prišla do spoznanja, da velike ekonomske in socialne razlike v razvitosti med posameznimi regijami in državami ovirajo trajnostni razvoj Skupnosti kot celote. Z namenom celovitega pristopa k reševanju teh težav

je Evropska unija že pred desetletji začela z izvajanjem kohezijske politike kot ene od svojih prioritarnih ekonomskih politik. Kohezijska politika EU temelji na načelu solidarnosti, saj je usmerjena v pospeševanje razvoja tistih regij in držav, ki so gospodarsko in socialno v slabšem položaju od povprečja EU. Temeljni cilj kohezijske politike je bil in še vedno ostaja nespremenjen – prispevati k zmanjševanju razlik v razvitosti med posameznimi deli Evropske unije (Mrak, Mrak & Rant, 2004, str. 1).

Skladno s tem je temeljni cilj kohezijske politike zmanjševanje razlik v razvitosti med posameznimi regijami po načelu solidarnosti, ki je usmerjeno k pospeševanju uravnoveženega razvoja tistih regij in držav, ki imajo slabši gospodarski in socialni položaj od povprečja EU. Za kohezijsko politiko EU je značilno, da je ta predvsem evropska ter da so regije vključene v celoten proces odločanja, s ciljem doseči enake možnosti za vse državljane EU, ne glede na regijo, v kateri živijo. Zavedanje, da je v času mobilnosti človeških virov in kapitala ter izgubljanja klasičnega pomena državnih meja enakomeren razvoj evropskih regij nujen, je v veliki meri prispevalo k dodatni pomembnosti kohezijske politike v institucijah EU (Šuc, 2012, str. 1).

Na nivoju držav članic je kohezijska politika skupek razvojnih aktivnosti države in lokalnih skupnosti, koordiniranih in sofinanciranih s strani EU, ki so namenjene zmanjševanju ekonomskih in socialnih neenakosti med različnimi regijami. Ekonomska in socialna kohezija sta prišli v ospredje po prvi širitvi EU oziroma po vstopu Španije, Portugalske in Grčije. S širitvijo se je pojavilo zavedanje, da razlike v razvitosti med posameznimi regijami in državami članicami ovirajo napredek EU ter da lahko EU samo z enakomernim razvojem regij v državah članicah obdrži vodilno vlogo kot najbolj konkurenčno gospodarstvo v svetovnih razmerah (Šuc, 2012, str. 1). Prednosti pri tem nimajo samo nerazvite države in regije, ki so večinoma prejemnice sredstev, pač pa tudi države neto plačnice, saj njihova gospodarstva pridobivajo priložnosti za vlaganja v manj razvita območja (Wostner, 2007).

2.1 Zgodovina razvoja kohezijske politike

Začetki kohezijske politike segajo daleč v leto 1957, ko je šest ustanovnih članic podpisalo Rimsko pogodbo in s tem ustanovilo Evropsko gospodarsko skupnost in Evropsko skupnost za atomsko energijo. Krepitev gospodarske skupnosti, ki bo omogočala usklajen razvoj in zmanjševanje razlik med regijami, sta bila ključna razloga za ustanovitev navedenih skupnosti. Leta 1958 sta bila ustanovljena Evropski socialni sklad (ESS) in Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EKUJS), ki sta temeljila na sektorski podlagi in sta dejansko prva začela uresničevati različne ukrepe kohezijske politike. Leta 1975 je bil ustanovljen Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRR), ki je pripomogel k razporeditvi dela proračunskih prispevkov članic v najrevnejše regije Skupnosti (Mrak, Mrak & Rant, 2004, str. 31). V prvih letih ESRR je bilo delovanje izključno nacionalno, pri čemer je sklad financiral vnaprej določene projekte v državah članicah z majhnim evropskim vplivom. Letni sistem za izbiro in refinanciranje obstoječih projektov se je uporabljal podobno kot v drugih skladih Skupnosti s prostorskim vplivom, kot sta Evropski socialni sklad in Evropski

kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad. Zato je na začetku osemdesetih let 20. stoletja učinkovitost instrumentov postalo sporno vprašanje (Petzold, 2008, str. 8). Po pristopu Grčije leta 1981 ter Portugalske in Španije leta 1986 so se regionalne razlike v takratni Evropski skupnosti 12 držav članic bistveno povečale. Pred pristopom je bil letni prihodek vsakega osmega Evropejca 30 % pod povprečjem Skupnosti, po pristopu leta 1986 pa je to veljalo za vsakega petega Evropejca. Sredi leta 1987 je v veljavo stopila Enotna evropska listina, ki je kot prva v pogodbo o ustanovitvi EGS uvrstila regionalno politiko in priznala njeno vlogo pri vzpostavljanju gospodarske in socialne kohezije. Na bruseljskem Evropskem svetu, februarja 1988, so sprejeli 1. Deloresov paket o reformah kmetijske politike, financiranju Skupnosti in reformi strukturnih skladov (Moussis, 1999, str. 163). Evropski svet je dodelil 64 milijard ECU strukturnim skladom, kar je pomenilo podvojitev letnih sredstev v obdobju 1989–1993. Svet je 24. junija 1988 sprejel prvo uredbo, ki združuje strukturne sklade znotraj krovne kohezijske politike. S to mejno reformo so bila uvedena ključna načela, kot so (Petzold, 2008, str. 8):

- osredotočanje na najrevnejše in najbolj zaostale regije,
- večletno načrtovanje programov,
- strateško usmerjanje naložb,
- vključevanje regionalnih in lokalnih partnerjev.

Reforma je prinesla kar nekaj sprememb, saj je Skupnost ukinila določanje obsega sredstev sklada ESRR za vsako državo posebej in uvedla indikativno delitev, ki jo določa Komisija na podlagi števila prebivalcev države in blaginje posamezne regije. Države so tako morale Komisiji predložiti svoje regionalne razvojne programe, državni programi pa so postali upravičeni do sredstev, če so ustrezali določenim prednostnim ciljem (Pungartnik, 2003, str. 5). Upravljanje strukturnih skladov med letoma 1989 in 1993 je urejalo pet uredb Sveta, s katerimi so se zagotavljali učinkovitost in usklajevanje skladov, njihovo izvajanje in splošne določbe ter izvajanje vsakega od teh skladov (Petzold, 2008, str. 12).

Pogodba o Evropski uniji, sklenjena 7. februarja 1992 v Maastrichtu, in spremenjena Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti sta začele veljati 1. novembra 1993. V zvezi s kohezijsko in regionalno politiko sta bila v Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti vzpostavljena nov instrument Kohezijski sklad in nova institucija Odbor regij, uvedeno pa je bilo tudi načelo subsidiarnosti. V tako imenovanem 2. Deloresovem paketu, vložnem štiri dni po podpisu Maastrichtske pogodbe, je Evropska komisija predlagala program in proračun za približevanje ekonomski in monetarni uniji, ki bi Skupnosti omogočila v celoti izkoristiti organizirano gospodarsko območje in enotno valuto. Predlog je vključeval podrobnosti o novem Kohezijskem skladu, povečanju proračuna strukturnih skladov in poenostavitve izvedbenih pravil. S sporazumom, sklenjenim na Evropskem svetu v Edinburgu 11. in 12. decembra 1992, so bila končno določena sredstva za obdobje 1994–1999. Strukturnim skladom je bilo dodeljenih približno 153 milijard ECU, Kohezijskemu skladu pa 15 milijard ECU, od česar je bilo 68 % sredstev namenjenih najrevnejšim regijam in državam. Evropski svet je 20. junija

1993 sprejel nove predpise o kohezijski politiki, ki so vključevali tudi ustanovitev finančnega instrumenta za usmerjanje ribištva (Petzold, 2008, str. 14).

Leta 1997 je bila podpisana Amsterdamska pogodba, s katero so se članice spet zavezale k pospeševanju ekonomske in socialne kohezije. Del pogodbenih določil je bil namenjen tudi problematiki zaposlovanja, kar je poudarilo potrebo članic po skupnem delovanju v boju proti brezposelnosti (Mrak, Mrak & Rant, 2004, str. 31–32).

Premik k poenostavitvi oblikovanja kohezijske politike in sočasne priprave na širitev EU so bile glavne teme obdobja 2000–2006. Evropska komisija je julija 1997 predložila dokument Agenda 2000, v katerem so opisani splošni obeti za razvoj Evropske unije in njenih politik, horizontalne težave, ki jih povzročata širitev, ter oblikovanje prihodnjega finančnega okvira 2000–2006. Agenda 2000 je omogočila največjo širitev EU doslej, tj. pristop 10 novih držav članic 1. maja 2004. Na tej podlagi je bil marca 1998 predlagan paket zakonodaje, ki je vključeval reformo skupne kmetijske politike, reformo kohezijske politike, instrumente predpristopne pomoči in nov finančni okvir. Evropski svet je na srečanju v Berlinu 24. marca 1999 sklenil sporazum o predlogih Komisije, s katerimi je omogočil izvajanje poznejših zakonodajnih in proračunskih ukrepov (Petzold, 2008, str. 18).

Voditelji držav članic EU so se zaradi negativnih ekonomskih trendov in naraščanja socialnih razlik v Evropi na Evropskem svetu v Lizboni marca 2000 dogovorili o novem strateškem cilju EU, in sicer kako do leta 2010 postati najbolj konkurenčno in na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, ki bi bilo sposobno ustvarjati trajno gospodarsko rast, več ter boljša delovna mesta in večjo socialno kohezijo. Danes temu pravimo Lizbonska strategija (Daly, 2006 str. 461). Evropska komisija je v procesu reform Lizbonske strategije določila dva prioriteta cilja razvoja, tj. gospodarsko rast in zaposlovanje, ter prednostne naloge za uresničitev teh ciljev (Kokalj, 2007, str. 7):

- vlaganje v znanje in inovacije,
- vzpostavitev privlačnejšega okolja za poslovanje malih in srednje velikih podjetij,
- ustvarjanje več in boljših delovnih mest ob ohranjanju socialne kohezije.

Evropska komisija je določila, da bodo za izvajanje teh ciljev v večji meri porabljen sredstva kohezijske politike (Evropski parlament, 2004).

2.1.1 Programsko obdobje 2007-2013

Evropska komisija je februarja 2004 objavila dokument o prihodnosti razširjene Unije, vključno s predlogom proračuna za obdobje 2007–2013. Od skupnih proračunskih sredstev v višini 1025 milijard EUR je bilo 336 milijard EUR namenjenih strukturnim skladom in Kohezijskemu skladu. Dodatnih 70 milijard EUR pa je bilo dodeljenih razvoju podeželja. Po težavnih pogajanjih je Evropski svet 11. in 12. decembra v Bruslju sprejel proračun v višini 864 milijard EUR. Komisija je junija 2004 predložila zakonodajni paket petih uredb, in sicer

eno s splošnimi določbami, tri o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu ter končno o »evropskem združenju za teritorialno sodelovanje«. Svet in parlament sta jih sprejela julija 2006, po tem, ko je bil dosežen sporazum o proračunu (Petzold, 2008, str. 22).

Število finančnih instrumentov za kohezijo je bilo zmanjšano iz šest na tri: dva strukturna sklada (Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad) in Kohezijski sklad (Petzold, 2008, str. 23). Z novo finančno perspektivo 2007–2013 se je Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad skladno z Uredbo sveta ES št. 1698/2005 o podpori za razvoj podeželja preimenoval v Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. Prav tako je nova finančna perspektiva 2007–2013 Finančni instrument za usmerjanje ribištva nadomestila z Evropskim skladom za ribištvo, ki je namenjen trajnostnemu razvoju ribištva, ribogojstva in predelave ter trženja ribiških in ribogojških proizvodov. S tem je reforma strukturnih skladov za obdobje 2007–2013 Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad in Finančni instrument za usmerjanje ribištva ne samo preimenovala, ampak ga izpod okrilja kohezijske politike prenesla pod okrilje skupne kmetijske politike in skupne ribiške politike (Černe, 2009, str. 9).

2.2 Načela kohezijske politike

Kohezijska politika temelji na načelih, sledi ciljem in prioritetam, za uresničevanje ciljev pa uporablja instrumente, ki so določeni ob sprejetju proračuna za posamezno finančno perspektivo (Šuc, 2012, str. 5). V nadaljevanju magistrske naloge bom predstavil temeljna načela kohezijske politike, spreminjanje ciljev le-te skozi posamezna finančna obdobja ter njene instrumente.

Kohezijska politika EU temelji na nekaj osnovnih načelih, ki so pogoj za pridobitev sredstev evropskih strukturnih skladov in Kohezijskega sklada, in sicer programiranju, partnerstvu, osredotočenju, dodatnosti, subsidiranosti in vrednotenju (Šuc, 2012, str. 5). Temeljna načela delovanja kohezijske politike so bila uvedena že z reformo iz leta 1988. V svojem bistvu so ostala nespremenjena, so pa različne reforme njihov pomen povečale in jih dodatno opredelile (Šuc, 2012, str. 5):

- Načelo programiranja pomeni proces večletnega načrtovanja prioritet na nacionalni in regionalni ravni z namenom, da se dosežejo cilji kohezijske politike.
- Načelo partnerstva pomeni tesno sodelovanje med Evropsko komisijo in državo članico kot tudi sodelovanje med akterji kohezijske politike v sami državi članici, ki je koristnica evropskih sredstev.
- Načelo osredotočanja pomeni omejeno število prioritet kohezijske politike oziroma osredotočenost na najmanj razvite, t. i. konvergenčne regije, v katerih se dogaja največ strukturnih sprememb.
- Načelo dodatnosti pomeni, da sredstva kohezijske politike ne nadomeščajo javnih izdatkov države, pač pa so dopolnilo lastnim razvojnim programom države.

- Načelo subsidiarnosti pomeni, da se politika izvaja na tisti administrativni ravni, ki je najučinkovitejša.
- Načelo vrednotenja oziroma učinkovitosti pomeni, da so države članice odgovorne za učinkovitost ukrepov kohezijske politike, kot tudi za nadzor izvajanja teh ukrepov.

2.3 Cilji kohezijske politike

Temeljni cilj evropske kohezijske politike je zmanjšanje neenakosti gospodarskega in socialnega razvoja v okviru EU oziroma približevanje nerazvitih regij evropskemu povprečju. Prestrukturiranje gospodarsko manj razvitih regij, preoblikovanje podeželja s propadajočim kmetijstvom, vlaganje v urbane projekte za obnovo nazadujočih mestnih četrti in ustvarjanje novih delovnih mest so prioritete naloge, katerih izpolnjevanje pripelje k uresničevanju temeljnih ciljev kohezijske politike (Šuc, 2012, str. 5). Kohezijska politika se je skozi različna programska obdobja spreminjala in prilagajala aktualnim gospodarskim, političnim in socialnim potrebam. Spremembe so se implementirale z zakonodajnimi reformami in novimi finančnimi perspektivami. Evropska komisija je sledila dinamiki sprejetih reform tudi s prilagoditvami ciljev v različnih programskih obdobjih, ki jih je morala uresničevati kohezijska politika. Zahteve po prilagoditvi ciljev so bile pogojene vedno z istim namenom, in sicer: kako čim bolj učinkovito porabiti sredstva kohezijske politike za zmanjševanje razlik v razvitosti med posameznimi regijami po načelu solidarnosti.

2.3.1 Cilji obdobja 1988–1993 in 1993–1999

Z reformo iz leta 1988 so bila uvedena načela za kohezijsko politiko in njene instrumente, prav tako pa je bilo sprejetih pet prednostnih ciljev (Petzold, 2008, str. 10):

- Cilj 1: pospeševanje razvojnega in strukturnega prilagajanja regiji, ki zaostaja v razvoju;
- Cilj 2: preoblikovanje regij, ki so resno prizadete zaradi upada industrije;
- Cilj 3: boj proti dolgotrajni brezposelnosti in olajševanje vključevanja mladih in oseb, ki so izpostavljene izključevanju s trga dela, v poklicno življenje ter pospeševanje enakih zaposlitvenih možnosti za moške in ženske;
- Cilj 4: olajševanje prilagajanja delavcev spremembam v industriji in proizvodnih sistemih;
- Cilj 5: pospeševanje prilagajanja kmetijskih struktur in spodbujanje razvoja podeželja.

Reforma iz leta 1993 je ohranila večino ciljev iz predhodnega obdobja. K petim obstoječim ciljem iz predhodnega obdobja je bil z reformo dodan še en cilj (Petzold, 2008, str. 15):

- Cilj 6: razvoj in strukturno prilagajanje regij, ki so zelo redko naseljene.

2.3.2 Cilji obdobja 2000–2006

V finančni perspektivi 2000–2006 se število ciljev kohezijske politike zmanjša iz dotedanjih 6 na 3. Od tega sta 1. in 2. cilj regionalnega značaja, 3. pa je horizontalnega značaja, namenjen pospeševanju razvoja človeških resursov. Nova razdelitev ciljev je torej naslednja (Aljančič & Bogdanovič, 2000, str. 15):

- Cilj 1: pospeševanje razvojnega in strukturnega prilagajanja regij, ki zaostajajo v razvoju;
- Cilj 2: podpiranje gospodarskega in socialnega preoblikovanja območij, ki se srečujejo s strukturnimi težavami;
- Cilj 3: podpiranje prilagajanja in posodabljanja politik ter sistemov izobraževanja, usposabljanja in zaposlovanja.

2.3.3 Cilji obdobja 2007–2013

Aktualno programsko obdobje je delovanje EU v okviru kohezijske politike usmerilo v tri osnovne cilje: konvergenco, regionalno konkurenčnost in zaposlovanje ter evropsko ozemeljsko sodelovanje (Šuc, 2012, str. 5). Z združitvijo prejšnjih ciljev 2 in 3 se je z reformo iz leta 2006 preoblikovala tudi pobuda Interreg III v cilj 3 tekočega programskega obdobja. Prednostni cilji so opredeljeni kot (Šuc, 2012, str. 6):

- »konvergenca«: cilj je usmerjen na območja, ki ne dosegajo 75 % evropskega povprečja pri doseganju parametrov gospodarskega in socialnega razvoja. Gre za najmanj razvite regije, kjer BDP na prebivalca v obdobju 2000–2002 ne presega 75 % povprečja EU-25;
- »regionalna konkurenčnost in zaposlovanje«: cilj obsega vsa območja EU, ki niso upravičena do sredstev prvega prednostnega cilja. Gre za območja, ki se soočajo z ekonomskimi in socialnimi težavami: odvisnostjo gospodarstva od tradicionalnih panog in njegovega prestrukturiranja, brezposelnostjo, padanjem števila prebivalcev zaradi ekonomske migracije ter demografskega staranja prebivalstva;
- »evropsko teritorialno sodelovanje«, ki obsega čezmejna, transnacionalno in medregionalno sodelovanje. Programi pospešujejo reševanje vprašanj, ki izhajajo iz razlik v pravnih sistemih, upravnih ureditvah, geografskem položaju in jeziku.

2.4 Instrumenti kohezijske politike

Solidarnost med evropskimi državami se najbolj kaže s strukturnimi skladi, ki so poleg Kohezijskega sklada osrednji finančni instrument kohezijske politike. S strukturnimi skladi Evropska unija pripomore k zmanjševanju razlik med regijami v enotnem evropskem trgu. Kohezijski sklad pripomore h krepitvi ekonomske in socialne kohezije. Celoto instrumentov kohezijske politike zaokrožajo še Evropska investicijska banka in drugi finančni instrumenti. Najpomembnejša razlika med strukturnimi skladi ter Kohezijskim skladom in Evropsko investicijsko banko ter preostalimi finančnimi instrumenti je v tem, da strukturni skladi skupaj

s Kohezijskim skladom delujejo po načelu solidarnosti in manj razvitim regijam nudijo nepovratna sredstva, medtem ko Evropska investicijska banka in preostali finančni instrumenti pomagajo zlasti v obliki posojil (Mrak, Mrak & Rant, 2004, str. 35).

Finančna pomoč strukturnih skladov je zamišljena v več različnih oblikah: delno financiranje operativnih programov, delno financiranje državnih pomoči (vključno s povračili), oblike individualnih podpor s soglasjem Evropske komisije in države članice, delno financiranje projektov (vključno s povračili) in podpore za tehnično pomoč ali študije za pripravo izvedbe projektov. Finančne pomoči se dodeljujejo po vnaprej določenih kriterijih, hkrati pa naj bi bila odločitev razdeljena glede na (Aljančič & Bogdanovič, 2000, str. 6):

- težo problema po posameznih regionalnih in socialnih problemih področij,
- finančno sposobnost države članice glede na njeno blagostanje,
- težo pomembnosti ukrepov za celotno Evropsko unijo,
- težo ukrepov glede na regionalni vidik,
- posebne značilnosti predlaganih ukrepov.

Za razumevanje delovanja strukturnih skladov je potrebno poznavanje ciljev, ki jih zasledujejo posamezni skladi in kakšne so njihove naloge. Celoten sistem deluje na principu večletnega programskega izvajanja politike, ki mora upoštevati uredbe in smernice Evropske komisije, ki so zavezujoče v celotni EU. Dolgoročni razvojni dokumenti so osnova za izdane sredstva (Aljančič & Bogdanovič, 2000, str. 6).

Finančni instrumenti, ki so sodili v okvir kohezijske politike v obdobju finančne perspektive 2000–2006, so (Urad za uradne publikacije Evropske skupnosti, 2007, str. 10):

- Evropski sklad za regionalni razvoj,
- Evropski socialni sklad,
- Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad,
- Finančni instrument za usmerjanje ribištva,
- Kohezijski sklad,
- Evropska investicijska banka in
- Pobude Skupnosti (Interreg III, Urban II, Leader+, Eqaul).

Z reformo, ki jo je prinesla nova finančna perspektiva 2007–2013, se je število instrumentov za t. i. kohezijo zmanjšalo iz šest na tri: Evropski sklad za regionalni razvoj, Evropski socialni sklad in Kohezijski sklad. Posebna pomoč nekdanjih skladov Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada ter Finančnega instrumenta za usmerjanje ribištva pa je bila uvrščena v nov pravni okvir, ki vključuje dva sklada: Evropski kmetijski jamstveni sklad in Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja. V nadaljevanju bom na kratko predstavil tiste instrumente kohezijske politike, ki so ključnega pomena za črpanje sredstev živilskopredelovalne industrije.

2.4.1 Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad

Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad je bil ustanovljen leta 1964 z namenom financiranja Skupne kmetijske politike in je usmerjen v zagotavljanje naslednjih nalog (Aljančič & Bogdanovič, 2000, str. 8):

- okrepitev in reorganizacijo kmetijstva, vključno z organizacijo in predelavo kmetijskih, ribiških in gozdarskih proizvodov,
- zagotavljanje preoblikovanja kmetijske proizvodnje in razvoj gozdarstva ter podporo razvoja dopolnilnih dejavnosti za kmetovalce,
- zagotavljanje primernega življenjskega standarda kmetovalcev,
- pomoč pri razvoju družbene izdelave na ruralnih področjih z namenom zaščite okolja in podeželja.

Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad je sestavljen iz dveh delov, ki imata vsak svoj vidik delovanja (Perpar & Suban, 2005, str. 1):

- Jamstveni oddelek sklada namenja sredstva okolju prijaznejšim načinom kmetovanja in spodbuja trajnostno gospodarjenje s podeželskimi območji ter naravnimi viri.
- Usmerjevalni oddelek zagotavlja sredstva za izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in živilskega sektorja. V letih 2004–2006 smo v Sloveniji izvajali pet ukrepov, katerih temeljni namen je bil povečati konkurenčnost sektorja, prilagoditi se zahtevam skupnega trga EU, spodbujati dodatne vire dohodka na podeželju, spodbujati varnost in kakovost živilskih proizvodov ter skrbeti za ohranjanje gozdov in njihov trajnostni razvoj.

Slovenska živilskopredelovalna podjetja so lahko kandidirala z naložbami, s katerimi so izboljševala svojo konkurenčnost v okviru ukrepa 3.1: Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov. Celoten ukrep je razpolagal s sredstvi v višini 16.498.364,00 EUR.

2.5 Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja

Reforma skupne kmetijske politike je junija 2003 in aprila 2004 vpeljala bistvene spremembe, ki so pomembno vplivale na gospodarstvo celotnega podeželskega območja Skupnosti, kot so načini kmetijske proizvodnje, metode upravljanja z zemljišči, zaposlovanje ter širši socialni in ekonomski položaj na različnih podeželskih območjih. Skupna kmetijska politika obsega vrsto ukrepov, za katere je potrebno zagotoviti financiranje, ki bo prispevalo k uresničevanju zastavljenih ciljev. Glede na dejstvo, da imajo ti ukrepi nekatere skupne elemente, hkrati pa se v več pogledih razlikujejo, je bil postavljen nov pravni okvir za financiranje skupne kmetijske politike (Komisija Evropskih skupnosti, 2008, str. 3). Tako je Evropska komisija z Uredbo sveta (ES) 1290/2005 z dne 21. junija 2005 ustanovila dva evropska kmetijska sklada: Evropski kmetijski jamstveni sklad, ki financira tržne ukrepe, in Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja, ki je namenjen financiranju programov za razvoj podeželja. Od 1. januarja

2007 sta omenjena finančna instrumenta skupne kmetijske politike nadomestila jamstveni in usmerjevalni oddelek Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstveni sklada.

Reforma skupne kmetijske politike se posebej osredotoča na razvoj podeželja z uvedbo enotnega finančnega instrumenta in programa. Evropska komisija je 20. septembra 2005 sprejela Uredbo sveta (ES) št. 1698/2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Glavni namen vzpostavitve Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja kot samostojnega finančnega instrumenta je krepitev politike razvoja podeželja EU in poenostavitev njenega izvajanja.

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja prispeva k pospeševanju trajnostnega razvoja podeželja na celotnem območju Skupnosti z dopolnjevanjem politike tržno-cenovnih podpor skupne kmetijske, kohezijske in ribiške politike. Uredba sveta (ES) št. 1698/2005 določa splošna pravila, ki urejajo podporo Skupnosti za razvoj podeželja. Opredeljuje tudi cilje Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, s katerimi le-ta prispeva k izboljšanju:

- konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva s podporo za prestrukturiranje, razvoj in inovacije,
- okolja in pokrajine s podporo za upravljanje z zemljišči,
- kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanju diverzifikacije gospodarskih dejavnosti.

Sklad dopolnjuje nacionalne, regionalne in lokalne ukrepe, ki prispevajo k prednostnim nalogam Skupnosti. Komisija in države članice prav tako zagotavljajo, da je sklad skladen in združljiv z drugimi ukrepi podpore Skupnosti (European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), 2012).

V skladu z določili Uredbe sveta (ES) št. 1698/2005 mora vsaka država članica na podlagi strateških smernic EU pripraviti svoje nacionalne strateške načrte za razvoj podeželja. Ti predstavljajo referenčni okvir za pripravo programov razvoja podeželja. Nacionalni strateški načrt zagotavlja, da je pomoč iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja skladna s strateškimi smernicami Skupnosti in da so prednostne naloge Skupnosti ter nacionalne in regionalne prednostne naloge usklajene. Nacionalni strateški načrti se izvajajo preko programov razvoja podeželja, ki vsebujejo sveženj ukrepov, ki so zbrani okrog štirih osi (European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), 2012):

- **OS 1: Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja**

Pomoč za spodbujanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja vključuje:

- **ukrepe za spodbujanje znanja in krepitev človeškega potenciala.** V okviru omenjene skupine ukrepov se pomoč lahko nameni poklicnemu usposabljanju in dejavnosti informiranja, vključno s širjenjem znanstvenih dosežkov in inovativnih praks mladim

prevzemnikom kmetij in pomoč kmetijskim delavcem in kmetom za zgodnje upokojevanje. V to skupino ukrepov spadajo tudi sheme, katerih ključni cilj je izboljšati učinkovitost poslovanja kmetijskih gospodarstev. Gre za uporabo svetovalnih storitev s strani kmetov in lastnikov gozdov ter vzpostavitev svetovalnih storitev, nadomeščanje na kmetijah in storitev za podporo upravljanja.

- **ukrepe za prestrukturiranje in razvoj fizičnega potenciala ter za spodbujanje inovativnosti.** V to skupino spadajo naložbe v posodabljanje kmetijskih gospodarstev, naložbe v izboljšanje gospodarske vrednosti gozdov ter dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom, katerih naložbe so namenjene izboljšanju učinkovitosti predelave in trženja kmetijskih in gozdarskih proizvodov. V okviru slednjega se dodeljuje pomoč živilskopredelovalni industriji za tehnološko posodobitev proizvodnih procesov ter trženje proizvodov. Pomoč se namenja tudi za izboljšanje in razvoj infrastrukture, povezane s kmetijstvom in gozdarstvom, obnavljanje proizvodnega potenciala kmetijstva, prizadetega zaradi naravnih nesreč, in uvajanje ustreznih preventivnih sistemov.
- **ukrepe za izboljšanje kakovosti kmetijske proizvodnje in proizvodov.** Ukrepi vključujejo pomoč kmetom pri prilagajanju zahtevnim standardom Skupnosti, podporo kmetom, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane in informiranje ter pospeševanje prodaje za proizvode iz shem kakovosti hrane.
- **prehodne ukrepe, namenjene novim državam članicam.** Namenjeni so podpori za delno samooskrbna kmetijska gospodarstva, ki so v postopku prestrukturiranja, in podpori za ustanavljanje skupin proizvajalcev.

• OS 2: Izboljšanje okolja in podeželja

Ukrepi iz tega oddelka prispevajo k trajnostnemu razvoju s spodbujanjem kmetov in lastnikov gozdov, da uporabljajo metode rabe zemljišč, ki so združljive s potrebo po ohranjanju naravnega okolja in krajine ter varovanju in izboljšanju naravnih virov.

• OS 3: Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva

V zvezi z diverzifikacijo podeželskega gospodarstva vsebuje Uredbe sveta (ES) št. 1698/2005 ukrepe za:

- diverzifikacijo na nekmetijske dejavnosti, podporo za ustanavljanje in razvoj mikro podjetij, spodbujanje turizma in zaščito, razvoj in upravljanje naravne dediščine, ki prispeva k trajnostnemu gospodarskemu razvoju;
- izboljšanje kakovosti življenja na podeželju, s posebnim poudarkom na obnovi in razvoju vasi ter ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja;
- pridobivanje strokovnih znanj in animacija z namenom priprave in izvedbe lokalne razvojne strategije.

• OS 4: LEADER

Pomoč, dodeljena v okviru osi Leader, se nanaša na:

- izvajanje lokalnih razvojnih strategij v okviru javno-zasebnih partnerstev, imenovanih "lokalne akcijske skupine". Strategije, ki se uporabljajo za jasno določena podeželska območja, morajo dosežati cilje, postavljene za vsaj eno od treh predhodnih osi;
- lokalne akcijske skupine imajo tudi možnost sodelovanja v medregijskih ali čezmejnih projektih;
- vodenje lokalnih akcijskih skupin, pridobivanje strokovnih znanj in animacija območij.

2.5.1 Finančni prispevek Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja

Evropskemu kmetijskemu skladu za razvoj podeželja je bil dodeljen proračun v višini 96,3 milijard EUR za programsko obdobje 2007–2013 oziroma 20 % vseh sredstev, namenjenih Skupni kmetijski politiki (European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), 2012). Črpanje sredstev je mogoče na podlagi potrjenega Programa razvoja podeželja, ki ga odobri Evropska komisija. V okviru teh programov se strategija za razvoj podeželja izvaja z naborom ukrepov, ki so razvrščeni glede na zgoraj predstavljene osi. V skladu z načelom deljenega upravljanja med Komisijo in državami članicami morajo države članice imenovati za vsak program razvoja podeželja: upravni organ, plačilno agencijo in certifikacijski organ. Prav tako je država članica zadolžena za informiranje in obveščanje javnosti o sofinanciranih programih. Vsaka država članica mora tudi ustanoviti nadzorni odbor, da se zagotovi učinkovito izvajanje programa. Poleg tega mora upravni organ za vsak program letno poročati Komisiji o izvajanju programa.

Uredba sveta (ES) št. 1698/2005 določa minimalne finančne okvire, ki vzpostavljajo ustrezno ravnotežje med cilji Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja oziroma določa minimalno delitev sredstev po oseh. Tako je 10 % celotnega finančnega prispevka Skupnosti namenjeno osema 1 in 3. Vsaj 25 % celotnega prispevka Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja pa je namenjenih osi 2. Najmanj 5 % celotnega prispevka sklada je rezerviranih za os 4. Ta se v primeru novih držav članic EU (Češka, Estonija, Ciper, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovenija, Slovaška) zniža na 2,5 % celotnega prispevka Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Preostala sredstva lahko države članice same namenijo različnim prioritetam v okviru tistih osi, za katere menijo, da bodo najbolj prispevale k doseganju postavljenih ciljev in ustvarjanju višje dodane vrednosti.

Slika 8: Politika razvoja podeželja 2007–2013 (v %)

	CILJI EKSRP	STOPNJA PRISPEVKA EKSRP		DELITEV SREDSTEV PO OSEH
		OBVEZNI MINIMUM	MOŽNI MAKSIMUM	
OS 1	konkurenčnost	20	50 (75 konvergenčna regija)	minimum 10
OS 2	izboljšanje okolja in pokrajine	20	55 (85 konvergenčna regija)	minimum 25
OS 3	izboljšanje kakovosti življenja in ekonomska diverzifikacija	20	50 (75 konvergenčna regija)	minimum 10
OS 4 (Leader)	vsi	20	55 (85 konvergenčna regija)	minimum 5 (2,5 v novih državah članicah)

Vir: Komisija Evropskih skupnosti, *Fact Sheet: The EU Rural Development Policy 2007–2013*, 2008, str. 8–17.

Za vsako od navedenih osi je določena tudi najvišja in najnižja stopnja prispevkov Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za OS 1, OS 3 in tehnično pomoč se tako uporabljajo naslednje zgornje meje (Uredba sveta (ES) št. 1698/2005) (Uradni list ES L 277):

- 75 % upravičenih javnih izdatkov v regijah, upravičenih po konvergenčnem cilju,
- 50 % upravičenih javnih izdatkov v drugih regijah.

Za os 2 in os 4 pa se upoštevajo naslednje zgornje meje (Uredba sveta (ES) št. 1698/2005):

- 80 % upravičenih javnih izdatkov v regijah, upravičenih po konvergenčnem cilju,
- 55 % upravičenih javnih izdatkov v drugih regijah.

Najnižja stopnja prispevkov Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja na ravni osi je 20 %. Ne glede na zgornje meje se lahko pri programih za najbolj oddaljene regije in manjše Egejske otoke prispevki sklada povečajo do 85 %. Izdatki, ki jih sofinancira Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja, ne morejo biti hkrati sofinancirani s prispevki iz strukturnih skladov, Kohezijskega sklada ali drugih finančnih instrumentov Skupnosti.

3 ANALIZA PORABE NEPOVRATNIH SREDSTEV V PRETEKLIH PROGRAMSKIH OBDOBJIH

3.1 Predpristopna pomoč SAPARD

Program SAPARD (angl. *Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*) je eden od treh predpristopnih programov EU državam kandidatkam kot

posebni program pomoči za kmetijstvo in razvoj podeželja v srednje- in vzhodnoevropskih državah prosilkah v predpristopnem obdobju (Kokolj-Prošek et al., 1999). Programsko obdobje izvajanja programa SAPARD je pokrivalo štiriletno obdobje od leta 2000 do 2003 (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 6).

Sama implementacija programa SAPARD se je pričela s potrditvijo Programa razvoja podeželja 2000–2006 (SAPARD), ki je strateški dokument, na podlagi katerega je Slovenija s podporo predpristopne pomoči Skupnosti za prestrukturiranje kmetijstva in razvoj podeželja izvajala štiri osnovne ukrepe, opredeljene v okviru uredbe EC/1268/99 (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 6).

Po potrditvi programa SAPARD, podpisanem in ratificiranem Večletnem sporazumu o financiranju, sklenjenem med Vlado Republike Slovenije in Komisijo Evropskih skupnosti ter po izdaji odločbe Komisije o prenosu upravljanja pomoči na Agencijo za kmetijske trge in razvoj podeželja, dne 19. novembra 2001, je Slovenija izpolnila pogoje za začetek koriščenja sredstev Skupnosti (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 6).

Dejanska implementacija programa SAPARD in njegovih ukrepov na nacionalnem nivoju se je pričela konec leta 2001 z objavo (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 6):

- Uredbe o ukrepih kmetijske strukturne politike programa razvoja podeželja 2000–2006 (Sapard; Ur. l. RS, št. 107/01);
- Odloka o višini sredstev za ukrepe kmetijske strukturne politike programa razvoja podeželja 2000–2006 (Sapard), (Ur. l. RS, št. 2/02);
- Javnega razpisa za zbiranje vlog za dodelitev nepovratnih sredstev iz programa Sapard (Ur. l. RS, št. 2/02).

Sklepanje pogodb o sofinanciranju projektov po predpristopnem programu SAPARD je bilo zaključeno na dan pred pristopom Slovenije k EU (30. 4. 2004). Izvajanje pogodbenih obveznosti pa je bilo načrtovano do konca leta 2006 (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 6).

3.1.1 Cilji programa SAPARD

Splošni cilji programa SAPARD so sledili prioritetam, načrtanim v okviru skupne kmetijske politike EU. Ti se načeloma niso bistveno razlikovali od dolgoročnih strateških ciljev kmetijske politike v Sloveniji in zadevajo prehransko varnost, ohranjanje poseljenosti podeželja, ohranjanje trajnostnega proizvodnega potenciala, zvišanje kmetijske konkurenčnosti in zjamčen paritetni prihodek za kmečko prebivalstvo (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 42).

V skladu s 1. členom Uredbe Sveta (ES) 1268/99 je bila podpora Skupnosti, predvidena za Slovenijo v predpristopnem obdobju, namenjena za ukrepe spodbujanja trajnostnega razvoja kmetijstva in podeželja. Ta podpora je bila v skladu s pogoji, določenimi v okviru pristopnega partnerstva in se je nanašala na naslednje cilje:

- oblikovanje konkurenčnega kmetijskega sektorja,
- ohranjanje poseljenosti podeželja,
- uvedba pravnega reda EU.

Na podlagi splošnih ciljev kmetijske politike in analize obetov za razvoj podeželja je Slovenija v okviru nacionalnega načrta za razvoj podeželja opredelila naslednje posebne cilje programa (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 42):

- povečanje konkurenčnosti sektorja kmetijske dejavnosti in živilskopredelovalnega sektorja,
- izboljšanje dohodkov na kmetiji,
- skladnost s standardi EU,
- odpiranje dodatnih delovnih mest na kmetijah in izboljšanje kakovosti življenja na podeželju.

3.1.2 Prednostne naloge

Na podlagi rezultatov obsežne analize razvojnih neskladnosti, ustreznega delovanja kmetijske politike ter možnega obsega pomoči EU sta bili določeni dve prednostni nalogi, na kateri se opira program SAPARD (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 43):

- 1. izboljšave proizvodnih in tržnih struktur v kmetijstvu in živilskopredelovalni industriji.** Navedena prednostna naloga se je reševala z naborom dveh ukrepov: s podporo pri naložbah v kmetije in s podporo pri naložbah v živilskopredelovalne panoge (mlečni proizvodi in meso, vključno z ribami). Poudarek v podpori strukturnemu prilagajanju kmetijskega sektorja v Sloveniji je bil dan predvsem povečani konkurenčnosti proizvodnje in večji kakovosti. Z izvajanjem ukrepov prve prednostne naloge v okviru programa SAPARD se je spodbujalo tesnejše povezovanje med kmetijsko proizvodnjo in živilskopredelovalno industrijo. Slednja je bila deležna podpor za razvojno usposabljanje na tistih področjih, kjer je prilagajanje zahtevam skupnega trga EU najboljše. V tem kontekstu so bila do sredstev iz programa SAPARD upravičena podjetja iz mlečnopredelovalne in mesnopredelovalne industrije, kjer so bile najvišje potrebe po prilagoditvah na nove higienske, veterinarske in zdravstvene zahteve oziroma standarde.
- 2. gospodarska diverzifikacija in izboljšava podeželske infrastrukture.** To prednostno nalogo sta sestavljala dva ukrepa: eden je bil usmerjen v spodbujanje gospodarske diverzifikacije kmetij, drugi pa v graditev in izboljšave infrastrukture na podeželju.

3.1.3 Ukrepi programa SAPARD

Na podlagi 2. člena Uredbe o ukrepih kmetijske strukturne politike programa razvoja podeželja 2000–2006 (SAPARD) (Ur. l. RS, št. 107/01) so se za izvajanje programa SAPARD in doseganja njegovih ciljev v Republiki Sloveniji dodelila nepovratna sredstva za naslednje ukrepe (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 6):

- Ukrep 1: »Naložbe v kmetijska gospodarstva«, katerega glavni cilj je bil podpora konkurenčnosti kmetijskih gospodarstev in spodbujanje načinov kmetovanja, ki so v skladu z okoljskimi standardi, standardi glede dobrega počutja živali in higienskimi standardi EU. Za uresničevanje ciljev ukrepa 1 je bilo namenjenih 35 odstotkov vseh planiranih sredstev SAPARD.
- Ukrep 2: »Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov« je bil namenjen živilskopredelovalnim podjetjem iz sektorja predelave mesa, rib in mleka z namenom prilagajanja na predpisane zahteve EU s področja veterinarsko-sanitarnih predpisov, zaščite živali, varstva okolja ter izboljšanju trženja, konkurenčnosti na trgu in delovnih pogojev zaposlenih. Ukrepu 2 so bila dodeljena sredstva v višini 38 odstotkov programa SAPARD. Sredstva so bila namenjena naložbam v novo tehnološko opremo, vključno z računalniško opremo in računalniškimi programi ter adaptacijo obstoječih nepremičnin.
- Ukrep 3: »Gospodarska diverzifikacija na kmetiji«, s katerim so se podpirale naložbe v izgradnjo in izboljšanje turistične ponudbe na podeželju ter naložbe v opravljanje tradicionalne obrti. Za doseganje ciljev iz naslova ukrepa 3 je bilo namenjenih 14 odstotkov sredstev programa SAPARD.
- Ukrep 4: »Razvoj in izboljšanje infrastrukture na podeželju«, katerega glavni namen je bil izboljšanje podeželske infrastrukture. Finančna pomoč v višini 10 odstotkov programa SAPARD je bila namenjena območjem, kjer so bili uvedeni regionalni razvojni programi podeželja.

3.1.4 Finančni načrt

Koriščenje sredstev iz programa SAPARD se je lahko začelo ob izpolnitvi treh pogojev (Kokolj-Prošek et al., 1999, str. 2). Ti so:

- potrditev Načrta razvoja podeželja 2000–2006 s strani Komisije EU,
- podpis večletnega in letnega sporazuma o financiranju predpristopnega programa in
- usposobitev institucije v skladu z zahtevami EU (Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja).

Republika Slovenija je v okviru finančnega načrtovanja programa SAPARD Evropski komisiji v potrditev predložila dve spremembi finančnega načrta. V prvi polovici leta 2003 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano v sodelovanju s socialnimi partnerji in kmetijsko svetovalno službo uskladilo predlog vsebinskih sprememb programa SAPARD. Spremembe programa SAPARD so bile obravnavane na odboru STAR in potrjene z odločbo Komisije z dne 24. 11. 2003. Druga sprememba finančnega načrta je nastala kot posledica uskladitve s sprejetim letnim sporazumom o financiranju za leto 2003 in dopolnitve določila o uporabi obresti iz evroročuna, ki so se namenila za financiranje projektov iz ukrepa 4: »Razvoj in izboljšanje infrastrukture na podeželju«. Slovenija je finančno izvajanje vodila v nacionalni valuti, računovodsko knjiženje pa se je skladno z določili večletnega sporazuma o financiranju vzporedno vodilo tudi v evrih (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 14–18)

V tabeli 2 je prikazana razdelitev sredstev programa SAPARD med posameznimi ukrepi in posameznimi letnimi finančnimi načrti. Sredstva iz naslova ukrepa 2: » Naložbe v predelavo in trženje živilskih in ribiških proizvodov« so bila namenjena investicijam v živilskopredelovalno industrijo v sektorjih predelave mesa, rib in mleka. Za projekte živilskopredelovalne industrije se je namenilo skupaj 38 odstotkov vseh odobrenih sredstev programa SAPARD (Kokolj-Prošek et al., 1999, str. 6).

Tabela 2: Z odlokom opredeljena sredstva za ukrepe Programa SAPARD (v EUR)

UKREPI	2000		2001		2002		2003		SKUPAJ
	SLO	EU	SLO	EU	SLO	EU	SLO	EU	
1. naložbe v kmetijska gospodarstva	1.107.049	2.214.100	1.132.377	2.264.753	1.163.811	2.327.617	1.195.843	2.391.686	13.797.236
2. naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov	1.265.200	2.530.401	1.294.143	2.588.287	1.330.068	2.660.136	1.366.677	2.733.353	15.768.266
- sektor predelave mesa in rib	759.120	1.518.241	776.488	1.552.971					
- sektor predelave mleka	506.080	1.012.160	517.656	1.035.316					
3. gospodarska diverzifikacija na kmetiji	442.837	885.674	452.967	905.935	465.541	931.083	478.355	956.710	5.519.103
4. razvoj in izboljšanje infrastrukture na podeželju	316.301	632.598	380.629	761.259	390.405	780.806	341.667	683.334	4.286.999
5. tehnična pomoč	15.814	63.261	14.057	56.229	14.450	57.792	14.848	59.384	295.836
SKUPAJ	2.373.024	4.746.083	2.427.368	4.854.763	2.494.749	4.989.523	2.563.355	5.126.738	

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Končno poročilo o izvajanju programa SAPARD, 2007, str. 17.

Sredstva v višini 15 milijonov EUR so bila dodeljena za sofinanciranje investicij v novo tehnološko opremo, za prilagajanje obratov na zahteve EU na veterinarsko-sanitarnem področju, za zaščito živali in okolja, za povečanje produktivnosti zaposlenih, za izboljšanje kakovosti in prilagajanje na trgu proizvodov, v razvoj in proizvodnjo novih izdelkov, za racionalizacijo proizvodnega procesa in za izboljšanje notranjih kontrolnih in analiznih sistemov (HACCP) (Kokolj-Prošek et al., 1999, str. 6).

Vsak prijavitelj za evropska sredstva je moral zagotoviti tudi lastna finančna sredstva v višini od 65 %–50 % vrednosti celotne naložbe. V letu 2003 se je s potrjenim predlogom sprememb programa SAPARD pri ukrepu 2: »Naložbe v predelavo in trženje živilskih in ribiških proizvodov« zvišal delež sofinanciranja s 35 % na 50 % javnih sredstev. Poleg tega se je sprostilo razmerje sredstev med sektorjema mleko in meso ter zvišal najvišji skupni znesek javne pomoči na naložbo z 200 mio SIT na 400 mio SIT.

Upravičenci za dodelitev sredstev so bile fizične in pravne osebe ali njihove registrirane skupine in združenja, ki delujejo na področju klanja živali, predelave mesa in proizvodnje mesnih izdelkov, predelave rib in proizvodnje ribjih izdelkov, predelave mleka in proizvodnje mlečnih izdelkov ter priprave teh proizvodov za trg (Kokolj-Prošek et al., 1999, str. 7).

3.1.5 Razlogi za ukrepanje v živilskopredelovalni industriji

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je v Načrtu razvoja podeželja 2000–2006 analiziralo stanje v živilskopredelovalni industriji pred pristopom v EU in opredelilo razloge za ukrepanje v panogi. Tako je slovensko živilskopredelovalno industrijo, pred izvajanjem programa SAPARD, predstavljalo 368 podjetij, ki so zaposlovala skupaj 18.708 ljudi. Delež zaposlenih v živilski industriji je bil glede na skupno število zaposlenih v vsej industriji okoli 3% (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 22).

Slovenska živilska industrija se je morala po osamosvojitvi spopasti z izrazito spremenjenimi razmerami gospodarjenja. Živilska podjetja so izgubila nekatera tržišča v nekdanjih jugoslovanskih republikah, kar je privedlo do preusmeritve izvoza v zahodne države in povečanje prodaje na domačem trgu. Hkrati so se zmanjšale nekatere omejitve, ki so prej varovale industrijo pred konkurenco iz tujine. Drastične spremembe v zunanjem okolju so močno vplivale na strukturo trga in na proizvodnjo živilske industrije (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 22).

Rezultati slovenske živilskopredelovalne industrije so bili v primerjavi z rezultati iz EU neugodni oz. v večini sektorjev celo zaskrbljujoči. Rezultati primerjav v posameznih skupinah proizvodov v tej industriji so pokazali, da dodana vrednost na delavca v nobenem sektorju (razen v proizvodnji kruha in pekarskih izdelkov) ne presega 50 % povprečne dodane vrednosti na delavca v EU. Slovenska živilskopredelovalna industrija se je soočala tudi s problemom nizke stopnje intenzivnosti raziskav in razvoja ter slabo tehnološko opremljenostjo. Tako je v obdobju pred izvajanjem programa SAPARD imelo samo 31

živilskopredelovalnih podjetij za predelavo mesa, rib in mleka izvozna dovoljenja za EU glede izpolnjevanja veterinarsko-sanitarnih pogojev. Obveljala je ocena, da bodo imela slovenska živilska podjetja ob pristopu k EU največ težav s prilagajanjem na spremenjene veterinarske predpise. Zaradi tega so morala podjetja z opremo za predelavo živil živalskega izvora sprejeti pomembne poslovne odločitve o nadaljnji rasti in razvoju podjetja. Alternativno so lahko izbirala med možnostjo zmanjšanja obsega predelave ali opustitve proizvodnje ali pa možnostjo prilagoditve novim zahtevam (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 23).

Največje težave pri prilagajanju zahtevam EU so po pričakovanjih doletele panogo predelave mesa ter predelave mleka in mlečnih izdelkov. Posledično so bile s tem povezane tudi najvišje potrebe po finančni podpori za naložbe v smislu prilagajanja novim okoliščinam. Poleg tega je sodila proizvodnja mleka med ekonomsko najpomembnejšo dejavnost slovenskega kmetijstva. Klavniška in mesnopredelovalna industrija pa sta po obsegu prodaje in vrednosti realiziranega izvoza predstavljali najpomembnejši panogi živilskopredelovalne industrije. Tako je bila podpora iz ukrepa 2: »Naložbe v predelavo in trženje živilskih in ribiških proizvodov« namenjena samo podjetjem mesnopredelovalne in mlečnopredelovalne panoge ter sektorju predelave rib in ribjih izdelkov. Navedena omejitev je najpomembnejša vsebinska razlika programa SAPARD v primerjavi s programom EPD in Programom razvoja podeželja, ki sta nasledila predpristopno pomoč EU. Tako je bila torej v okviru ukrepa v programskem obdobju 2004–2006 ter v programskem obdobju 2007–2013 upravičena do podpore živilskopredelovalna industrija, in sicer so to bila predelovalna podjetja iz vseh sektorjev oz. panog živilske industrije. V nadaljevanju bom tako še dodatno osvetlil stanje v sektorju predelave mesa in proizvodnje mesnih izdelkov ter sektorju predelave mleka in pridelave mlečnih izdelkov. Izpostavil bom težave obeh panog, na podlagi katerih bo potreba po finančni pomoči naložbam dodatno razumljena. V tem delu magistrske naloge ne bom obravnaval panoge predelave rib in proizvodnje ribjih izdelkov, saj je bila iz omenjene panoge v celotnem predpristopnem obdobju odobrena in izplačana samo ena vloga, ki je zadevala tehnološko prenovo podjetja za predelavo rib in proizvodnjo ribjih izdelkov. Po vstopu Slovenije v EU pa je bila podpora predelavi rib in proizvodnji ribjih izdelkov umeščena v samostojen pravni okvir, ki je predvidel samostojno politiko in ukrepanje.

- **Meso**

V Sloveniji je bilo pred pristopom v EU registriranih 34 obratov za klanje govedi, prašičev, ovac, koz in konj, od katerih jih je imelo zgolj 6 status klavnice za izvoz mesa in mesnih izdelkov na trge EU, 4 pa so imele licence za izvoz na trge zunaj EU. Za zakol perutnine so bile registrirane 4 klavnice, od katerih je imelo zgolj eno podjetje licenco za trge EU, dve podjetji pa sta imeli licenco za izvoz na trge zunaj EU. Prav pri klanju in predelavi mesa so se podjetja soočala z najzahtevnejšimi zahtevami EU na področju veterinarskih in higienskih predpisov. Podjetja, ki so imela ambicijo vstopiti na skupni trg EU, so bila podvržena največjim prilagoditvam, kar je terjalo veliko zahtevnih aktivnosti in obsežne naložbe. Precejšen problem je predstavljala tudi predimenzioniranost proizvodnih zmogljivosti, ki je

presejala porabo mesa doma, sposobnost izvoza in obseg domače prireje živine. Zaradi neugodnih poslovnih razmer je bilo za večino podjetij v tem sektorju značilno izrazito pomanjkanje naložb v opremo, tehnologijo in posodobitev proizvodnih programov (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, Priloga II, str. 15).

- **Mleko**

V obdobju pred pristopom Slovenije v EU je opravljalo dejavnost predelave mleka 14 mlekarn, ki so obvladovale 90 % domačega trga, preostalo desetino pa so pokrivali manjši obrati. Letni odkup mlekarskih podjetij je znašal 412 milijonov litrov mleka, kar predstavlja okoli 70 % proizvodnje. Največja mlekarna je pokrivala okoli 40 % domačega trga. Odkupna cena surovega mleka je bila v predpristopnem obdobju primerljiva z ravniyo cene v Evropski uniji. Razlike so se pojavile pri maloprodajnih cenah, saj so bile nekatere cene višje, druge pa nižje od povprečja EU. Kazalniki uspešnosti poslovanja podjetij v dejavnosti predelave mleka so kazali na sorazmerno ugoden položaj v mlekarski dejavnosti, kar je bilo povezano z visoko stopnjo zunanjetrgovinske zaščite slovenskega trga z mlečnimi proizvodi in z drugimi cenovnimi podporami. Poglavitni problemi mlekarske industrije so se kazali v izraziti razdrobljenosti predelovalnih zmogljivosti in neustrezni velikostni sestavi proizvodnih obratov. Tako so samo tri mlekarnе na leto predelale več kot 50 milijonov litrov mleka. Značilnost mlekarskih podjetij je bila tudi nezadovoljiva specializacija. Skoraj vse mlekarnе v Sloveniji so bile kombiniranega tipa in so proizvajale široko paleto izdelkov. To je mogoče razumeti kot posledico prilagoditve spremenjenim tržnim razmeram in administriranju maloprodajne cene konzumnega mleka. Širok portfelj izdelkov kaže tudi na značilnosti oligopolne tržne strukture, kjer med podjetji prevladuje necenovno konkuriranje. Mlekarska industrija se je tako soočala s potrebo po prestrukturiranju in konsolidaciji proizvodnih zmogljivosti. Podjetja so precej zaostajala tudi s prilagajanjem na visoke zahteve EU glede veterinarsko-sanitarnih predpisov (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, Priloga II, str. 16–17).

V Načrtu razvoja podeželja 2000–2006 so bile za slovensko živilskopredelovalno industrijo identificirane naslednje strukturne težave (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 24):

- zastarela tehnologija in oprema,
- nizka stopnja razvoja in tehnologije proizvodov,
- težave pri ustrezanju merilom higiene in kakovosti (glede na zahteve EU),
- slabo upravljanje in neprimerna notranja organizacija podjetij,
- pomanjkanje primernih tržnih strategij in programov izvajanja za prilagajanje novim tržnim razmeram,
- pomanjkanje razvitejših oblik sodelovanja med podjetji,
- drugo (počasno preoblikovanje lastninskih razmerij, dvig kvalifikacije ravni).

Iz navedenih razlogov so bile finančne podpore iz predpristopnega programa SAPARD prednostno namenjene prilagoditvi proizvodnih procesov živilskopredelovalnih obratov zahtevam EU glede veterinarsko-sanitarnih predpisov in predpisov o varovanju okolja. Naložbe so morale hkrati zagotavljati tudi izboljšanje konkurenčnosti podjetij z uvajanjem sodobnih tehnologij in opreme, racionalizacije proizvodnje in prestrukturiranja proizvodnih zmogljivosti ter optimizacije poslovanja in trženja.

- **Cilji ukrepa**

Finančna pomoč je bila namenjena naložbam v trženje in predelavo kmetijskih proizvodov, ki so ustrezali pogojem, da (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2000, str. 18):

- neposredno prispevajo k prilagajanju živilskopredelovalne industrije za izpolnjevanje veterinarsko-sanitarnih in okoljskih predpisov ob pristopu Slovenije v EU,
- omogočajo racionalizacijo proizvodnih procesov z uporabo sodobnih tehnoloških postopkov in opreme,
- spodbujajo konsolidacijo in integracijo tržne verige tako na strani oskrbe s primarnimi vložki kot na strani prodaje,
- prispevajo k izboljšanju konkurenčnosti in tržne prodornosti proizvajalcev na domačem trgu in tujih trgih s spodbujanjem ciljnih inovacij in raziskovanja ter razvoja novih proizvodov na podjetniški in institucionalni ravni,
- pomagajo pri vpeljevanju novih tehnoloških postopkov, ki zmanjšujejo negativne učinke proizvodnje na okolje.

3.1.6 Uspešnost izvajanja ukrepa: »Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov«, ki temelji na relevantnih kazalnikih za spremljanje

Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja je zbirala vloge za sofinanciranje projektov iz programa SAPARD na podlagi objavljenih javnih razpisov in v postopku dodeljevanja sredstev pri izboru vlog uporabljala akreditiran postopek »prvi pride - prvi dobi«. Vloge, ki so pravočasno prispele na javni razpis in so bile popolne ter so izpolnjevale vse kriterije javnega razpisa, so bile sofinancirane po vrstnem redu časa oddaje popolnih vlog do porabe sredstev. Obvestilo o prenehanju zbiranja vlog je bilo objavljeno v Uradnem listu RS, št. 20–21/2004 in od dne 8. 3. 2004 dalje Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja ni več sprejemala novih vlog. Izdajanje odločb o sofinanciranju in sklepanje pogodb se je zaključilo 30. 4. 2004 (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 35–36).

Na podlagi treh objavljenih javnih razpisov iz naslova ukrepa »Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov« je do zaključka programa SAPARD na Agencijo RS za kmetijske trge in razvoj podeželja prispelo 54 vlog: na prvi javni razpis 17 vlog, na drugega le 2 in na tretjega 35 vlog. Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja je sklenila 33 pogodb, in sicer 10 po prvem razpisu, dve po drugem in 21 (od teh je 1 upravičenec odstopil od pogodbe) po tretjem javnem razpisu. Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja je

v celotnem programskem obdobju z odločbo odobrila 33 projektov. Od tega je z 32 vlagatelji sklenila pogodbe o sofinanciranju projektov (Tabela 3). Pri enem upravičencu je v letu 2005 prišlo do odstopa od pogodbe zaradi spremenjene poslovne odločitve upravičenca (Delamaris d. d.) in posledične spremembe investicije. Aneks k pogodbi za odstop od pogodbe je bil podpisan 25. 4. 2005. Zaradi pomanjkanja sredstev in neizpolnjevanja pogojev javnega razpisa je bilo zavrženih 10, zavrnjenih pa 9 vlog. Za dve vlogi pa je bil postopek dodeljevanja sredstev ustavljen zaradi umika vloge (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 36).

Tabela 3: Pregled prispelih vlog, sklenjenih pogodb in zaključenih projektov

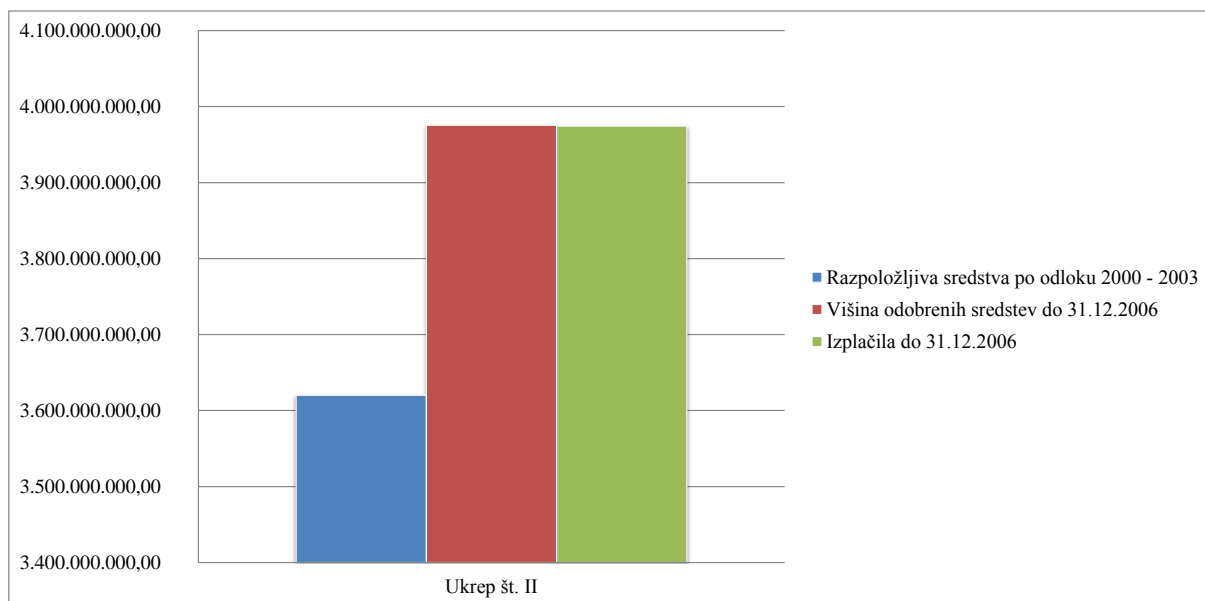
UKREP	Skupaj prispelih vlog	Izdane odločbe	Sklenjene pogodbe	Odstop od pogodbe	Umik vloge	Zavržene/Zavrnjene	Število zaključenih projektov
Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov	54	33	32	1	2	19	32

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Končno poročilo o izvajanju programa SAPARD, 2007, str. 37–38.

Do 31.12.2006 je bilo odobrenih 3.975.456.839,00 SIT in izplačanih skupaj 3.974.255.447,00 SIT. Število zaključenih projektov nam kaže na dejstvo, da so bili vsi vlagatelji, s katerimi je bila sklenjena pogodba, uspešni pri realizaciji projektov. Slovenija je finančno izvajanje vodila v nacionalni valuti, računovodsko knjiženje pa se je skladno z določili večletnega sporazuma o financiranju vzporedno vodilo tudi v evrih (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 36). Tako lahko iz slike 9 vidimo, da je Slovenija pri izvajanju programa SAPARD sprejela višje obveznosti, kot so bila dodeljena sredstva z odlokom. Z višjim prevzemanjem obveznosti je Slovenija želela zagotoviti 100-odstotno črpanje razpoložljivih sredstev Skupnosti. Dodatna sredstva so se zagotovila iz obresti na evroročunu, ki so narasle zaradi tečajnih razlik.

Skupno je bilo za področje predelave mleka izplačanih 1.024.330.916,80 SIT, za področje mesa pa 2.949.924.530,20 SIT (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 39) V okviru predelave mesa sta zajeti tudi odobreni vlogi za sofinanciranje investicije v predelavo rib. Od tega je bila vloga upravičenca, ki je odstopil od pogodbe, ravno s področja predelave rib.

Slika 9: Primerjava razpoložljivih sredstev po odloku s prevzetimi obveznostmi in izplačili za ukrep št. II (v SIT); 2000–2006

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Končno poročilo o izvajanju programa SAPARD, 2007, str. 3.

Slika 9 kaže na učinkovitost črpanja sredstev iz programa SAPARD, saj je znesek izplačanih sredstev povsem enak znesku odobrenih sredstev. Visok delež realiziranih projektov lahko pripišemo ugodnim makroekonomskim razmeram ter ugodnemu ekonomskemu položaju kmetijstva v času izvajanja predpristopne pomoči. Omenjeni dejavniki so pospešili vlaganja v kmetijstvo in druge sektorje na podeželju. Posledica konjunktornih razmer je bila, da so upravičenci lažje zagotavljali potrebna naložbena sredstva. K temu je prispevala tudi kmetijska politika, ki je s pospešenim prilagajanjem skupnemu pravnemu redu in izvedbenemu okviru EU ter z dvigom nacionalnega proračuna za izvajanje kmetijske politike pripomogla h krepitvi ekonomske vitalnosti kmetijstva in podeželja v celoti (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 9).

Glavni poudarek pri izvedbi investicij, v okviru ukrepa »Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov« je bil na izpolnjevanju predpisanih veterinarsko-sanitarnih standardov in hkrati posodobitvi obstoječe proizvodnje. Glavni cilj ukrepa je bil prilagoditev slovenske živilskopredelovalne industrije evropskim in nacionalnim veterinarsko-sanitarnim zahtevam ter izboljšanje njene konkurenčnosti. Tako vsi obrati s področja predelave mleka, mesa in rib izpolnjujejo zahteve evropske skupnosti, saj so morala podjetja svoje obrate, ki jih niso uspela prilagoditi tem zahtevam, zapreti oziroma zmanjšati obseg proizvodnje v skladu z določili evropskih predpisov. Podjetja so veliko lažje izvedla zahtevane investicije in prilagoditve že v obdobju pred vstopom v EU oziroma v določenem in omejenem prehodnem obdobju. S sredstvi SAPARD je bilo podprtih 13 mlečnopredelovalnih obratov, kar presega načrtovano število (5) podprtih obratov za programsko obdobje 2000–2006. Hkrati je bilo podprtih 19 mesnopredelovalnih obratov, kar je manj, kot je bilo načrtovano s programskim

dokumentom (45), vendar je pri tem potrebno poudariti, da se načrtovani kazalniki nanašajo na celotno sedemletno programsko obdobje od leta 2000 do 2006, realizacija pa zajema le štiriletno programsko obdobje izvajanja programa SAPARD (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 40 in 46)

Poleg tega so v končnem poročilu o izvajanju programa SAPARD navedeni naslednji pozitivni učinki izvajanja projektov pri ukrepu »Naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov« (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 41 in 49):

- visoka stopnja izpolnjevanja normativnih zahtev,
- investicije, ki so prejele podporo, so omogočile znatno racionalizacijo uporabe proizvodnih dejavnikov in s tem znižanje proizvodnih stroškov,
- v večini primerov se je zvišala kakovost proizvodov zaradi sodobne opreme in tehnologije, kar je omogočilo tudi doseganje višjih cen večje donosnosti,
- pozitivni učinki na možnost prodaje, čeprav manj na tujih kot na domačem trgu.

Uspešnost uresničevanja temeljnega cilja predpristopnega programa SAPARD v Sloveniji je med drugim potrdila tudi revizija Evropskega računskega sodišča, ki je potekala v petih novih državah pristopnicah: Češki, Madžarski, Poljski, Romuniji in Sloveniji. Evropsko računsko sodišče je revidiralo 25 klavnic, ki so prejele finančno pomoč EU iz predpristopnega programa SAPARD, od tega 4 iz Slovenije. Cilj revizije je bil proučiti, ali so Komisija in države članice, ki so prejele sredstva iz programov SAPARD, sprejele ustrezne ukrepe za zagotovitev, da so se klavnice prilagodile higienskemu standardom. V 49. točki posebnega poročila št. 14/2012 je navedeno, da so sredstva EU prispevala k prestrukturiranju klavnic zaradi olajševanja skladnosti s higienskimi standardi EU in ohranjanja gospodarske dejavnosti. Evropsko računsko sodišče beleži samo dva primera v Romuniji, en primer na Poljskem in en primer na Madžarskem, v katerih načrtovana raven dejavnosti ni bila dosežena ali ohranjena. Kot pomanjkljivost na prispevek sredstev EU za lajšanje izvajanja higienskih zahtev v klavnicah so navedene le slabosti, povezane s trajnostjo in izborom projektov. V kontekstu izbora projektov je naveden primer iz Češke (Evropsko računsko sodišče, 2012, str. 45–50).

Iz vsega navedenega lahko povzamem, da je bila predpristopna pomoč SAPARD v Sloveniji uspešno implementirana in je dosegla načrtovane cilje iz Programa razvoja podeželja 2000–2006 (SAPARD). Poleg tega je bil predpristopni program SAPARD dober učni projekt in priprava za izvajanje ukrepov za razvoj podeželja z vidika slovenske administracije. Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja pa je za izvedbo programa SAPARD pridobila akreditacijo in s tem potrdilo, da je institucionalno usposobljena za črpanje sredstev iz strukturnih skladov.

3.2 Črpanje sredstev živilskopredelovalne industrije v programskem obdobju 2004–2006 (EPD)

Enotni programski dokument (EPD) predstavlja akcijski načrt Republike Slovenije za obdobje 2004–2006, ki določa, kako bo Slovenija dosegla svoje strateške cilje in usmeritve. Gre za skupni programski dokument Slovenije in Evropske komisije, pri katerem obe kot partnerici sodelujeta v njegovi izvedbi in financiranju. Slovenija je alocirala razpoložljiva sredstva iz strukturnih skladov, kohezijskega sklada in drugih finančnih virov ter sredstva lastnega sofinanciranja v dejavnosti z najbolj perečimi težavami in pomanjkljivostmi, ki ovirajo socialno-ekonomski razvoj države. Na ta način je želela doseči kar največje učinke v razvoju v skladu s svojo dolgoročno strategijo in cilji (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 15).

EPD vsebinsko izhaja iz Državnega razvojnega programa RS 2001–2006, ki ga je vlada potrdila decembra 2001. Slednji pa predstavlja izvedbeni dokument Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 kot glavnega strateškega dokumenta države. EPD ima status mednarodne pogodbe, ki je pravno opredeljena v Zakonu o javnih financah. Na strani EU so vloga EPD in pravila delovanja strukturnih skladov opredeljeni v Uredbi Sveta št. 1260/1999 z dne 21. junija 1999, ki predpisuje splošna določila za strukturne sklade (Rojec, 2004, str. 5–6).

Republika Slovenija je EPD uradno posredovala v Bruselj 23. 4. 2003 in je bila v mesecu maju obveščena, da le-ta predstavlja ustrezno podlago za pripravo pogajalskega mandata Evropske komisije. Ta je bil predstavljen v Ljubljani 25. 7. 2003, kar predstavlja tudi datum uradnega začetka pogajanj z Evropsko komisijo. Na osnovi pogajalskega mandata je Republika Slovenija pristopila k reviziji programskih dokumentov, saj se je na pogajanjih zavezala, da bo svoj odziv posredovala v Bruselj do 20. 9. 2003. Po intenzivnih usklajevanjih sta bila dne 24. 9. 2003 v Bruselj posredovana tako revidirana različica EPD 2004–2006 kakor tudi Programsko dopolnilo. Po uskladitvi končnega dokumenta je (Rojec, 2004, str. 6–7):

1. Vlada RS 11. 12. 2003 potrdila EPD za obdobje 2004–2006,
2. Vlada RS 16. 12. 2003 potrdila Referenčni okvir kohezijskega sklada za obdobje 2004–2006,
3. Nadzorni odbor za izvajanje EPD na svojem uvodnem sestanku 10. 12. 2003 potrdil Programsko dopolnilo k EPD,
4. Evropska komisija podala »politično« soglasje k obema programskima dokumentoma 18. 12. 2003.

Zgoraj navedeni dogodki izpolnjujejo vse potrebne elemente začetka formalnega postopka potrditve obeh dokumentov, kar se je zgodilo po članstvu Slovenije v EU.

3.2.1 Nacionalna razvojna strategija kot ogrodje ukrepov Evropske strukturne in kohezijske politike

Aktivnosti, predvidene v okviru EPD, sledijo strateškim razvojnim ciljem Slovenije, ki so opredeljeni v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 7):

- trajnostna rast blaginje ljudi, ki živijo v Sloveniji,
- prizadevanje za dolgoročen in uravnotežen napredek vseh treh razvojnih sestavin - gospodarske, socialne in okoljske in
- posvečanje posebne pozornosti uravnoteženemu regionalnemu razvoju ob upoštevanju socialnih in okoljskih vidikov.

Strateške prioritete, zastavljene v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije, so izvedene v konkretne programe, ukrepe in projekte v Državnem razvojnem programu (DRP), ki je ključni slovenski izvedbeni dokument dolgoročnega razvojnega načrtovanja (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 7).

Izhajajoč iz ciljev Strategije gospodarskega razvoja Slovenije, identificiranih razvojnih problemov in možnosti Slovenije ter stanja okolja in socialnega stanja ima DRP kot instrument gospodarske in socialne kohezije dva glavna cilja (Rojec, 2004, str. 24):

- nadaljnje zmanjšanje zaostanka Slovenije za EU glede gospodarske in socialne razvitosti in
- omilitev rastočih notranjih razvojnih neravnotežij v Sloveniji.

Državni razvojni program se v obdobju od leta 2001 do leta 2006 osredotoča na naslednje dejavnosti, ki so združene v pet prednostnih nalog (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 7):

1. spodbujanje podjetniškega sektorja in konkurenčnosti (Dejavnosti v okviru te prednostne naloge so namenjene izboljšanju konkurenčnosti gospodarstva, kar je glavni razvojni cilj države na področju podjetniškega sektorja.);
2. znanje, razvoj človeških virov in zaposlovanje (Osnovni razvojni cilj je izboljšanje možnosti zaposlitve in preprečevanje prihodnjih težav na trgu dela z več vlaganji v človeške vire.);
3. informacijska družba, infrastruktura in kakovost življenja (Prednostna naloga zasleduje dva temeljna cilja. Prvi se nanaša na vzpostavitev ustrezne infrastrukture in ugodnega okolja za oblikovanje informacijske družbe. Drugi glavni cilje pa je nadaljnje izboljševanje državne infrastrukture v energetske in transportnem sektorju, gradnji stanovanj, ravnanju z odpadki in varovanju okolja.);
4. prestrukturiranje razvoja kmetijstva in podeželja (Glavni cilji v okviru te razvojne prednostne naloge so povezani z izboljšanjem konkurenčnosti sektorja, spodbujanjem

trajnostne rabe naravnih virov ter spodbujanjem ekonomsko in socialno zdržnih podeželskih skupnosti.);

5. spodbujanje skladnega regionalnega razvoja (Ta prednostna naloga je usmerjena v večjo konkurenčnost, kakovost življenja in večjo ekonomsko in socialno kohezijo vseh slovenskih regij.).

Struktura Državnega razvojnega programa sledi logiki Okvira podpore Skupnosti (*Community Support Framework*). Vsaka prednostna naloga Državnega razvojnega programa se nadalje deli v programe in podprograme. Poleg tega se dejavnosti po prednostnih nalogah, programih in podprogramih ujemajo s strukturo dejavnosti, programov in ukrepov, za katere je mogoče pridobiti sredstva EU iz strukturnih in kohezijskega sklada. Tako lahko Državni razvojni program štejemo za orodje ukrepov kmetijske strukturne in kohezijske politike (Rojec, 2004, str. 24).

3.2.2 Aktivnosti v okviru EPD

Identificirani razvojni zaostanki Slovenije in načrtovane dejavnosti v okviru Državnega razvojnega programa bi terjali široko paleto področnih politik v okviru EPD. Vendar se je Slovenija odločila za pragmatičen pristop in za obdobje 2004–2006 predvidela koncentracijo sredstev in usmeritev na omejeno število razvojnih prednostnih nalog in ukrepov. To odločitev je dodatno podprla tudi »analiza vrzeli«, ki je bila izvedena v okviru Državnega razvojnega programa in je pokazala, da je treba EPD zastaviti mnogo ožje kot Državni razvojni program (Rojec, 2004, str. 25).

3.2.3 Prednostne naloge EPD

V skladu s splošno sprejetim pristopom naj bi bil EPD osredotočen na omejeno število prednostnih nalog in ukrepov. Tako se je Republika Slovenija na podlagi navzkrižne analize prednostnih nalog Državnega razvojnega programa in meril upravičenosti/prioritete financiranja iz različnih virov sredstev EU odločila za naslednje štiri prednostne naloge (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 102):

- Prednostna naloga številka 1: Spodbujanje podjetniškega sektorja in konkurenčnosti

Prednostna naloga podpira razvoj inovacijskega okolja, lajša podjetnikom dostop do informacij, znanja in financ ter se usmerja v razvoj turizma. Cilj prednostne naloge pa je tudi izboljšati privlačnost Slovenije in njenih regij za nova vlaganja.

- Prednostna naloga številka 2: Znanje, razvoj človeških virov in zaposlovanje

Druga prednostna naloga z dualnim pristopom spodbuja preventivne in aktivne ukrepe podpore vseživljenjskega učenja, aktivne politike na trgu dela, spodbujanje podjetništva in prilagodljivosti delovne sile ter spodbujanje fleksibilnosti trga dela in socialnega vključevanja.

- Prednostna naloga številka 3: Prestrukturiranje kmetijstva, gozdarstva in ribištva

Prednostna naloga prispeva k večji konkurenčnosti kmetijskega in živilskega sektorja ter spodbuja učinkovito rabo virov na podeželskih območjih. Zaradi širšega gospodarskega in družbenega pomena se v okviru te prednostne naloge nameni podpora tudi v sektor gozdarstva in ribištva. Temeljni cilji prednostne naloge so konkurenčno prilagajanje sektorja zahtevam skupnega trga, spodbujanje varnosti in kakovosti živilskih izdelkov, razvoj alternativnih virov dohodka na podeželskih območjih, ohranjanje in trajnostni razvoj gozdov ter konkurenčno prilagajanje ribištva in ribogojstva.

Za aktivnosti v okviru tretje prednostne naloge je bilo predvidenih pet ukrepov, ki so se sofinancirali iz Usmerjevalnega oddelka Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada, in dva ukrepa, ki sta se sofinancirala iz Finančnega instrumenta za usmerjanje ribištva (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 12).

Ukrepi, podprti s strani Usmerjevalnega oddelka Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada, so (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 12):

- Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov,
- Naložbe v kmetijska gospodarstva,
- Diverzifikacija kmetijskih dejavnosti in dejavnosti, ki so blizu kmetijstvu (alternativni dohodkovni vir)
- Investicije v gozdove za izboljšanje gospodarske in ekološke vrednosti gozdov,
- Trženje kakovostnih kmetijskih in živilskih proizvodov.

Ukrepa, podprta s strani Finančnega instrumenta za usmerjanje ribištva, sta (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 12):

- Posodobitev obstoječih plovil in mali priobalni ribolov,
- Ribogojstvo, predelava in trženje.

V poglavju 3.2.5 magistrske naloge bom podrobneje predstavil ukrep »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«, ki je namenjen podjetjem, ki so registrirana za opravljanje živilske dejavnosti. Omenjeni ukrep je predviden, da v okviru programa EPD spodbudi povečanje učinkovitosti in konkurenčnosti živilskopredelovalne industrije ter vpliva na povečanje dodane vrednosti živilskih proizvodov v Sloveniji.

- Prednostna naloga številka 4: Tehnična pomoč

Dejavnosti v okviru te prioritete naloge služijo podpori, vodenju in spremljanju programa, zlasti na področju informacijskega sistema, komunikacije in informiranja javnosti, podpori raziskavam ter pripravi projektov (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 12).

3.2.4 Osrednji cilji EPD

Republika Slovenija je z dejavnostmi v okviru programa EPD želela izboljšati sposobnost slovenskega gospodarstva za soočenje s sedanjimi in prihodnjimi gospodarskimi in socialnimi izzivi globalizacije. Pričakovanja so bila, da bodo usmeritve EPD okrepile skupno konkurenčnost slovenskega gospodarstva in njegovo pozitivno odzivanje na tekoče strukturne spremembe v svetu. Temeljni cilji programa EPD so tako bili v sozvočju s cilji Strategije gospodarskega razvoja Slovenije, Državnim razvojnim programom, kot tudi s cilji EU na področju rasti, konkurenčnosti in zaposlovanja. Osnovni cilji EPD so opredeljeni kot (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 101):

- višja povprečna letna rast BDP kot v skupini EU-15 in postopno zmanjševanje zaostajanja BDP na prebivalca za povprečjem EU. Načrtovano je, da bo vstop v EU v obdobju 2004–2006 prispeval dodatnih 0,49 do 1,05 odstotnih točk k osnovni stopnji rasti BDP, od česar bodo strukturni skladi prispevali približno 7 %;
- rast zaposlenosti z ustvarjanjem novih delovnih mest in ohranjanjem obstoječih. V skladu z napovedmi se bo skupno število zaposlenih (po metodologiji SNA) zaradi članstva v EU povečalo za 0,81 do 1,45 odstotne točke nad izhodiščno raven; približno 9 odstotkov tega povečanja lahko pripišemo EPD. Skupna ocena tako kaže, da bo Slovenija ob podpori sredstev strukturnih skladov v programskem obdobju 2004–2006 ustvarila vsaj 4.000 (neto) novih delovnih mest;
- skladen regionalni razvoj, ki zagotavlja povečanje blaginje tudi v manj razvitih, pretežno obrobni regijah. Glavni cilj Strategije regionalnega razvoja Slovenije v obdobju do leta 2006 je preprečiti nadaljnje povečanje regionalnih neskladij, merjenih kot razmerje v BDP na prebivalca (izraženo v SKM) med najbolj in najmanj razvito regijo. Razmerje, ki se nanaša na izhodiščno leto 2001, znaša 1 : 1,9.

3.2.5 Utemeljitev podpore živilskopredelovalnim podjetjem v okviru EPD: »Ukrep izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«

V letu 2001 je slovenska živilskopredelovalna industrija v 377 podjetjih zaposlovala 19.281 delavcev ali približno 3 % vseh zaposlenih v industriji. Poleg tega je živilska industrija k bruto domačemu proizvodu prispevala med 3,5 in 4,5 %. Njena pomembnost znotraj nacionalnega gospodarstva je poudarjena zaradi vertikalne povezanosti s primarno kmetijsko proizvodnjo in vlogo pri prehranski samooskrbi (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 171). V predpristopnem obdobju je slovenska živilska industrija v vseh ekonomskih kazalcih krepko zaostajala v primerjavi s sektorjem v EU. Kljub temu, da je delovna produktivnost v živilskopredelovalni industriji naraščala, pa so drugi kazalniki (skupni obseg proizvodnje, dodana vrednost na zaposlenega, neto dobiček na zaposlenega) kazali na izrazito poslabšanje ekonomskega položaja (Kavaš et al., 2006, str. 16). Panoga se je soočala z znatnimi problemi pri sprejemu visokih regulacijskih zahtev skupnega trga glede varnosti in kakovosti živil.

Čeprav je bilo prestrukturiranje v agroživilskem sektorju v predhodnih letih intenzivno, pa je za programsko obdobje 2004–2006 ostala zahtevna naloga glede spodbujanja produktivnosti v tem sektorju (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 32).

Enotni programski dokument vključuje tudi pregled razvojnih problemov in možnosti z analizo SWOT po posameznih skupinah kot sestavnim delom predhodnega vrednotenja programa. V skladu z Uredbo Sveta št. 1260/1999 morajo biti vsi programi, ki so osnova za pridobivanje pomoči iz strukturnih skladov, predmet predhodnega vrednotenja. Predhodno vrednotenje programa ima poseben pomen, saj omogoča določanje ustreznih strateških osi in prednostnih nalog. Na podlagi rezultatov analize SWOT so bile v EPD identificirane prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti živilskopredelovalne industrije, kot jih prikazuje slika 10 (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 238).

Slika 10: Analiza prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti in nevarnosti

PREDNOSTI	POMANJKLJIVOSTI
<ul style="list-style-type: none"> izkušnje in uveljavljene blagovne znamke na tradicionalnih izvoznih trgih (predvsem jugovzhodna Evropa) 	<ul style="list-style-type: none"> konkurenčno zaostajanje sektorja živilstva delna prilagoditev veterinarskim, fitosanitarnim in okoljskim standardom EU
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> boljše povezave med pridelovalci in predelovalci boljša prepoznavnost in ustrezno sprejemanje slovenskih živilskih proizvodov na trgih EU 	<ul style="list-style-type: none"> slabšanje tržnih pogojev na tradicionalnih izvoznih trgih za slovenske živilske proizvode

Vir: Vlada Republike Slovenije, Enotni programski dokument 2004–2006, 2003, str. 90.

K temu bi lahko dodali še premajhno tržno usmerjenost, predvsem na trgih zahodne Evrope in posledično preveliko odvisnost živilskih podjetij od domačega trga. Priložnosti se kažejo tudi v nadaljevanju procesov konsolidacije panoge, kateri bi morala slediti večja specializacija obratov, ki bi lahko z obsegom proizvodnje dosegali pozitivne učinke ekonomije obsega. Hkrati bi morala podjetja povečati vlaganja v raziskave in razvoj ter nove poslovne modele, ki bi morali postati osnova za ustvarjanje trajne konkurenčne prednosti podjetij. Manjši proizvajalci pa bi lahko svoje prednosti iskali v »nišni« proizvodnji izdelkov z višjo dodano vrednostjo.

S približevanjem pristopu se je slovenski živilski sektor spoprijemal s številnimi izzivi, od katerih so najbolj izstopali konkurenčnost na skupnem trgu, zahteve po varni in kakovostni hrani in trajnostno gospodarjenje z naravnimi viri. V skladu z navedenimi izzivi sektorja je postavljen tudi temeljni cilj ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«,

in sicer spodbuditi povečanje učinkovitosti in konkurenčnosti živilskopredelovalne industrije v Sloveniji ter povečati dodano vrednost živilskih proizvodov (Vlada Republike Slovenije, 2005, str. 69).

Enotni programski dokument opredeljuje osnovne težave, ki živilskopredelovalnim podjetjem onemogočajo uspešno sodelovanje na skupnem trgu Evropske unije (Vlada Republike Slovenije, 2005, str. 69):

- neprimerljiva in neučinkovita industrijska struktura,
- tehnološki zaostanki in pomanjkljivosti v procesu vodenja,
- delna prilagoditev normativnim zahtevam skupnega trga,
- nezadostna vključenost sektorja v mednarodne gospodarske tokove,
- pomanjkanje usklajenega delovanja na področju trženja.

Razmere v poslovnem okolju tako silijo podjetja v znatne prilagoditve proizvodnega procesa ter izvedbo naložb, ki bodo omogočile povečanje ekonomske učinkovitosti sektorja ob hkratnem povečanju kakovosti in skrbi za varnost prehranskih proizvodov. Kot delno rešitev navedenim problemom Enotni programski dokument predvideva načrtovano spodbujanje in prilagajanje živilskopredelovalne industrije zahtevam po pridelavi kakovostne hrane, uvajanju racionalnejših proizvodnih metod ter uvajanju novih tehnologij. Posledično bi te spodbude privedle do večje konkurenčnosti in prilagojenosti proizvodnih procesov živilskopredelovalnih podjetij ter proizvodov višje dodane vrednosti, ki zadovoljujejo potrebe in zahteve trga (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 171). Na podlagi navedenega Enotni programski dokument postavlja cilje ukrepa za obdobje od leta 2004 do leta 2006.

3.2.6 Cilji ukrepa

Osnovni cilj ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov« je povečati konkurenčnost in dodano vrednost živilskih proizvodov v Sloveniji.

Osnovni cilj pa bo dosežen z izpolnitvijo specifičnih ciljev ukrepa (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 171):

- izboljšanje konkurenčnosti in tržne prodornosti proizvajalcev na domačih in tujih trgih,
- racionalizacija proizvodnih procesov z uporabo sodobnih tehnoloških postopkov in opreme,
- izboljšanje kakovosti proizvodov,
- spodbujanje povezovanj in skupnih vlaganj v živilskopredelovalnih obratih,
- spodbujanje raziskav in razvoja novih proizvodov in osvajanje novih tržišč,
- prilagoditev živilskopredelovalnih obratov zahtevnim področnim standardom,
- zmanjšanje vplivov proizvodnje na okolje, gospodarsko ravnanje z energijo in minimizacija odpadkov.

V Programskem dopolnilu so poleg ciljev ukrepa opredeljeni tudi kazalniki in ciljne vrednosti. Za ukrep »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov« jih prikazuje slika 11. Tako bi naj v okviru ukrepa podprli 60 projektov, kar bi posledično vplivalo na povečanje prihodka na zaposlenega v podprtih podjetjih za 15 % in povečanje gospodarske storilnosti za 10 %. Hkrati bi naj finančna pomoč v obliki nepovratnih sredstev ohranila število delovnih mest v podjetjih, ki so bila deležna podpore. Z vidika programiranja gre za količinsko ovrednotenje ciljev, na podlagi katerih lahko, v obdobju spremljanja, ugotovljamo učinke, rezultate in vplive ukrepa.

Slika 11: Kazalniki in ciljne vrednosti ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«

Kazalnik	Ciljna vrednost
Učinek	
<ul style="list-style-type: none"> • število projektov, deležnih podpore 	60
Rezultat	
<ul style="list-style-type: none"> • prihodek na zaposlenega v podjetjih, ki so deležna podpor (glede na povprečno storilnost panoge) (indeks, izhodišče = 100) 	115
Vpliv	
<ul style="list-style-type: none"> • gospodarska storilnost (merjena z bruto dodano vrednostjo (BDP) na zaposlenega v podjetjih, ki so deležna podpor (glede na povprečno storilnost panoge) (indeks, izhodišče = 100) • neto delovnih mest v podjetjih, deležnih podpore (indeks, izhodišče = 100). Cilj je preprečiti upadanje neto števila delovnih mest, ki so deležna podpore. 	110 100

Vir: Vlada Republike Slovenije, Programsko dopolnilo Republike Slovenije za obdobje 2004–2006, 2005, str. 73.

Sistem spremljanja je organiziran v skladu z logiko programiranja, vendar v obratni smeri. Gre za pristop od spodaj (ang. *bottom up approach*), torej od projekta navzgor, kjer sistem temelji na sosledju: aktivnost – učinek – rezultat – vpliv (Kavaš et al., 2006, str. 16).

3.2.7 Finančni okvir, upravičenci in upravičene dejavnosti ukrepa

Finančni načrti so bili sestavljeni v skladu z Uredbo Sveta (ES) št. 1260/1999 iz junija 1999, ki predpisuje splošna določila o strukturnih skladih (Vlada Republike Slovenije, 2003, str. 209). V programskem obdobju 2004–2006 je bila Slovenija obravnavana kot ena sama NUTS II regija in je prejela pomoč iz cilja 1. Pomoč se je izvajala na območju celotne Slovenije, pri čemer je EPD spodbujal skladen regionalni razvoj preko prostorske

usmerjenosti posameznih ukrepov (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 14).

Največ evropskih sredstev od skupnih 237,5 mio EUR je bilo na razpolago v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj, t. j. 136,5 mio EUR ali 57,5 %. Sledi Evropski socialni sklad s 75,6 mio EUR ali 31,8 % razpoložljivih sredstev, Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad s 23,6 mio EUR ali 10 % ter Finančni instrument za usmerjanje ribištva z 1,8 mio EUR ali 0,7 % razpoložljivega prispevka Skupnosti (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 14).

Za izvajanje ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov« (Ukrep 3.1) je namenjenih 36,34 % sredstev Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada Usmerjevalnega oddelka, kar predstavlja 3,61 % evropskih sredstev celotnega EPD (Tabela 4) (Vlada Republike Slovenije, 2005, str. 72).

Tabela 4: Finančni okvir ukrepa (v EUR, tekoče cene)

Prioriteta/Ukrep	Skupaj javna sredstva	Skupaj EU	EKUJS	FIUR	Skupaj sredstva SLO
Prioriteta 3	49.512.906	25.350.133	23.569.093	1.781.040	24.162.773
Ukrep 3.1	17.129.338	8.564.669	8.564.669	0	8.564.669
Ukrep 3.2	16.820.704	8.410.352	8.410.352	0	8.410.352
Ukrep 3.3	9.227.854	4.613.927	4.613.927	0	4.613.927
Ukrep 3.4	3.248.778	1.624.389	1.624.389	0	1.624.389
Ukrep 3.5	711.512	355.756	355.756	0	355.756
Ukrep 3.6	408.159	306.119	0	306.119	102.040
Ukrep 3.7	1.966.561	1.474.921	0	1.474.921	491.640

Vir: Vlada Republike Slovenije, Programsko dopolnilo Republike Slovenije za obdobje 2004–2006, 2005, str. 117.

Finančna pomoč v višini 17.129.338,00 EUR je bila dodeljena živilskopredelovalnim podjetjem v obliki finančnih podpor. V skladu s politiko takratnega Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je najvišja podpora znašala 40 % upravičenih stroškov naložbe. Upravičeni stroški oz. dejavnosti se nanašajo na izgradnjo, nakup ali obnovo nepremičnin, nakup novih strojev in opreme ter splošne stroške, kot so honorarji arhitektov in svetovalcev. Končni prejemniki sredstev so bile pravne in fizične osebe s stalnim prebivališčem ali sedežem v Republiki Sloveniji, ki so registrirane za živilskopredelovalno dejavnost (Vlada Republike Slovenije, 2005, str. 70).

V primerjavi s predpristopno pomočjo SAPARD, kjer so bile upravičene do podpore samo naložbe iz sektorja mleka in mesa, je program EPD podpiral širši spekter naložb, ki spadajo v

naslednje sektorje: meso, mleko, žitarice in druge rastline, ki se uporabljajo v mlinski industriji, vino, sadje, zelenjava, krompir, rastlinsko olje, jajca, med in hrana za živali (Vlada Republike Slovenije, 2005, str. 70).

3.2.8 Analiza rezultatov glede na cilje ukrepa

Vstop Slovenije v EU je v zvezi s kmetijsko dejavnostjo pomenil uveljavitev skupne kmetijske politike in skupnih pravil enotnega evropskega trga. Slovenija je v nacionalno zakonodajo prenesla vse predpise EU, ki uveljavljajo standarde na področju skupne kmetijske politike (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 141).

Delež bruto dodane vrednosti (BDV) v BDV, ustvarjene v kmetijstvu, se je v obdobju od leta 2000 do 2007 znižal, in sicer od 2 % v letu 2000 na 1,2 % v letu 2007. Z vidika analize gibanj glavnih dejavnikov dohodka vstop v EU ni prinesel večjih sprememb na področju kmetijstva. Za vse tri komponente kmetijske dejavnosti, in sicer za kmetijstvo, živilstvo in gozdarstvo, je značilno, da se soočajo s procesi prestrukturiranja (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 141). Temeljni cilj ukrepa predelave in trženj kmetijskih proizvodov je bil povečanje učinkovitosti in konkurenčnosti živilskopredelovalne industrije ter povečanje dodane vrednosti živilskih proizvodov z naložbami v izgradnjo, obnovo ali nakup nepremičnin, novih strojev in opreme (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 143).

3.2.9 Finančna realizacija

V okviru ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov« so bili objavljeni štiri javni razpisi, s katerimi je bilo razpisanih 18.562.152,00 EUR sredstev in podprtih 51 projektov. Dodeljenih sredstev je bilo skupaj 19.501.887,00 EUR in podpisanih pogodb v višini 17.506.313,00 EUR (Tabela 5). Največ odobrenih projektov je bilo iz sektorja mesa (14 projektov), sledijo projekti iz sektorja vino (11), sadje in zelenjava (7), jajca in perutnina (6), žita (4), mleko (4), hrana za živali (3), med (1) in iz sektorja olje (1). Že v začetku izvajanja programa EPD se je izvedla sprememba v smeri povečanja sredstev na ukrepu »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov« s prerazporeditvijo sredstev iz ukrepa »Trženje kakovostnih kmetijskih in živilskih proizvodov«, vendar pa je v naslednjih letih zaradi manjšega zanimanja upravičencev za ta ukrep prišlo do zmanjšanja sredstev in prerazporeditve znotraj sklada. Plačani in certificirani izdatki do konca obdobja so znašali 16.069.787,00 EUR, prispevek Skupnosti pa 8.034.894,00 EUR (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 153).

Tabela 5: Finančna realizacija ukrepa 3.1

Ukrep »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov« (3.1)	V EUR
Razpoložljiva sredstva 2004–2006	17.129.338,00
Razpisana sredstva	18.562.152,00
Dodeljena sredstva (sklepi programskega sveta)	19.501.887,00
Podpisane pogodbe	17.506.313,00
Izplačila iz proračuna RS do 30. 6. 2009	17.126.862,00
Plačani in certificirani izdatki	16.069.787,00
Prispevek skupnosti	8.034.894,00

Vir: Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, Končno poročilo o izvajanju Enotnega programskega dokumenta Republike Slovenije za programsko obdobje 2004–2006, 2010, str. 153.

Glede na opredelitve ciljev projektov je bilo največ odobrenih projektov namenjenih izboljšanju ali racionaliziranju postopkov predelave (21), sledijo projekti za izboljšanje in spremljanje kakovosti (9), za usmerjanje proizvodnje glede na predvidljive tržne trende (5), za uporabo novih tehnologij (5), za izboljšanje predstavitve in priprave proizvodov (4), za namen spodbujanja razvoja novih trgov za kmetijske proizvode (4), za izboljšanje oz. spremljanje sanitarno-zdravstvenih razmer (2) in za izboljšanje ali racionalizacijo tržnih poti (1) (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 154).

3.2.10 Analiza kazalnikov

Z vidika doseganja ustrezne finančne realizacije je kazalnik učinka »število projektov, deležnih podpore« ustrezno opredeljen. Dosežena vrednost kazalnika izraža pomen investicijske aktivnosti in njen vpliv na doseganje ustrezne ravni konkurenčnosti v živilskopredelovalni industriji. Kot že rečeno, je bilo v sklopu štirih javnih razpisov podprtih 51 projektov, kar predstavlja 85 % planirane ciljne vrednosti (Slika 12). Nedoseganje kazalnika ob koncu obdobja lahko pripišemo zmanjšanju sredstev na tem ukrepu, ki je bilo izvedeno s prerazporeditvami. Kljub temu je kazalnik učinka dosežen, saj je bilo z razpoložljivimi sredstvi na ukrepu podprtih manj projektov, ki pa so vrednostno večji in kakovostnejši (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 154).

Prihodek na zaposlenega izraža ustrezno izhodišče za opredelitev učinkovitosti doseganja ciljev ukrepa in je pomemben element v strukturi BDV. Ciljna vrednost kazalnika planiranega »prihodka na zaposlenega v podjetjih, ki so deležna podpor« je, glede na povprečno produktivnost panoge, znašala 115. Indeks, pridobljen iz bilanc podprtih podjetij, ki so zaključila investicijo, pa znaša 117. Ciljna vrednost je presežena za 2 indeksni točki (Slika 12). Povečanje je posledica racionalizacije proizvodnih procesov, proizvodnje

proizvodov višje kakovosti in aktivnosti, povezane s povezovanjem različnih členov tržne verige (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 155).

Slika 12: Ciljne vrednosti in kazalniki ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov«

Kazalnik	Ciljna vrednost	Dosežena vrednost
Učinek		
<ul style="list-style-type: none"> • število projektov, deležnih podpore 	60	51
Rezultat		
<ul style="list-style-type: none"> • prihodek na zaposlenega v podjetjih, ki so deležna podpor (glede na povprečno storilnost panoge) (indeks, izhodišče = 100) 	115	117
Vpliv		
<ul style="list-style-type: none"> • gospodarska storilnost (merjena z bruto dodano vrednostjo (BDP) na zaposlenega v podjetjih, ki so deležna podpor (glede na povprečno storilnost panoge) (indeks, izhodišče = 100) 	110	89
<ul style="list-style-type: none"> • neto delovnih mest v podjetjih, deležnih podpore (indeks, izhodišče = 100). Cilj je preprečiti upadanje neto števila delovnih mest, ki so deležna podpore. 	100	84

Vir: Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, Končno poročilo o izvajanju Enotnega programskega dokumenta Republike Slovenije za programsko obdobje 2004–2006, 2010, str. 154.

Ciljna vrednost kazalnika »gospodarska storilnost« ni bila dosežena v primerjavi s povprečno storilnostjo panoge in je manjša od izhodiščne vrednosti za 11 indeksnih točk. Se je pa gospodarska storilnost, merjena z BDV na zaposlenega, v podjetjih, ki so bila deležna podpor, glede na stanje pred investicijami povečala za 14 indeksnih točk. Zaradi močnega povečanja BDV na zaposlenega v celotni panogi se je indeks v podprtih podjetjih zmanjšal. Cilj kazalnika »neto delovnih mest v podjetjih, deležnih podpore« je bil preprečiti upadanje neto števila delovnih mest. Iz slike 13 je razvidno, da se je neto zaposlenost v podprtih podjetjih zmanjšala za 16 indeksnih točk, kar je posledica modernizacije proizvodnje in izboljšanja konkurenčnosti (Slika 12). Cilj bi bil uresničljiv samo v primeru, če bi bila sredstva namenjena izključno novim obratom z novimi zaposlitvami (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 155).

Kavaš et al. (2006, str. 24) so v raziskovalnem projektu, ki se nanaša na vmesno vrednotenje 3. prednostne naloge EPD, problematizirali izbrane kazalnike. Mnenja so, da na podlagi razpoložljivih podatkov ni možno jasno trditi, ali so ciljne vrednosti kazalnikov realno določene. Poleg tega so v svojem delu prišli do spoznanja, da so nekateri kazalniki rezultatov in vplivov nemerljivi, saj nimajo izhodiščnih vrednosti, ampak temeljijo na indeksih (bruto dodana vrednost na zaposlenega, prihodek na zaposlenega iz dejavnosti, ki so deležne podpor). Dodatna težava se, po njihovem mnenju, kaže v dejstvu, da sta omenjena kazalnika opredeljena kot edina kazalnika rezultata in vpliva na ravni celotne prednostne naloge. Napačna je tudi predpostavka, da ima izvedena naložba velik neposreden vpliv na celotno poslovanje končnega prejemnika, kar pa je pri ukrepih, kjer so sredstva sorazmerno majhna, nerealno pričakovati. Tako bi bilo po njihovem mnenju potrebno izločiti delovanje ostalih dejavnikov, kot so: druge investicije in zunanji dejavniki. V sistemu spremljanja pa kot problem navajajo premalo razširjeno kulturo spremljanja med zaposlenimi v sistemu izvajanja ukrepov. Rešitve vidijo v:

- bolj jasni opredelitvi kazalnikov in njihove ciljne vrednosti,
- okrepljenem zavedanju vseh vključenih v programiranje, izvajanje in spremljanje ukrepov o pomenu spremljanja,
- trdnejši zavezi prejemnikov o doseganju učinkov in rezultatov.

Pri vrednotenju uspešnosti in učinkovitosti ukrepa »Izboljšanje predelave in trženja kmetijskih proizvodov« je obveljala ocena, da je izbira ukrepa ustrezna, saj so bila živilska podjetja prezadolžena in kot taka niso bila sposobna sama investirati. Investicijski zagon je bil dodatno potreben zaradi predolgotrajne zaščite, ki je slovensko živilskopredelovalno industrijo postavila v nekonkurenčen položaj (Kavaš et al., 2006, str. 30 in 35). Investicije v posodabljanje proizvodnje so tako povečale konkurenčnost podjetij in imele pozitiven vpliv na okoljske vidike. Poleg tega so investicije v tehnološko opremo prispevale k optimizaciji proizvodnih procesov in racionalizaciji postopkov, s čimer so se zmanjšale tehnološke vrzeli. Na ta način so lahko podjetja povečala stroškovno učinkovitost proizvodnje, kar je prispevalo k zniževanju operativnih stroškov in s tem k povečanju konkurenčnosti živilskopredelovalne dejavnosti (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 152).

Upravičene aktivnosti in stroški podpirajo večino postavljenih ciljev ukrepa. Kljub temu pa ukrep ni uspel doseči vseh zastavljenih ciljev. Tako je ob povečani dodani vrednosti na zaposlenega v podjetjih, ki so bila deležna podpore, moč zaslediti občutno zmanjšanje povprečnega števila zaposlenih v podjetju, kar je posledica modernizacije obstoječih obratov. Ukrep daje prevelik poudarek na tehnološko posodabljanje in doseganje standardov, medtem ko je dan premajhen poudarek na naložbe v raziskovalno-razvojne dejavnosti, povezovanje in izvajanje trženjskih strategij (Kavaš et al., 2006, str. 31–33).

K slednjemu bi bilo smiselno še dodati, da bi bila v okviru ukrepa smiselna posebna spodbuda tudi skupnim naložbam, ki bi se lahko izražala v višjem deležu podpore. Na ta način bi lahko

država spodbudila podjetja k reševanju problema, ki je povezan z visoko stopnjo razdrobljenosti obratov, katerih proizvodnja obsega širok diapazon proizvodov.

4 JAVNI RAZPIS ZA SOFINANCIRANJE KAPITALSKIH NALOŽB V PREDELAVO IN TRŽENJE KMETIJSKIH PROIZVODOV

4.1 Skupna kmetijska politika in Program razvoja podeželja 2007–2013

Skupna kmetijska politika je bila prva resnična skupna politika EU in kot taka ostaja eden od temeljnih gradnikov skupnega tržnega in političnega okolja. Še danes je praktično edina politika EU, o kateri se v pretežni meri odloča na ravni Skupnosti, večina izdatkov te politike pa bremeni skupni proračun EU (Erjavec et al., 2007, str. 14). Začetki skupne kmetijske politike so bili postavljeni že z ustanovnimi akti Skupnosti. Temelji na treh načelih: enotnosti trga (skupni trg), dajanju prednosti domači pridelavi (tržno-cenovna zaščita) in finančni solidarnosti držav članic (skupni proračun). Temeljni cilji skupne kmetijske politike, opredeljeni že v Rimski pogodbi iz leta 1957, so: zagotoviti redno oskrbo z živili po primernih cenah, dvigniti storilnost v kmetijski pridelavi, primerno izrabiti naravne vire ter varovati okolje (Atkin, 1993, str. 411).

Skupna kmetijska politika ima svojo pravno, proračunsko in institucionalno ureditev. Njen skrbnik in tolmač je predvsem Evropska komisija, ki je predlagateljica pravnih predpisov EU. Skupna kmetijska politika je izrazito interesna politika, z izravnavo interesov kot metodo odločanja, kjer med ključne akterje lahko štejemo Evropsko komisijo (uradništvo), posamezne države članice (neto plačnice in neto prejemnice), interesne skupine (nevladne organizacije, kmetijske organizacije itd.) in mednarodne partnerice (WTO-partnerji). Ti dejavniki vplivajo na stalnost reform skupne kmetijske politike, katerih skupni imenovalec je spreminjanje instrumentov v smeri manjšega tržnega izkrivljanja in večjega poudarka politike razvoja podeželja (Erjavec et al., 2007, str. 13–19).

Ukrepe za uresničevanje ciljev Skupne kmetijske politike razvrščamo v dve skupini oziroma dva stebra. Bistvo skupne kmetijske politike predstavlja prvi steber, ki ga sestavljata dva dela, in sicer neposredne podpore ter skupna tržna ureditev. Drugi steber pa predstavljajo ukrepi na področju razvoja podeželja (Erjavec et al., 2007, str. 16). Za razliko od sistema urejanja kmetijskih trgov, kjer je velik del suverenosti pri odločanju kmetijske politike prenesen na institucije Evropske unije, imajo države članice pri odločanju o vsebini in obsegu razvojnih spodbud za razvoj podeželja na razpolago precej širši manevrski prostor. Enotna pravna ureditev narekuje zgolj poenotenje postopkov načrtovanja, izvajanja in spremljanja razvojnih spodbud v okviru razvoja podeželja (Juvančič, 2005a, str. 56).

Pri politiki razvoja podeželja gre za celovit sistem podpor, ki ga sestavljajo ukrepi, ki jih lahko pridobi vsako kmetijsko gospodarstvo, če izpolni določene kriterije, ter ukrepi, ki jih je mogoče pridobiti na podlagi izbire projektnih vlog. V prvo skupino ukrepov sodijo predvsem

plačila za kmetijsko-okoljske ukrepe, za območja s težjimi razmerami za kmetijstvo, za zgodnje upokojevanje in pogozdovanje. Drugo skupino ukrepov razvoja podeželja pa sestavljajo podpore naložbam na kmetijskih gospodarstvih in v živilskopredelovalni industriji, izobraževanju in delovnemu usposabljanju, ukrepi v gozdarstvu, za obnovo in razvoj vasi ter za podporo diverzifikaciji dohodkovnih virov na podeželju (Erjavec et al., 2007, str. 17).

Za izvajanje politike razvoja podeželja v obdobju finančne perspektive EU 2007–2013 na ravni skupnosti sta ključna dva dejavnika: sprejemanje krovne zakonodaje in določitev javnofinančnega okvira te politike (Juvančič, 2005a, str. 56). Z novo politiko razvoja podeželja EU, kot je opisana v Uredbi Sveta (ES) št. 1698/2005, so postavljeni temeljni cilji oziroma osi politike razvoja podeželja (Komisija Evropskih skupnosti, 2008, str. 7):

- izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva (os 1),
- podpiranje upravljanja zemljišč in izboljšanje okolja (os 2) ter
- izboljšanje kakovosti življenja in spodbujanje diverzifikacije gospodarskih dejavnosti (os 3),
- LEADER (os 4).

Nova uredba pa je pomenila tudi napredek pri vsebini politike in njenem uresničevanju. Različna pravila o programiranju, financiranju, poročanju in nadzoru (iz usmerjevalnega in jamstvenega sklada EKUJS) v programskem obdobju 2000–2006 so povečala upravno breme držav članic in Komisije ter zmanjšala skladnost, preglednost in prepoznavnost politike razvoja podeželja. Obstoj enotnega sklada, Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP), in enotnega sklopa pravil o programiranju, financiranju, poročanju ter nadzoru je znatno poenostavil uresničevanje politike (Komisija Evropskih skupnosti, 2008, str. 7). Tako poteka programiranje programa razvoja podeželja sukcesivno na treh ravneh (Juvančič, 2005a, str. 59):

- strategija politike razvoja podeželja na ravni Skupnosti (strategijo pripravi Evropska komisija, ki jo sprejme Svet na podlagi priporočila Evropskega parlamenta),
- nacionalna strategija politike razvoja podeželja (pripravi jo država članica in v njej predstavi svojo vizijo),
- načrt razvoja podeželja (gre za dokument, v katerem je nacionalna strategija prevedena v operativne cilje in ukrepe za vse tri prioritete osi politike razvoja podeželja).

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013 (PRP 2007–2013) je skupni programski dokument Slovenije in Evropske komisije ter predstavlja programsko osnovo za črpanje finančnih sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Sledi smernicam Skupnosti za razvoj podeželja ter usmeritvam Lizbonske strategije, sklepom iz Göteborga in načelom Skupne kmetijske politike: ustvarjanje delovnih mest, vzpostavitev močnejše in trajnejše gospodarske rasti, spodbujanje trajnostnega razvoja in dodajanje okoljske dimenzije vsem ključnim procesom (Kovačič et al., 2012, str. 7).

Republika Slovenija je s PRP 2007–2013 izvajala izbrane ukrepe vseh štirih osi, opredeljenih v Uredbi (ES) št. 1698/2005, izhajajoč iz analize stanja in zastavljenih ciljev ter prioritet na osnovi Strateških smernic Skupnosti in Nacionalnega strateškega načrta 2007–2013. Zanje je namenjenih skoraj 1,16 milijarde EUR, od tega znaša prispevek Skupnosti iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja dobrih 900 milijonov EUR, preostali del pa predstavljajo nacionalna sredstva (Kovačič et al., 2012, str. 7).

Za doseganje ciljev dviga konkurenčnosti kmetijske, živilskopredelovalne in gozdarske panoge so pomembni ukrepi 1. osi, ki so razvrščeni v tri prednostne naloge (Slika 13). Slovenija je s programskim dokumentom namenila dobrih 33 % sredstev Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja izvajanju ukrepov 1. osi, kar kaže na njihovo pomembnost z vidika politike razvoja podeželja (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007a, str. 56).

Slika 13: Ukrepi 1. osi po prednostnih nalogah

OS	1. OS – Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja
UKREPI PO PREDNOSTNIH NALOGAH	1. Dvig usposobljenosti in krepitev človeškega potenciala v kmetijstvu in gozdarstvu <ul style="list-style-type: none"> • Usposabljanje za delo v kmetijstvu in gozdarstvu • Pomoč mladim prevzemnikom kmetij • Zgodnje upokojevanje kmetov
	2. Prestrukturiranje fizičnega kapitala v kmetijstvu in gozdarstvu ter spodbujanje inovativnosti <ul style="list-style-type: none"> • Posodabljanje kmetijskih gospodarstev • Povečanje gospodarske vrednosti gozdov • Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom • Izboljšanje in razvoj infrastrukture, povezane z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva
	3. Izboljšanje kakovosti kmetijske proizvodne in proizvodov <ul style="list-style-type: none"> • Sodelovanje kmetijskih proizvajalcev v shemah kakovosti hrane • Podpora skupinam proizvajalcev pri dejavnostih informiranja in pospeševanja prodaje za proizvode, ki so vključeni v sheme kakovosti hrane • Podpore za ustanavljanje skupin proizvajalcev

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013, 2007a, str. 83.

Programski dokument na 56. in 79. strani navaja strukturne pomanjkljivosti, ki neugodno vplivajo na konkurenčnost kmetijstva in živilstva v Sloveniji. Posebej omenja neugodno velikostno, starostno in izobrazbeno strukturo v kmetijstvu ter zaostajanje v produktivnosti agroživilstva in kmetijstva. Poleg tega opozarja na neučinkovito rabo proizvodnih virov, neustrezno tržno organiziranost ter zaostajanje na področju kakovosti, higiene in varnosti hrane. Za dvig konkurenčnosti je potreben tako nov razvojni cikel, ki ga slovensko kmetijstvo in živilska industrija ne moreta doseči brez aktivnejše udeležbe javnih sredstev. Po pričakovanjih, ki izhajajo iz programskega dokumenta, bi naj ukrepi 1. osi pripomogli predvsem k dvigu produktivnosti kmetijskega, gozdarskega in živilskega sektorja. Za doseganje pglavitnega cilja 1. osi v živilskopredelovalnem sektorju so na voljo sredstva v okviru ukrepa »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007a, str. 56 in 59).

Ukrep »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« je namenjen tudi mikro podjetjem, ki se ukvarjajo z dejavnostjo prve stopnje predelave lesa. Magistrska naloga se osredotoča zgolj na podjetja iz živilskopredelovalnega sektorja, zato se bom v nadaljevanju predstavilve ukrepa, uredbe in javnega razpisa omejil zgolj na tiste pogoje, ki so ključni za pridobitev sredstev za naložbe v živilskopredelovalnih podjetjih.

4.2 Ukrep 123: »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom«

Razlogi za ukrepanje v živilskopredelovalni industriji se nahajajo v pomembnosti panoge za obstoj primarne kmetijske proizvodnje in pomenu, ki ga ima pri ohranjanju ter ustvarjanju novih delovnih mest. Cilj podpore v dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom je spodbuditi (Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano, 2007a, str. 111):

- uvajanje novih proizvodov in učinkovitega trženja produktov,
- posodabljanje proizvodnih procesov in izboljšanje varstva okolja, higiene in varnosti pri delu,
- stabilizacijo dohodkov na področju predelave in trženja kmetijskih proizvodov.

Naložbe morajo s tem prispevati k večji splošni učinkovitosti in produktivnosti dela, kar mora biti razvidno iz prijavnega obrazca in poslovnega načrta naložbe. Zahtevne naložbe (skupna vrednost naložbe presega 80.000 EUR/projekt) pa morajo še dodatno upravičevati ekonomsko upravičenost naložb. Ciljna skupina na področju predelave kmetijskih proizvodov so mikro, majhna in srednje velika podjetja, ki so registrirana za živilskopredelovalno dejavnost, ter velika podjetja s to dejavnostjo, če zaposlujejo do 750 delavcev ali pa je letni prihodek podjetja nižji od 200 milijonov EUR. Naložbe se morajo nanašati na proizvode, opredeljene v Prilogi I Pogodbe ter druge proizvode, katerih surovina so kmetijski proizvodi. Proizvodi iz rib ter proizvodi, ki posnemajo ali nadomeščajo mleko in mlečne proizvode, so izvzeti iz podpore (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007a, str. 111–113).

Programski dokument postavlja tudi kazalnike oz. indikatorje ukrepa, ki bi jih naj dosegla podprta živilskopredelovalna podjetja. S podporo naložbam v živilskopredelovalno industrijo bi se naj tako povečala produktivnost dela za 4373 EUR. Skupna bruto dodana vrednost na podprtih obratih pa naj bi se do leta 2013 povečala za 30 % (Slika 14).

Slika 14: Cilji in indikatorji ukrepa »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom«

Cilji		Indikatorji rezultata in učinka	Vrednosti	
			Izhodiščna	Ciljna (2013)
Splošni	povečati produktivnost dela v živilski industriji	BDV/zaposlenega v živilski industriji (v EUR)	23.763	28.500
Posebni	pospešiti posodobitev in povečati učinkovitost predelave	število podjetij, ki je uvedlo nove proizvode ali proizvodne izboljšave	/	100
		skupna BDV na podprtih obratih (indeks)	100 (2004–2005)	130
Operativni	izboljšati predelavo in trženje kmetijskih proizvodov	število podprtih živilskih obratov	/	450

Vir: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013, 2007a, str.113.

Postavljeni kazalniki so v sozvočju s temeljnim ciljem ukrepa in to je rast produktivnosti, s tem pa tudi konkurenčnosti celotnega sektorja (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007a, str. 111–113). Navedeni kazalniki nadaljujejo kontinuiteto predhodnih programskih dokumentov. Tako se bo uspešnost ukrepa ocenjevala na podlagi kazalnikov produktivnosti, konkurenčnosti in naložbene aktivnosti, podobno kot v programu SAPARD in EPD. Novost je kazalnik, povezan s številom podjetij, ki je uvedlo nove proizvode ali proizvodne izboljšave, ki nima jasne opredelitve in ne izraža potrebne relevantnosti in merljivosti, saj vsaka naložba že sama po sebi predstavlja proizvodno izboljšavo.

4.3 Javni razpis za ukrep »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« iz PRP 2007-2013, Javni razpis za leto 2007

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano je na podlagi Uredbe o ukrepih 1. 3. in 4. Osi Programa razvoja podeželja RS 2007–2013 (Uradni list RS, št. 94/07) in Programa razvoja podeželja RS 2007–2013 objavilo javni razpis za ukrep »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« iz PRP 2007–2013, Javni razpis za leto 2007 (Uradni

list RS, št. 112/2007) (v nadaljevanju: Javni razpis). Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju: ministrstvo), ki se je med tem preimenovalo in združilo v Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, je v obdobju od leta 2007 do leta 2013 objavilo skupaj 13 javnih razpisov, katerih predmet sofinanciranja so naložbe, ki zadevajo predelavo in trženje kmetijskih in gozdarskih proizvodov.

Pri izbiri vzorca za analizo učinkovitost in uspešnost črpanja nepovratnih sredstev na primeru živilskopredelovalnih podjetji sem izbral vlagatelje, ki so se potegovali za sredstva prvega javnega razpisa v letu 2007. Poleg tega so v analizo vključena samo podjetja in zadruga, čeprav so se lahko za sredstva javnega razpisa potegovali tudi kmetije, kmetije z dopolnilno dejavnostjo in pašne skupnosti. Za tako odločitev o vzorcu za analizo obstajajo racionalni razlogi. Prvi izhaja iz dejstva, da so se vse naložbe, ki so bile sofinancirane v okviru prvega javnega razpisa za leto 2007, zaključile v letu 2009. Poleg tega so za ta podjetja in zadruga že znani poslovni rezultati za leto 2009, 2010 in 2011. Navedena poslovna leta, po zaključku naložbe, bi morala kazati že prve učinke izvedenih naložb. Objava rezultatov poslovanja pa je tudi dodaten razlog, da so v analizo vključena zgolj podjetja in zadruga. Seveda poleg dejstva, da živilsko industrijo predstavljajo gospodarske družbe.

4.3.1 Upravičenci javnega razpisa

Javni razpis je bil namenjen podjetjem, ki so imela ob oddaji vloge eno izmed naslednjih organizacijskih oblik:

- gospodarska družba (delniška družba, družba z omejeno odgovornostjo in družba z neomejeno odgovornostjo),
- zadruga,
- samostojni podjetnik posameznik.

Poleg omenjenih so lahko za sredstva javnega razpisa kandidirale še kmetije, kmetije z dopolnilno dejavnostjo in agrarne ter pašne skupnosti. Pri tem vlagatelji niso smeli preseči kriterijev, ki veljajo za velika podjetja z manj kot 750 zaposlenimi ali prihodkom do 20 milijonov EUR in so morali biti registrirani za eno od predelovalnih dejavnosti, objavljenih na spletnih straneh ministrstva. Od 17. decembra 2007 pa do objave obvestila o prenehanju zbiranja vlog 23. 5. 2008 je bilo oddanih skupaj 66 vlog za sofinanciranje naložb v živilskopredelovalni industriji, podanih s strani 63 vlagateljev. Pri tem so trije vlagatelji oddali vsak po dve vlogi, ki predstavljata dve ločeni naložbi (Tabela 6). V magistrski nalogi pa so ekonomski učinki dveh vlog enega vlagatelja predstavljeni agregirano.

Tabela 6: Pregled vseh vlog glede na organizacijsko obliko vlagatelja

Organizacijska oblika	Število vlagateljev	Celotna vrednost naložbe (v EUR)	Zaprošena nepovratna sredstva (v EUR)
Delniška družba	8	12.628.755,00	2.856.955,00
Družba z omejeno odgovornostjo	17	10.445.628,00	3.208.125,00
Družba z neomejeno odgovornostjo	0	0,00	0,00
Zadruga	7	2.697.447,00	989.487,00
Samostojni podjetnik	5	348.736,00	132.883,00
Kmetija	16	2.249.426,00	845.196,00
Kmetija z dopolnilno dejavnostjo	10	1.044.866,00	398.499,00
Agrarna ali pašna skupnost	0	0,00	0,00
SKUPAJ	63	29.414.858,00	8.431.145,00

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1), 2007.

Z javni razpisom so bila za sofinanciranje naložb v predelavo kmetijskih proizvodov namenjena nepovratna sredstva v višini 7.979.059,00 EUR, od tega so bila za zahtevne naložbe namenjena sredstva v višini do 6.000.000,00 EUR in za enostavne naložbe sredstva v višini do 1.979.059,00 EUR. Namenska sredstva Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja so predstavljala 5.984.294,00 EUR (75 %) in sredstva iz proračuna Republike Slovenije 1.994.765,00 EUR (25 %). Delež sofinanciranja naložb iz javnih virov je bil za mikro, majhna in srednja podjetja do 45 % priznane vrednosti naložbe. Za velika podjetja, ki zaposlujejo pod 750 ljudi ali imajo letni prihodek podjetja nižji od 200 milijonov EUR, pa je delež sofinanciranja znašal do 25 % priznane vrednosti naložbe.

Iz tabele 6 je razvidno, da je za nepovratna sredstva kandidiralo 37 podjetij, ki je skupaj zaprosalo za 7.187.450,00 EUR, kar je približno 85 % vseh zaprosenih sredstev. Od tega največji naložbeni obseg predstavljajo podjetja, ki so organizirana kot družbe z omejeno odgovornostjo in delniške družbe. Družbe z omejeno odgovornostjo sicer po višini celotne vrednosti naložbe nekoliko zaostajajo za delniškimi družbami, vendar skupaj zaprosajo za več nepovratnih sredstev zaradi višjega deleža sofinanciranja, saj gre v večini primerov za mikro, majhna in srednje velika podjetja, ki so upravičena do višjega deleža sofinanciranja.

4.3.2 Razpisni pogoji

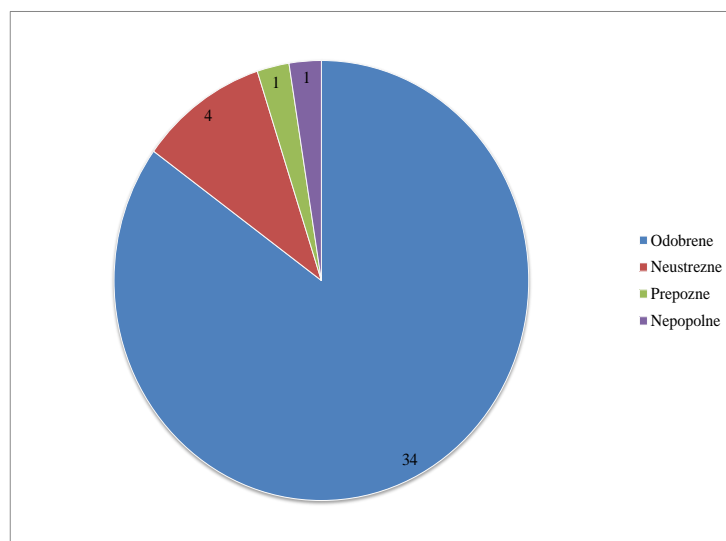
Z objavo javnega razpisa so objavljeni tudi pogoji, ki jih morajo vlagatelji, ki želijo pridobiti nepovratna sredstva, izpolnjevati. Javni razpis je določal splošne in podrobnejše pogoje. Splošni pogoji so zadevali vse vlagatelje, medtem ko so podrobnejši pogoji bili razdeljeni po

posameznih sklopih in so bili namenjeni posameznim vlagateljem, in sicer glede na njihovo organizacijsko obliko. Skupek vseh pogojev javnega razpisa opredeljuje namen in cilj javnega razpisa. Podjetja so za odobritev sredstev morala izpolnjevati naslednje pomembnejše pogoje javnega razpisa:

- registracija ustrezne predelovalne dejavnosti,
- najmanjša in največja predračunsko vrednost naložbe,
- izvedba naložbe na območju Republike Slovenije in sedež podjetja v Republiki Sloveniji,
- predložitev izjave o začetku izvajanja naložbe,
- predložitev investicijskega programa (zahtevne naložbe) ali strategije razvoja dejavnosti (enostavne naložbe),
- izboljšanje splošne učinkovitosti podjetja z naložbo, kar se dokazuje z uvedbo novega proizvoda, tehnologij ali proizvodnih izboljšav ali učinkovitim trženjem proizvodov ali stabilizacijo dohodkov in večjo produktivnostjo ali uvajanjem izboljšav na področju higiene, varovanja okolja in varnosti pri delu,
- predložitev pravnomočnih upravnih dovoljenj in projektne dokumentacije,
- predložitev dokazil, da ima poravnane vse davke in prispevke,
- predložitev dokazil, da predelovalni obrat izpolnjuje minimalne standarde Skupnosti,
- predložitev zavezujoče izjave banke, da izkazuje finančno konstrukcijo prijavitelne naložbe,
- predložitev izjave, da podjetje ni v stečajnem postopku, prisilni poravnavi ali likvidaciji in da ni podjetje v težavah,
- pogoj poslovanja podjetja dve celi leti pred letom oddaje vloge in vsaj dva zaposlena in
- pogoj, da naložba ni bila sofinancirana iz javnih sredstev Republike Slovenije ali sredstev EU.

V fazi postopka je bilo ugotovljeno, da od 37 podjetij, ki so oddala skupaj 40 vlog, pogoje javnega razpisa izpolnjuje 34 vlog. Vloga enega podjetja je bila nepopolna, štiri vloge niso ustrezale razpisnim pogojem, eno podjetje pa je vlogo oddalo prepozno, po objavi obvestila o prenehanju zbiranja vlog (Slika 15). Med najpomembnejšimi in selektivnimi pogoji javnega razpisa so se izkazali pogoji o zagotavljeni finančni konstrukciji naložbe, pridobljenem pravnomočnem gradbenem dovoljenju in ustrezni projektni dokumentaciji. Kljub temu je delež vsebinsko ustreznih vlog pri podjetjih zelo visok.

Slika 15: Uspešnost vlog pri izpolnjevanju pogojev javnega razpisa

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1), 2007.

V skladu s postopkom, ki ga določa Uredba o ukrepih 1. 3. in 4. osi Programa razvoja podeželja RS 2007–2013 (Uradni list RS, št. 94/07), se vse vloge, ki so popolne, vsebinsko ustrezne in izpolnjujejo vse pogoje javnega razpisa, ocenijo na podlagi meril. Podrobnejša merila za ocenjevanje vlog so opredeljena v javnem razpisu. Odobrijo se le tiste vloge, ki presežejo postavljeni prag minimalnega števila točk, ki ga določa javni razpis, in sicer do porabe sredstev za posamezni javni razpis.

4.3.3 Merila za izbor

Merila za ocenjevanje vlog so bila prilagojena posamezni organizacijski obliki podjetja. Tako javni razpis razlikuje med ocenjevalnim listom za gospodarske družbe in zadruge ter samostojne podjetnike. Poleg tega pa so bila merila razdeljena v več tematskih sklopov, pri čemer je vsak sklop prinašal različno število točk, odvisno od relativne pomembnosti posameznega sklopa. Naložbe podjetij so se, v skladu z javnim razpisom za leto 2007, ocenjevale po naslednjih merilih:

- ekonomski vidik naložbe,
- družbeno-socialni vidik naložbe,
- regionalni vidik naložbe,
- tehnološki vidik naložbe,
- naravovarstveni vidik naložbe.

Razlike med ocenjevalnimi merili za gospodarske družbe in zadruge ter samostojne podjetnike so se pojavile samo v sklopu, ki se je nanašal na ekonomski vidik naložbe. Pri vseh treh organizacijskih oblikah je bila ocenjevana kakovost analize ciljnih trgov, kupcev, konkurence, financiranja naložbe, ekonomske upravičenosti naložbe, ocene tveganj v

projektu, investicijskih stroškov, obračuna stroškov proizvodnje in oblikovanja skupnega prihodka. Pri gospodarskih družbah in zadrugah se je dodatno ocenjevala še poslovna uspešnost in finančna stabilnost podjetja v zadnjih dveh letih pred naložbo, pri samostojnih podjetnikih pa delež podjetnikovega kapitala v virih sredstev, razmerje med kratkoročnimi poslovnimi terjatvami ter kratkoročnimi finančnimi in poslovnimi obveznostmi, gospodarnost poslovanja in čista dobičkovnost podjetja.

Ocenjevanje je potekalo na osnovi pripravljenega poslovnega načrta za naložbo, projektno dokumentacijo, računovodskimi izkazi in prijavnim obrazcem. Izvedeno je bilo s strani zunanjih neodvisnih strokovnjakov za investicijske programe. Podjetja so lahko dosegla največ 100 točk za prijavljeno naložbo. Za odobritev naložbe pa so morala pri ocenjevanju preseči minimalni prag točk, določen z javnim razpisom, ki je leta 2007 znašal 25 točk iz ekonomskega dela naložbe in 40 točk iz skupnega seštevka vseh ocenjevalnih sklopov. Ministrstvo je v trenutku, ko so prispele vloge z vrednostjo zaprošenih nepovratnih sredstev porabile vsa razpoložljiva sredstva, določena z javnim razpisom (Tabela 6), objavilo obvestilo o prenehanju zbiranja vlog. Tako je bilo pri ocenjevanju naložb podjetij zgolj pomembno, da podjetja dosežejo potreben minimalni prag točk za odobritev. V primeru, da bi skupna vrednost pričakovanega sofinanciranja naložb presegla razpoložljiva sredstva javnega razpisa, pa bi bila potrebna razdelitev sredstev glede na število doseženih točk, pri čemer bi imela prednost podjetja z bolj ocenjenimi naložbami. Tako pa je v primeru javnega razpisa za leto 2007 vseh 37 podjetij, ki so izpolnjevala razpisne pogoje, s 40 naložbami prejelo nepovratna sredstva za njihovo izvedbo.

4.3.4 Upravičene in neupravičene naložbe javnega razpisa

Predmet podpore so naložbe v osnovna sredstva. Razpisna dokumentacija javnega razpisa natančno določa, kateri stroški predvidene naložbe (termin strošek se uporablja, kot ga definira javni razpis) so upravičeni do sofinanciranja in kakšna je njihova zgornja meja sofinanciranja. Vloga vlagatelja mora tako vsebovati natančno projektno dokumentacijo in ustrezen popis del z vsemi finančno ovrednotenimi postavkami. Na podlagi tega in stopnje sofinanciranja se potem določi višina nepovratnih sredstev. Pri tem se lahko del stroškov v okviru administrativne kontrole zahtevka tudi izloči kot neupravičen del naložbe. Med upravičene naložbe se uvrščajo:

- nakup nepremičnin,
- izgradnja ali obnova nepremičnin,
- nakup novih strojev in tehnološke opreme,
- splošni stroški (izdatki arhitektom, inženirjem v obsegu 8 % vseh upravičenih stroškov in študije izvedljivosti in ekonomske upravičenost v obsegu 4 % vseh upravičenih stroškov).

Podpore za naložbe po javnem razpisu iz leta 2007 se ne dodelijo za:

- plačilo davkov, carin in dajatev pri uvozu,
- stroške poslovanja,
- bančne stroške in stroške garancij,
- stroške promocije,
- stroške javne uprave,
- naložbe v prostore, stroje in opremo, ki ni namenjena proizvodnji, vezani na naložbo,
- rabljeno opremo,
- naložbe na ravni trgovine,
- naložbe, ki ne predstavljajo zaključene celote,
- naložbe, ki predvidevajo še dodatna vlaganja in ne predstavljajo zaključene proizvodne celote.

V nasprotju z opredelitvijo upravičenih naložb, kjer obstaja podroben seznam upravičenih stroškov povezanih z naložbo, so neupravičeni stroški opredeljeni zgolj na načelni ravni. Tako podjetja pogosto uvrščajo v popise del tudi stroške, ki po administrativni kontroli pristanejo med neupravičenimi stroški. Najpogosteje gre za splošne stroške svetovanja, upravne stroške ali stroške dajatev pri uvozu. Poleg tega se pogosto kot neupravičeni stroški izločijo gradbeno- obrtniška dela, vezana na prostore, namenjene poslovodstvenemu delu podjetja, in stroški opreme, ki bodisi niso na seznamu upravičenih stroškov ali ti stroški presegajo zgornje meje upravičenih stroškov.

4.3.5 Črpanje sredstev in obveznosti končnih prejemnikov

Nepovratna sredstva so se upravičencem odobrila z odločbo o pravici do sredstev, s katero se je določila višina dodeljenih sredstev. Na podlagi odločbe o pravici do sredstev so se s končnimi upravičenci sklenile pogodbe, v katerih so se podrobneje uredili način in pogoji koriščenja sredstev. V naslednjih javnih razpisih je odločba o pravici do sredstev prevzela tudi vlogo pogodbe. Tako je črpanje nepovratnih sredstev potekalo na podlagi izdane odločbe.

Nepovratna sredstva iz Programa razvoja podeželja 2007–2013 se izplačajo kot povračilo stroškov, ki so jih imeli končni upravičenci med projektom. Gre za t. i. pravilo »refundiranja« dejanskih stroškov naložb. Nepovratna sredstva so podjetjem izplačana na podlagi izvedenih del, izdanih računov in dokazil o njihovem plačilu. Podjetja so tako morala zagotoviti premostitvena sredstva za financiranje naložbe, kar je nekaterim podjetjem s slabšo likvidnostjo povzročalo hude težave.

Neposredna osnova za izplačilo nepovratnih sredstev pa so bili pripravljene zahtevki, ki so jih podjetja vlagala v skladu z opredeljeno dinamiko pogodbe. Obvezne priloge zahtevka so bile navedene v javnem razpisu in pogodbenih določilih. Podjetja so imela možnost črpati sredstva z vložitvijo največ štirih zahtevkov za izplačilo sredstev. Ob vložitvi končnega zahtevka je moral končni upravičenec posredovati tudi zaključno poročilo z obračunom vseh stroškov.

Z izplačilom sredstev pa se obveznosti končnega upravičenca ne končajo. Končni upravičenec mora za naložbo, za katero je prejel nepovratna sredstva, voditi vso dokumentacijo ter jo hraniti najmanj pet let od dneva zadnjega izplačila. V enakem obdobju mora tudi poročati o doseganju ciljev naložbe. Naložbeno dejavnost, za katero je končni upravičenec prejel nepovratna sredstva, pa mora opravljati vsej še naslednjih pet let od datuma zadnjega izplačila. V tem obdobju ne sme odtujiti predmeta naložbe. V nasprotnem primeru je končni upravičenec dolžan vrniti prejeta sredstva z zamudnimi zakonskimi obrestmi.

5 ANALIZA KAZALCEV USPEŠNOSTI POSLOVANJA PREJEMNIKOV NEPOVRATNIH SREDSTEV PO AKTIVIRANJU NALOŽBE

5.1 Prejemniki sredstev

Nepovratna sredstva javnega razpisa za leto 2007 je prejelo 31 podjetij, ki je prijavilo skupaj 34 naložb, katerih skupni strošek je znašal 24.460.107,36 EUR. Na javnem razpisu uspešna podjetja so, glede na prijavljene naložbe, skupaj zaprosila za 6.599.789,92 EUR. Ob zaključku naložbe pa so prejela skupaj 6.281.961,69 EUR nepovratnih sredstev.

V povprečju je celotna vrednost naložbe na podjetje znašala 789.035,72 EUR. Povprečen znesek odobrenih sredstev v fazi potrditve naložbe je znašal 210.956,43 EUR na podjetje. Po sami izvedbi naložbe, ko so bili že znani vsi dejanski stroški naložbe, določeni z izdanimi računi, pa se je povprečno izplačilo v primerjavi s povprečnim odobrenim zneskom znižalo na 202.643,93 EUR na podjetje.

Glede na velikost naložbe je potrebno iz tabele 7 izpostaviti predvsem Podjetje 30, ki je z dvema vlogama izvedlo naložbi v skupni vrednosti 4.241.581,00 EUR in je po zaključku obeh naložb prejelo 758.304,34 EUR nepovratnih sredstev. Največje izplačilo v višini 1.118.175,47 EUR nepovratnih sredstev pa je prejelo Podjetje 21, in sicer na račun višjega deleža sofinanciranja, ki so ga bila deležna mikro, majhna in srednje velika podjetja. Najnižje izplačilo je znašalo 12.765,00 EUR, ki ga je prejelo Podjetje 11. Celotna vrednost prijavljene naložbe tega podjetja pa je znašala 34.880,00 EUR. Velika večina izvedenih naložb je prejelo nepovratna sredstva v letu 2008 in 2009. Samo naložba Podjetja 20 se je zaključila z izplačilom v mesecu aprilu leta 2010.

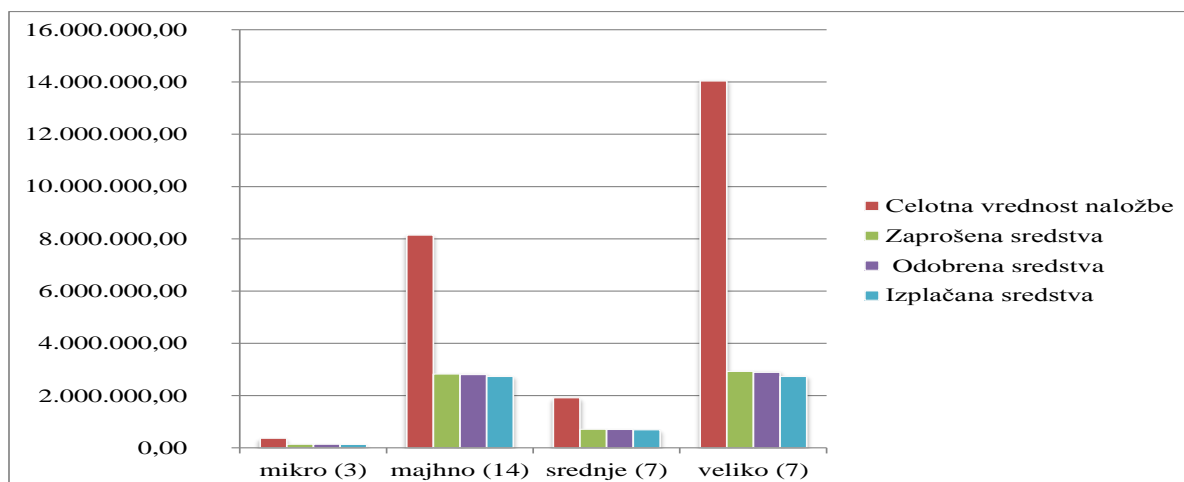
Tabela 7: Prikaz vseh podjetij, zajetih v vzorcu

Zap.št.	Celotna vrednost projekta (v EUR)	Zaprošena sredstva (v EUR)	Odobrena sredstva (v EUR)	Izplačana sredstva (v EUR)	Datum zadnjega izplačila oz. zaključka	Velikost podjetja	Statistična regija
Podjetje 1	95.606,98	35.852,62	35.852,62	35.852,62	31.3.2009	majhno	Pomurska
Podjetje 2	71.960,00	32.260,51	32.260,51	32.260,51	29.9.2008	srednje	Severnoprimorska
Podjetje 3	94.569,72	35.463,65	35.463,65	28.464,12	29.9.2008	mikro	Severnoprimorska
Podjetje 4	98.000,00	37.800,00	31.500,00	31.500,00	30.1.2009	majhno	Gorenjska
Podjetje 5	63.519,00	23.819,63	21.033,38	21.032,19	29.9.2008	mikro	Podravska
Podjetje 6	47.498,34	17.811,88	17.811,88	17.811,51	23.9.2008	majhno	Gorenjska
Podjetje 7	149.978,81	46.755,00	43.829,50	43.829,50	4.3.2009	srednje	Gorenjska
Podjetje 8	62.400,00	23.400,00	20.700,00	19.794,94	5.12.2008	srednje	Jugovzhodna Slovenija
Podjetje 9	79.980,00	29.992,00	29.992,00	29.371,73	29.9.2008	majhno	Spodnjeposavska
Podjetje 10	77.713,54	29.142,58	29.132,57	29.132,57	11.3.2009	majhno	Jugovzhodna Slovenija
Podjetje 11	34.880,00	13.080,00	13.080,00	12.765,00	19.9.2008	majhno	Jugovzhodna Slovenija
Podjetje 12	95.400,00	19.875,00	19.875,00	19.875,00	3.4.2009	veliko	Pomurska regija
Podjetje 13	3.578.942,00	745.613,00	713.274,39	713.274,39	19.9.2009	veliko	Podravska
Podjetje 14	481.909,30	180.716,00	180.716,00	180.716,00	20.3.2009	majhno	Spodnjeposavska
Podjetje 15	571.154,40	214.182,90	214.182,90	189.363,07	7.12.2009	majhno	Spodnjeposavska
Podjetje 16	740.273,60	277.602,60	277.602,60	276.318,66	29.9.2008	majhno	Obalno-kraška
Podjetje 17	169.560,00	63.585,00	63.585,00	63.585,00	29.9.2008	majhno	Spodnjeposavska
Podjetje 18	481.147,00	315.805,00	312.043,29	277.223,58	18.8.2009	majhno	Podravska
Podjetje 19	1.078.578,00	224.703,75	224.703,75	224.703,75	10.11.2009	veliko	Obalno-kraška
Podjetje 20	1.656.000,00	345.000,00	345.000,00	338.564,13	12.4.2010	veliko	Notranjsko-kraška
Podjetje 21	3.630.456,00	1.131.028,00	1.131.026,90	1.118.175,47	28.8.2009	majhno	Savinjska
Podjetje 22	213.033,50	79.887,56	79.887,56	79.887,56	13.3.2009	mikro	Spodnjeposavska
Podjetje 23	599.097,40	224.661,52	223.995,70	206.617,51	22.7.2009	srednje	Pomurska
Podjetje 24	274.666,52	102.999,95	102.999,94	102.999,94	1.4.2009	srednje	Goriška
Podjetje 25	1.683.628,00	350.756,00	350.755,75	350.755,75	14.9.2009	veliko	Podravska
Podjetje 26	79.999,00	30.000,00	29.999,70	29.931,77	4.3.2009	srednje	Podravska
Podjetje 27	676.687,05	253.757,64	253.757,64	253.757,64	20.3.2009	srednje	Podravska
Podjetje 28	943.933,20	353.974,88	350.273,29	350.273,29	26.10.2009	majhno	Gorenjska
Podjetje 29	1.701.048,00	354.385,00	354.385,00	328.555,15	28.8.2009	veliko	Pomurska
Podjetje 30	4.241.581,00	883.663,25	883.663,25	758.304,34	7.12.2009	veliko	Savinjska
Podjetje 31	325.907,00	122.215,00	117.265,50	117.265,00	11.11.2008	majhno	Podravska
Povprečne vrednosti	789.035,72	212.896,45	210.956,43	202.643,93			
SKUPAJ	24.460.107,36	6.599.789,92	6.539.649,27	6.281.961,69			

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1), 2007.

Zanimiva je tudi analiza črpanja sredstev glede na velikost podjetij v vzorcu. Kot je razvidno iz slike 16, je obseg investicij največji pri velikih podjetjih. Sedem podjetij, ki po številu zaposlenih in letnem prihodku ustrezajo kriterijem velikega podjetja, je prijavilo skupaj investicijskih stroškov v višini 14.000.000,00 EUR. Rezultat je povsem pričakovan, saj velika podjetja zaradi velikosti obsega poslovanja potrebujejo večja investicijska vlaganja v primerjavi z mikro, majhnimi in srednje velikimi podjetji. Sledijo majhna podjetja s skupno vrednostjo naložb v višini 8.000.000,00 EUR. V primeru majhnih podjetij gre za najbolj številčno skupino vlagateljev, saj je od 31 podjetij, ki so kandidirala za sredstva javnega razpisa, kar 14 majhnih podjetij. Slednja se v fazi črpanja sredstev povsem izenačijo z velikimi podjetji, kar gre na račun višjega deleža sofinanciranja naložb. Majhna podjetja so tako upravičena do 45 % deleža sofinanciranja upravičenih stroškov, medtem ko so velika podjetja upravičena do nepovratnih sredstev v višini do 25 % upravičenih stroškov. Najmanjša skupina po vseh kazalcih so mikro podjetja, ki so tako po številu podjetij kot tudi po višini zaprošenih, odobrenih in izplačanih sredstev na zadnjem mestu (Slika 16).

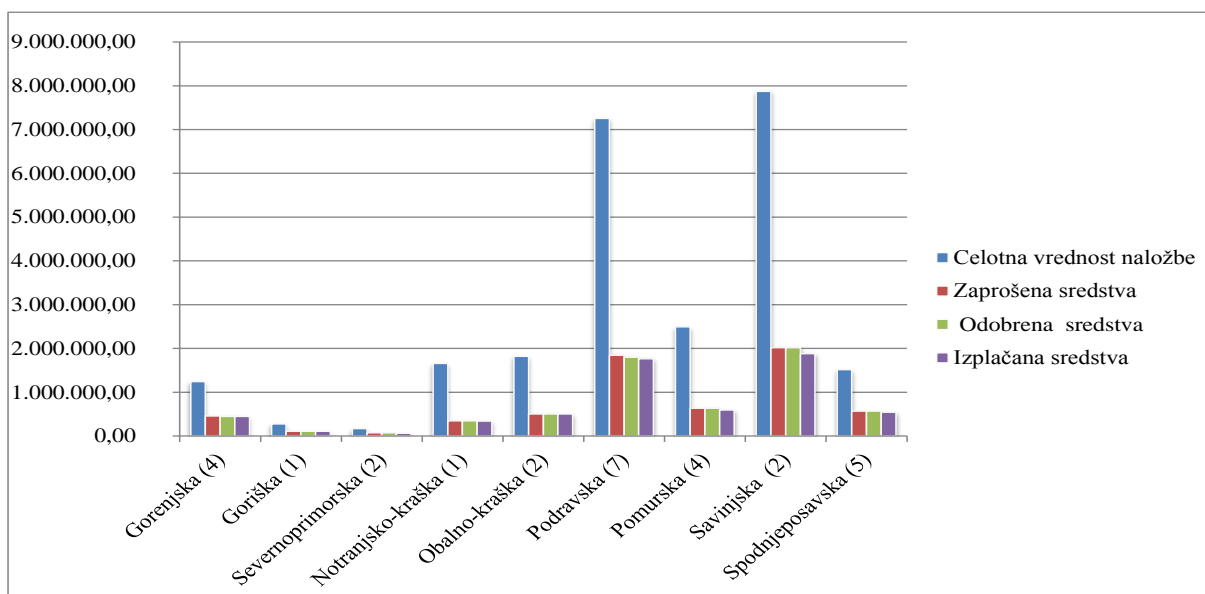
Slika 16: Porazdelitev finančnih sredstev glede na velikost podjetij (v EUR)

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1), 2007.

Regionalna analiza črpanja sredstev kaže na dominanten položaj podjetij iz vzhodnega dela Slovenije. Podjetja iz regij vzhodne Slovenije prevladujejo tako po celotni, odobreni in izplačani vrednosti naložb kot tudi po številu podjetij, ki so prejela nepovratna sredstva (Slika 17). Rezultat ni presenetljiv glede na dejstvo, da ima vzhodna Slovenija dobro razvito agrarno zaledje, ki služi kot surovinska baza živilskopredelovalni industriji. Kljub temu da so v vzhodni Sloveniji splošne gospodarske razmere in družbeno-socialni položaj prebivalstva v zadnjih desetletjih slabši kot v preostalem delu države, pa je na tem območju več živilskih podjetij, ki so boljše organizirana.

Slika 17: Porazdelitev finančnih sredstev glede na statistično regijo (v EUR)

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1), 2007.

5.2 Opis in cilji naložb

Nepovratna sredstva javnega razpisa so namenjena sofinanciranju kapitalskih naložb. Podjetja so upravičena do sofinanciranja naložb z javnimi sredstvi, kadar podjetje s svojo naložbo izpolnjuje pogoje javnega razpisa in z njo zasleduje cilje ukrepa. Slednje mora opredeliti v prijavnem obrazcu, ki je obvezni dokument popolne vloge. V istem dokumentu morajo podjetja tudi predstaviti naložbo ter opredeliti ekonomske učinke naložbe na poslovanje podjetja. V tem poglavju magistrske naloge želim, pred analizo kazalnikov poslovanja, predstaviti nekaj tipičnih naložb podjetij, podprtih s strani nepovratnih sredstev Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja z namenom, da bi prikazal povezanost ciljev ukrepa z naložbami podjetij. Tabela 8 pa prikazuje vse vlagatelje, porazdeljene po dejavnosti in ciljnih naložb.

Tabela 8: Prikaz podjetij po dejavnostih in ciljnih naložb

Podjetje	Odobrena sredstva (v EUR)	Izplačana sredstva (v EUR)	Dejavnost podjetja	Naziv naložbe	Cilji naložbe
Podjetje 1	35.852,62	35.852,62	Proizvodnja mesnih izdelkov	Nakup nove dodatne tehnološke opreme za mesno predelovalni obrat	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 2	32.260,51	32.260,51	Proizvodnja mesnih izdelkov	Nakup nove tehnološke opreme	Uvajanje novih tehnologij
Podjetje 3	35.463,65	28.464,12	Predelava sadja in zelenjave	Nabava tehnološke opreme za uvedbo novega proizvodno prodajnega programa	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 4	31.500,00	31.500,00	Proizvodnja mesnih izdelkov	Oprema za predelavo mesnih izdelkov	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 5	21.033,38	21.032,19	Proizvodnja mlečnih izdelkov	Obrat za predelavo skute	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 6	17.811,88	17.811,51	Proizvodnja mesnih izdelkov	Posodobitev opreme za klimatizacijo in hlajenje v obratu predelave	Uvajanje izboljšav s področja higiene, varovanja okolja in varnosti pri delu
Podjetje 7	43.829,50	43.829,50	Proizvodnja mlečnih izdelkov	Posodobitev CIP-a in Zamenjava parnega kotla	Uvajanje izboljšav s področja higiene, varovanja okolja in varnosti pri delu
Podjetje 8	20.700,00	19.794,94	Pridelava vina	Nakup opreme	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 9	29.992,00	29.371,73	Pridelava vina	Vlaganje v opremo vinske kleti	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 10	29.132,57	29.132,57	Pridelava vina	Naložba v posodabljanje predelave grozdja	Uvajanje novih tehnologij
Podjetje 11	13.080,00	12.765,00	Pridelava vina	Naložba v posodabljanje kletarske opreme	Uvajanje novih tehnologij
Podjetje 12	19.875,00	19.875,00	Žita in proizvodi mlinске industrije	Nakup sortirnega stroja za proso in kašo	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 13	713.274,39	713.274,39	Proizvodnja mesnih izdelkov	Rekonstrukcija in prizidek kafilerije ter Robotska celica za paletizacijo vreč	Uvajanje izboljšav s področja higiene, varovanja okolja in varnosti pri delu
Podjetje 14	180.716,00	180.716,00	Predelava sadja in zelenjave	Nakup opreme za sortiranje in pakiranje sadja in zelenjave	Uvajanje učinkovitega trženja proizvodov
Podjetje 15	214.182,90	189.363,07	Pridelava vina	Posodobitev opreme za predelavo grozdja in nakup kletarske opreme	Uvajanje novih tehnologij
Podjetje 16	277.602,60	276.318,66	Pridelava vina	Posodobitev proizvodnega procesa v podjetju VINAKRAS	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 17	63.585,00	63.585,00	Pridelava vina	Tehnološka posodobitev pridelave cvička	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 18	312.043,29	277.223,58	Žita in proizvodi mlinске industrije	Nabava nove mlinске linije za koruzo z opremo za avtomatizirano uvrečevanje	Uvajanje novih tehnologij
Podjetje 19	224.703,75	224.703,75	Pridelava vina	Vzpostavitev nove linije arhivskih vin "rex"	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 20	345.000,00	338.564,13	Proizvodnja mesnih izdelkov	Informacijska in tehnološka posodobitev enote Meso in logistično skladišnih procesov	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 21	1.131.026,90	1.118.175,47	Pridelava vina	Investicija v izgradnjo vinske kleti in proizvodno-komercialnega objekta	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 22	79.887,56	79.887,56	Pridelava vina	Nabava nove opreme za modernizacijo predelave, polnilne linije in povečanje kapacitet kleti za pridelavo vina	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 23	223.995,70	206.617,51	Pridelava vina	Nabava kletarske opreme	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 24	102.999,94	102.999,94	Proizvodnja mlečnih izdelkov	Tehnološka posodobitev mlekarne	Uvajanje izboljšav s področja higiene, varovanja okolja in varnosti pri delu
Podjetje 25	350.755,75	350.755,75	Pridelava vina	Tehnološka prenova kleti	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 26	29.999,70	29.931,77	Pridelava vina	Ureditev vinske kleti in nakup opreme	Uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav
Podjetje 27	253.757,64	253.757,64	Pridelava vina	Degustacijska dvorana	Uvajanje učinkovitega trženja proizvodov
Podjetje 28	350.273,29	350.273,29	Proizvodnja mesnih izdelkov	Nadzidava severozahodnega dela obstoječega objekta, prizidek vhoda in nabava tehnološke opreme	Uvajanje učinkovitega trženja proizvodov
Podjetje 29	354.385,00	328.555,15	Proizvodnja mesnih izdelkov	Investicija v tehnološko opremo	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 30	883.663,25	758.304,34	Proizvodnja mesnih izdelkov	Tehnološka posodobitev proizvodnih transportnih poti ter Povečanje zornih kapacitet trajnih proizvodov	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela
Podjetje 31	117.265,50	117.265,00	Pridelava vina	Rekonstrukcija in prizidava kleti s pripadajočo opremo	Stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela

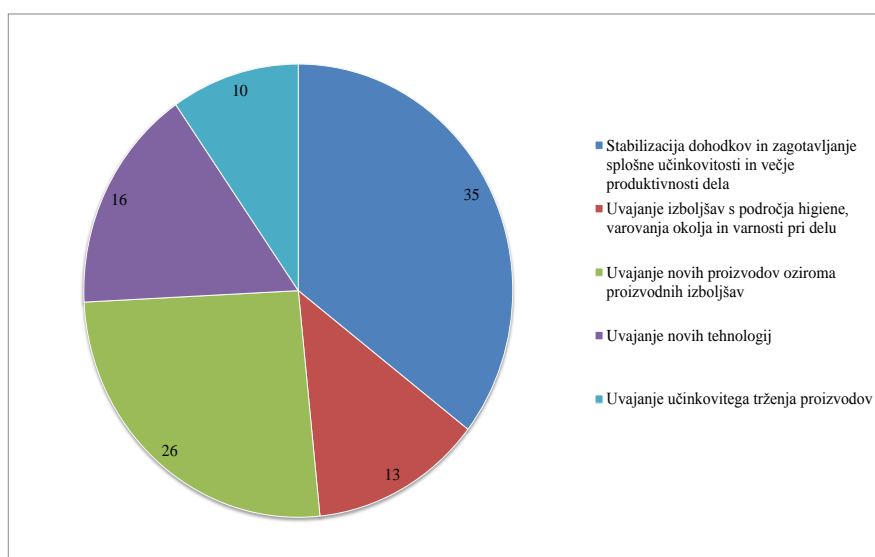
Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1), 2007.

Javni razpis določa, da morajo naložbe prispevati k izboljšanju splošne učinkovitosti, kar se dokaže z izpolnjevanjem enega izmed ciljev ukrepa:

- stabilizacija dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela,
- uvajanje izboljšav s področja higiene, varovanja okolja in varnosti pri delu,
- uvajanje novih proizvodov oziroma proizvodnih izboljšav,
- uvajanje novih tehnologij,
- uvajanje učinkovitega trženja proizvodov.

Po analizi ciljev podjetij iz vzorca lahko zaključim, da je 35 % vseh podjetij z naložbo želelo stabilizirati dohodke podjetja in povečati produktivnost (Slika 18). V to skupino podjetij spadata tudi Podjetje 21, ki je prejemnik najvišje vrednosti nepovratnih sredstev, in Podjetje 30, katerega naložba, sestavljena iz dveh vlog, je predstavljala najvišje celotne stroške naložbe.

Slika 18: Porazdelitev podjetij glede na izbrane cilje naložbe (v %)

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1), 2007.

Predmet investicije v primeru Podjetja 21 je bila izgradnja nove vinske kleti in polnilnice s pripadajočo tehnološko opremo. Izgradnja novega objekta je bila posledica selitve proizvodnje iz urbanega središča na podeželje ob vinsko turistično cesto, kar je podjetju omogočilo nove oblike trženja v povezavi z dejavnostjo turizma in gostinstva. Z novo vinsko kletjo se je povečal tudi letni obseg proizvodnje podjetja na 1,2 milijona litrov vina. Z vidika proizvodnje je naložba prinesla racionalizacijo poslovanja tako pri predelavi grozdja kot tudi pri stekleničenju in skladiščenju gotovih izdelkov.

Podjetje 30 je v okviru javnega razpisa za leto 2007 izvedlo dve naložbi, ki sta v magistrskem delu združeni v celoto, ekonomski učinki pa je agregiran. Prva naložba je zajemala

posodobitev proizvodnih in transportnih poti v obratu svežega mesa. Naložba je obsegala gradnjo prizidka ob obstoječem ekspeditu svežega mesa ter avtomatizacijo transportiranja in sortiranja svinjskih in govejih polovic. Naložba je podjetju omogočila prodajo svežega mesa v različnih oblikah pakiranja, kar je posledica vedno novih zahtev trga. Hkrati je podjetje z naložbo želelo povečati produktivnost, predvsem na račun avtomatizacije proizvodnih procesov, ki predstavljajo največje fizično breme za delavce. Druga naložba pa se nanaša na obrat predelave mesa, v katerem je podjetje izvedlo širitev zorilnih kapacitet in nakup dodatne tehnološke opreme. Tudi v tem primeru je podjetje želelo z naložbo povečati produktivnost in izboljšati kakovost proizvodov.

Tudi Podjetje 20 je investiralo v posodobitev enote Meso in logistično-skladiščnih procesov. Predmet naložbe je bila naslednja informacijska in tehnološka oprema: avtomatski preobešalec, transportni trakovi, pakirna linija, avtomatsko vmesno skladišče, polavtomatsko skladišče pakiranega svežega mesa in programska oprema. Naložba je obsegala vse organizacijske enote: klavnico, pakirnico, predelavo in skladiščenje. Tudi pri drugih podjetjih, ki so za cilj naložbe izbrala stabilizacijo dohodkov in zagotavljanje splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela, je prišlo do parcialne ali delne posodobitve proizvodnje, katere temeljni cilj je bil povečati produktivnost podjetja. Podjetje 29 je poleg omenjenega učinka naložbe navedlo še povečanje energetske učinkovitosti in izboljšanje konkurenčnosti. V večini primerov pa je pri teh naložbah šlo za nakup modernejše tehnološke opreme, ki je nadomestila obstoječo zastarelo, v manjši meri pa tudi za izgradnjo ali obnovo dela proizvodnega objekta.

Drugi najbolj pogosto opredeljeni cilj naložbe, glede na višino deleža, je uvajanje novih proizvodov ali proizvodnih izboljšav s strani podjetij. V tej skupini so prisotna podjetja iz vseh sektorjev predelave. Po številu izstopajo predvsem podjetja iz vinarskega sektorja, katerih temeljni cilj je izboljšanje kakovosti vin z nabavo tehnološke opreme, ki omogoči bolj kontrolirano proizvodnjo vina z višjo dodano vrednostjo. V večini primerov gre za nakup kletarske opreme, kot so vinifikatorji, cisterne, pnevmatske stiskalnice, pecljalniki in računalniški programi za monitoring proizvodnega procesa. Podjetje 19 je z naložbo vzpostavilo novo linijo arhivskih vin, ki sodijo med kakovostna in prestižna vina. Z nakupom nove tehnološke opreme se je podjetje postavilo ob bok najprestižnejšim vinskim kletem v Evropi in po svetu. Nova linija arhivskih vin je zahtevala popolno prenavo izgleda izdelka z novo obliko steklenice in embalaže. Arhivsko vino je za podjetje pomenilo tudi prehod v višji cenovni razred. Podjetje 16 pa je z nakupom novih etiketirke, pakirnega stroja, transportnih trakov in druge tehnološke opreme omogočilo proizvodnjo gotovih izdelkov, saj je podjetje pred izvedbo naložbe proizvajalo polizdelke, ki so jih naknadno etiketirali in pakirali.

Iz te skupine podjetij je zanimiva tudi naložba Podjetja 3, ki je z nakupom tehnološke opreme omogočilo uvedbo novega programa izdelkov, in sicer mariniranih jurčkov in gobjega pireja. Nova naložba je podjetju omogočila nastop na novih trgih in prehitevanje tehnologije konkurentov. Podjetje 5 pa je z modernizacijo obrata za pridelavo skute povečala kakovost

izdelka in proizvodnih zmogljivosti, kar je bil potreben predpogoj za povečano prodajo domače skute.

Uvajanje novih tehnologij je cilj naložbe, za katero se je po podatkih iz prijavnega obrazca opredelilo 16 % vseh podjetij. V večji meri gre za naložbe, s katerimi podjetja modernizirajo določen del proizvodnega procesa. Rezultat naložbe pa v teh primerih ni nov proizvod, ampak samo modernizacija proizvodnje obstoječih proizvodov. Po višini investicijskih stroškov in izplačanih sredstvih izstopa naložba Podjetja 18 v novo mlinsko linijo za koruzo z avtomatičnim uvrečevanjem. Pred izvedbo naložbe je bila proizvodnja mlevskih izdelkov precej vezana na ročno delo. Podjetje je na začetku proizvodne linije zamenjalo dotrajan čistilni stroj zrnja za tri nove čistilne stroje, s katerimi je odpravilo pomembno ozko grlo v proizvodnem procesu. Zamenjava mlina za koruzo s tremi valjki je bistveno povečala kakovost mlevskih izdelkov. V zadnji fazi proizvodnega procesa pa je podjetje polž z elevatorjem, ki služi za odvajanje mlevskih izdelkov v skladiščne silose, nadomestilo s pnevmatskim, ki transportira mlevske izdelke s pomočjo avtomatskega razmetovalca. Nova računalniška oprema pa je podjetju omogočila avtomatsko upravljanje tehnološkega postopka.

Nekatera podjetja so s svojimi naložbami izvedla izboljšave na področju higiene, varovanja okolja ali varnosti pri delu. Za ta cilj ukrepa so se odločila štiri podjetja ali 13 % vseh podjetij iz izbranega vzorca. Dve podjetji v tej skupini sta vložili po dve vlogi oz. sta izvedli po dve naložbi hkrati. Podjetje 7 je tako izvedlo naložbo v posodobitev sistema CIP za pranje proizvodnega procesa in je zamenjalo parni kotel za pridobivanje tehnološke vode. Obe naložbi sta bistveno zmanjšali negativne vplive na okolje. Z naložbama se je zmanjšala poraba vode, energije in znižala obremenitev okolja z emisijami CO₂. Hkrati so se z naložbama znižali stroški, obenem pa se je povečala varnost pri delu. Podjetje 13 pa je investiralo v rekonstrukcijo in izgradnjo kafilerije in nakup robotske celice za paletizacijo vreč. Večji del naložbe se je nanašal na obrat za predelavo klavniških odpadkov. Omenjena naložba obsega tehnološko posodobitev proizvodnega procesa termične obdelave klavniških odpadkov ter povečanje skladiščnih kapacitet za končne proizvode. Proizvodni proces je z naložbo postal energetsko učinkovitejši in ekološko sprejemljivejši. Avtomatizacija in nadzor procesa pa sta prinesla posledično tudi večjo produktivnost procesa.

Najmanj podjetij se je odločilo za naložbe s ciljem učinkovitega trženja proizvodov. Za naložbe s tem ciljem so se odločila samo tri podjetja. Tipična naložba s ciljem učinkovitega trženja proizvodov je naložba Podjetja 27 v degustacijsko dvorano. Z naložbo je podjetje povečalo svoje tržne aktivnosti predvsem na segmentu vin z višjo dodano vrednostjo. Sodobna degustacijska dvorana za sprejem od 80 do 100 ljudi je pomembna tudi zaradi rasti prihodkov iz naslova neposredne prodaje vina. Podjetje 14 pa je s pomočjo nepovratnih sredstev izvedlo naložbo v nakup opreme za sortiranje in pakiranje sadja in zelenjave. Ta omogoča pakiranje sadja in zelenjave v različne vrste embalaže glede na zahteve velikih trgovskih družb.

5.3 Finančni kazalci naložb

Javni razpis za ukrep »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« je bil objavljen v letu 2007. Podjetja so morala v vlogi za sofinanciranje dokazati tudi ekonomsko upravičenost naložbe. To so storila s pripravo poslovnega načrta ali strategije razvoja dejavnosti v primeru enostavnih naložb. Ekonomski izračuni so temeljili na zadnjih objavljenih računovodskih izkazih iz leta 2006. Omenjeno leto je v tabeli 9 prikazano kot izhodiščno leto naložb. Po napovedih iz poslovnega načrta in strategije razvoja dejavnosti so podjetja pričakovala prve ekonomske učinke izvedenih naložb v letu 2009. Izhodiščni poslovni rezultati in načrtovani ekonomski učinki naložb na poslovanje posameznih podjetij iz vzorca so predstavljeni v tabelah pod poglavjem Priloge magistrske naloge. V tabeli 9 pa so zbrani rezultati poslovanja predstavljeni na agregirani ravni.

Tabela 9: Izhodiščni in načrtovani kazalci uspešnosti poslovanja prejemnikov sredstev

	Izhodiščno leto	Načrtovano	Indeks (realno)
	(2006)		Načrtovano/2006
Število podjetij	31	31	/
Število zaposlenih	3.634	3.557	97,9
Sredstva (v EUR)	382.284.427	426.982.114	111,7
Kosmati donos od poslovanja (v EUR)	361.539.068	464.058.357	128,4
Prihodki od prodaje (v EUR)	351.234.950	450.001.741	128,1
Produktivnost (v EUR)	96.652	126.512	130,9
Bruto dodana vrednost (v EUR)	78.370.745	95.790.478	122,2
Bruto dodana vrednost na zaposlenega (v EUR)	21.566	26.930	124,9
Čisti dobiček (v EUR)	7.086.916	13.689.081	193,2
Čista izguba (v EUR)	2.235.318	/	/
Neto čisti dobiček/izguba (v EUR)	4.851.598	13.689.081	282,2
Dobiček/izguba na zaposlenega (v EUR)	1.335	3.848	/
Donosnost sredstev (ROA) (%)	1,27	3,21	/
Donosnost prodaje (ROS) (%)	1,38	3,04	/

Vir: *AJPES, Javna objava letnih poročil, 2013; Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Prijavni obrazec vlagatelja PRP-01, 2007a.*

Podatki za posamezno računovodsko leto so bili zbrani iz izkazov poslovnega izida in bilanc stanja, ki jih pripravlja Agencija za javnopravne evidence in storitve (AJPES), načrtovani rezultati poslovanja pa temeljijo na podatkih iz poslovnega načrta in strategije razvoja dejavnosti za posamezno podjetje. Metodologija za izračun kazalnikov uspešnosti poslovanja pa je bila povzeta po slovenskih računovodskih standardih (Enačbe 1-7).

$$\text{Bruto dodana vrednost} = \text{Kosmati donos od poslovanja} - \text{Stroški blaga, materiala in storitev} - \text{Drugi poslovni odhodki} \quad (1)$$

$$\text{Neto čisti dobiček oz. izguba} = \text{Čisti dobiček obračunskega obdobja} - \text{Čista izguba obračunskega obdobja} \quad (2)$$

$$\text{Produktivnost} = \frac{\text{Čisti prihodki iz prodaje}}{\text{Povprečno število zaposlencev}} \quad (3)$$

$$\text{Bruto dodana vrednost na zaposlenega} = \frac{\text{Bruto dodana vrednost}}{\text{Povprečno število zaposlencev}} \quad (4)$$

$$\text{Neto čisti dobiček oz. izguba na zaposlenega} = \frac{\text{Neto čisti dobiček oz. izguba}}{\text{Povprečno število zaposlencev}} \quad (5)$$

$$\text{Donosnost sredstev (ROA)} = \frac{\text{Neto čisti dobiček oz. izguba}}{\text{Sredstva}} \quad (6)$$

$$\text{Donosnost prodaje (ROS)} = \frac{\text{Neto čisti dobiček oz. izguba}}{\text{Čisti prihodki iz prodaje}} \quad (7)$$

Iz tabele 9 je razvidno, da je 31 podjetij, ki so prejela nepovratna sredstva, v letu 2006 zaposlovalo 3.634 delavcev. Podjetja so pričakovala, da se bo z izvedbo naložb število zaposlenih zmanjšalo za 2,1 % na 3.557 delavcev. V izhodiščnem letu so podjetja izkazovala 382 mio EUR bilančnih sredstev, ki bi se naj po pričakovanjih povečala na 426 mio EUR. Naložbe bi morale po napovedih podjetij povečati obseg proizvodnje in prodaje ter posledično povečati tudi prihodke iz poslovanja za 28 %.

Pri produktivnosti, merjeni s prihodki od prodaje na zaposlenega, so bila pričakovanja podjetij enako optimistična, saj so načrtovala povečanje v približno enakem odstotku kot pri povečanju prihodkov. Visoka rast produktivnosti ob relativno majhnem znižanju števila zaposlenih kaže na pričakovanja podjetij, da bodo naložbe pozitivno vplivale na izboljšanje učinkovitosti.

Trend rasti vseh kazalnikov poslovanja se je odražal tudi v napovedih za bruto dodano vrednost. Slednja bi se morala do načrtovanega leta 2009 povečati za 22 %, na 95.790.478 EUR. Enako velja tudi za bruto dodano vrednost na zaposlenega. Ob zvišanju dodane vrednosti so bila enaka pričakovanja vezana tudi na kazalnike dobičkovnosti. Če so podjetja v letu 2006 še izkazovala izgubo v višini 2.235.318 EUR, pa so vsa podjetja v svojih poslovnih načrtih po izvedbi naložbe načrtovala poslovanje brez izgube. Neto čisti dobiček je tudi v letu 2006 na agregatni ravni pozitiven, vendar pa so Podjetja 6, 12, 16, 24, 25, 27 in 29 poslovala z izgubo. Podjetja bi tako z naložbami dosegla skoraj trikratno povečanje neto čistega dobička. Hkrati bi prišlo do povečanja kazalnika donosnosti sredstev in donosnosti prodaje. V načrtovanem letu 2009 bi tako neto dobiček predstavljal 3,21 % vrednosti sredstev (ROA) ter 3,04 prihodkov od prodaje (ROS). Analiza načrtovanih kazalnikov poslovanja podjetij iz vzorca kaže na občutno izboljšanje stanja na vseh ravneh razen v kategoriji števila zaposlenih, kjer se predvideva rahlo zmanjšanje.

5.4 Poslovni rezultati za leto 2010

Vse naložbe podjetij iz vzorca so se zaključile v letu 2009. To pomeni, da so vsa podjetja v tem letu naložbo vključila v uporabo in zanjo prejela nepovratna sredstva. Zato sem v analizirano obdobje magistrske naloge vključil poslovno leto 2010 in 2011. V tem obdobju je že mogoče analizirati ekonomske učinke naložb na poslovanje podjetij. Podobno kot v prejšnjem poglavju so rezultati poslovanja za posamezna podjetja predstavljeni v poglavju Priloga magistrske naloge, na tem mestu pa sem analiziral rezultate poslovanja na agregatni ravni, kot prikazuje tabela 10.

Tabela 10: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja prejemnikov sredstev za leto 2010

	Izhodiščno leto (2006)	Načrtovano	Leto 2009	Leto 2010	Indeks (realno)		
					2010 /09	2010 /načrtovano	2010 /06
Število podjetij	31	31	31	31	/	/	/
Število zaposlenih	3.634	3.557	3.382	3.377	99,9	94,9	92,9
Sredstva (v EUR)	382.284.427	426.982.114	515.180.681	536.412.192	104,1	125,6	140,3
Kosmati donos od poslovanja (v EUR)	361.539.068	464.058.357	460.859.919	478.978.557	103,9	103,2	132,5
Prihodki od prodaje (v EUR)	351.234.950	450.001.741	443.141.891	456.117.780	102,9	101,4	129,9
Produktivnost (v EUR)	96.652	126.512	131.030	135.066	103,1	106,8	139,7
Bruto dodana vrednost (v EUR)	78.370.745	95.790.478	92.524.637	93.211.003	100,7	97,3	118,9
Bruto dodana vrednost na zaposlenega (v EUR)	21.566	26.930	27.358	27.602	100,9	102,5	128,0
Čisti dobiček (v EUR)	7.086.916	13.689.081	6.890.166	6.329.864	91,9	46,2	89,3
Čista izguba (v EUR)	2.235.318	0	1.769.715	831.995	47,0	/	37,2
Neto čisti dobiček/izguba (v EUR)	4.851.598	13.689.081	5.120.451	5.497.869	107,4	40,2	113,3
Dobiček/izguba na zaposlenega (v EUR)	1.335	3.848	1.514	1.628	107,5	42,3	121,9
Donosnost sredstev (ROA) (%)	1,27%	3,21%	0,99%	1,02%	/	/	/
Donosnost prodaje (ROS) (%)	1,38%	3,04%	1,16%	1,21%	/	/	/

Vir: AJPES, Javna objava letnih poročil, 2013.

Stanje na področju zaposlenih sledi konstantnemu trendu padanja števila zaposlenih, kar je ob avtomatizaciji in modernizaciji proizvodnih procesov ter splošnih gospodarskih razmerah pričakovano. Število zaposlenih se je v letu 2009 zmanjšalo na 3.382 delavcev, v letu 2010 pa na 3.377 delavcev. Iz primerjave slednjega leta z izhodiščnim letom 2006 izhaja, da je bilo število zaposlenih nižje za 7 %. Primerjava z načrtovanim letom 2009, za katerega so podjetja že planirala zmanjšanje števila zaposlenih, pa kaže, da je število zaposlenih v letu 2010 še nižje za 5 %.

Podjetja so v letu 2010 prikazala 536.412.192 EUR bilančnih sredstev, kar je realno 40-% povečanje v primerjavi z letom 2006 in celo 25 % več od planiranega v poslovnih načrtih podjetij. To povečanje je možno deloma pojasniti z okrepljeno naložbeno aktivnostjo podjetij, ki so prejela nepovratna sredstva. Leto 2010 kaže tudi na povečan obseg poslovanja podjetij iz vzorca. V primerjavi z letom 2006 so se prihodki iz poslovanja povečali za 29 %, na 456.117.780 EUR. V letu 2009 so realno bili prihodki iz poslovanja še nižji od planiranega, v letu 2010 pa so načrtovano vrednost presegli za 1,4 %. Glede na predhodne kazalce uspešnosti poslovanja podjetij se je v letu 2010 pričakovano povečala tudi produktivnost dela. V primerjavi z letom 2006 se je produktivnost dela izrazito povečala, za 40%, in je presegla

tudi planirano vrednost za 7 %. Zmanjšanje števila zaposlenih ob povečanem obsegu poslovanja se torej jasno odraža v rasti produktivnosti dela. Pozitivni trendi se kažejo tudi v dodani vrednosti na zaposlenega, ki se je povečala za 28 % v primerjavi z letom 2006. Tudi ta kazalec uspešnosti poslovanja podjetij je presegel načrtovanja podjetij. Poslabšala pa sta kazalnika donosnosti sredstev in donosnosti prodaje, ki sta oba nižja od planirane vrednosti in izhodiščne vrednosti iz leta 2006.

Kazalniki dobičkovnosti pa v primeru podjetij iz vzorca ne kažejo tako enoznačne slike kot zgoraj omenjeni kazalniki. Čisti dobiček se je v primerjavi z letom 2006 realno znižal za dobrih 10 % in je dosegel približno polovico načrtovane vrednosti podjetij. Čista izguba se je zmanjšala na 831.995 EUR, kar je spet precej več, kot so podjetja načrtovala v poslovnih načrtih. Prav zmanjšanje čiste izgube je privedlo do povečanja neto čistega dobička v primerjavi z letom 2006. Zaradi navedenega in dodatnega znižanja števila zaposlenih se je neto dobiček na zaposlenega povečal v primerjavi z letom 2006 za 21 %, vendar ni dosegel niti polovice vrednosti, ki so ga načrtovala podjetja.

5.4.1 Primerjava indeksov kazalnikov uspešnosti poslovanja podjetij iz vzorca s panogo za leto 2010

Zanimiva je tudi primerjava kazalnikov uspešnosti poslovanja 31 podjetij, ki so prejela nepovratna sredstva, s kazalniki uspešnosti poslovanja za celotno živilskopredelovalno panogo (Tabela 11). V nadaljevanju želim primerjati indekse kazalnikov uspešnosti poslovanja v primeru, ko je leto 2006 = 100 in predhodno leto 2009 = 100.

Tabela 11: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja panoge za leto 2010

	Leto 2006	Leto 2009	Leto 2010	Indeks (realno)	
				2010 /09	2010 /06
Število podjetij	441	560	592	/	/
Število zaposlenih	16.669	13.329	13.007	97,6	78,0
Sredstva (v mio EUR)	2.547	2.572	2.453	95,4	96,3
Prihodki od prodaje (v mio EUR)	1.883	1.875	1.840	98,1	97,7
Produktivnost (v 000 EUR)	112,9	140,7	141,5	100,6	125,3
Bruto dodana vrednost (v mio EUR)	463	454	432	95,2	93,3
Bruto dodana vrednost na zaposlenega (v 000 EUR)	27,8	34,1	33,2	97,4	119,4
Čisti dobiček (v mio EUR)	60,9	40,6	30,1	74,1	49,4
Čista izguba (v mio EUR)	30,3	150	22,4	14,9	73,9
Neto čisti dobiček/izguba (v mio EUR)	30,6	-109,4	7,7	/	/
Dobiček/izguba na zaposlenega (v 000 EUR)	1,8	-8,2	0,6	/	/
Donosnost sredstev (ROA) (%)	1,20	-4,25	0,31	/	/
Donosnost prodaje (ROS) (%)	1,62	-5,83	0,42	/	/

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 57.

Iz primerjave podatkov sledi, da je bil v letu 2010 padec števila zaposlenih v živilskopredelovalni industriji večji (-22 %) od padca v podjetjih, ki so prejela nepovratna sredstva za izvedbo naložb. Slednja beležijo zgolj 7-% padec v primerjavi z letom 2006 in ohranjajo enako raven zaposlenosti v primerjavi z letom 2009. V panogi pa je padec zaposlenosti v primerjavi s predhodnim letom 3,4 %. Medtem ko se sredstva in prihodki od prodaje v letu 2010 pri podjetjih iz vzorca realno povečujejo, pa podjetja iz celotne panoge beležijo padec sredstev za približno 4 % in padec skupnih prihodkov od prodaje za približno 2 % v primerjavi z letoma 2006 in 2009. Rast produktivnosti dela beležimo pri obeh skupinah podjetij, vendar je rast produktivnosti dela pri podprtih podjetjih večja. Trend ugodnejših kazalnikov poslovanja se nadaljuje v korist podprtih podjetij tudi pri bruto dodani vrednosti, kjer ta podjetja beležijo realno rast, podjetja iz živilskopredelovalne panoge pa padec za 6,7 % v primerjavi z letom 2006. Večja rast je izkazana tudi pri podatkih za bruto dodano vrednost na zaposlenega. Podatki za panogo kažejo, da so bila podjetja, gledano za daljše časovno obdobje, v celoti slabša tudi pri zmanjševanju čiste izgube. Tako so čisto izgubo zmanjšala samo za 26 % v primerjavi s podprtimi podjetji, ki so izgubo iz leta 2006 zmanjšala za 63 %. Tudi padec dobička je bil pri podjetjih iz panoge večji in je realno padel za dobro polovico vrednosti iz leta 2006. Podjetja, ki so prejela finančno pomoč za izvedbo naložb, so v letu 2010, gledano po vseh kazalnikih, poslovala bolje v primerjavi s podjetji iz dejavnosti.

5.5 Poslovni rezultati za leto 2011

V letu 2011 se ohranja negativni trend padanja števila zaposlenih v podjetjih, ki so prejela pomoč v obliki nepovratnih sredstev. V primerjavi z letom 2010 se je število zaposlenih zmanjšalo za dodatnih 3,2 %, gledano v daljšem časovnem obdobju pa se je število zaposlenih vse od leta 2006 zmanjšalo za 10 %, na vsega 3.268 delavcev. Pozitiven trend pa se nadaljuje v rasti izkazanih bilančnih sredstev, saj so se ta v primerjavi s predhodnim letom povečala za 0,9 % in presegla načrtovano vrednost za 26,8 % (Tabela 12).

Tabela 12: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja prejemnikov sredstev za leto 2011

	Izhodiščno leto (2006)	Načrtovano	Leto 2010	Leto 2011	Indeks (realno)		
					2011 /10	2011 /načrtovano	2011 /06
Število podjetij	31	31	31	31	/	/	/
Število zaposlenih	3.634	3.557	3.377	3.268	96,8	91,9	89,9
Sredstva (v EUR)	382.284.427	426.982.114	536.412.192	541.224.635	100,9	126,8	141,6
Kosmati donos od poslovanja (v EUR)	361.539.068	464.058.357	478.978.557	485.509.574	101,4	104,6	134,3
Prihodki od prodaje (v EUR)	351.234.950	450.001.741	456.117.780	466.520.355	102,3	103,7	132,8
Produktivnost (v EUR)	96.652	126.512	135.066	142.754	105,7	112,8	147,7
Bruto dodana vrednost (v EUR)	78.370.745	95.790.478	93.211.003	87.612.476	94,0	91,5	111,8
Bruto dodana vrednost na zaposlenega (v EUR)	21.566	26.930	27.602	26.809	97,1	99,6	124,3
Čisti dobiček (v EUR)	7.086.916	13.689.081	6.329.864	3.514.550	55,5	25,7	49,6
Čista izguba (v EUR)	2.235.318	0	831.995	3.641.487	437,7	/	162,9
Neto čisti dobiček/izguba (v EUR)	4.851.598	13.689.081	5.497.869	-126.937	/	/	/
Dobiček/izguba na zaposlenega (v EUR)	1.335	3.848	1.628	-39	/	/	/
Donosnost sredstev (ROA) (%)	1,27%	3,21%	1,02%	-0,02%	/	/	/
Donosnost prodaje (ROS) (%)	1,38%	3,04%	1,21%	-0,03%	/	/	/

Vir: AJPES, Javna objava letnih poročil, 2013.

Podjetja iz vzorca že drugo leto zapored beležijo tudi rast prihodkov od prodaje. Ti so se realno povečali na 466.520.355 EUR, kar je 32 % več od izhodiščnega leta 2006. Rast prihodkov od prodaje presega tudi načrtovane prihodke iz poslovnega načrta. Rast obsega poslovanja lahko pripišemo večji proizvodni aktivnosti podjetij in rasti cen živil pri proizvajalcih. Izkazani prihodki od prodaje presegajo tudi vrednosti prihodkov, ki so jih podjetja načrtovala z izvedeno naložbo, in sicer za 3,7 %.

Zadnji kazalnik uspešnosti poslovanja, ki kaže pozitiven trend v letu 2011, je produktivnost dela. V povprečju je zaposleni v podprtih podjetjih ustvaril 142.754 EUR prihodkov, kar je 5,7 % več kot v predhodnem letu. Pozitiven rezultat je plod kombiniranega učinka zmanjševanja števila zaposlenih in povečanih prihodkov od prodaje. Podatki za daljše časovno obdobje, ki kažejo na strmo rast produktivnosti vse od leta 2006, ob relativno majhnem zmanjšanju števila zaposlenih, nakazujejo na možnost, da so podjetja hkrati z izvajanjem naložbenih aktivnosti vlagala velike napore tudi v izboljšanje splošne učinkovitosti.

Podatki za bruto dodano vrednost in bruto dodano vrednost na zaposlenega pa kažejo povsem drugačno sliko. Pri teh dveh kazalnikih beležijo podjetja realni padec vrednosti za 6 % oziroma 3 % pri bruto dodani vrednosti na zaposlenega v primerjavi z letom 2010. Ob povečanju prihodkov lahko padec teh dveh kazalnikov pripišemo izrazitemu povečanju stroškov blaga, materiala in storitev ter drugih poslovnih odhodkov. Predvsem gre v tem primeru za izrazito rast cen energentov in kmetijskih proizvodov. Nekoliko bolj vzpodbudni so rezultati, če jih analiziramo v daljšem časovnem obdobju, kjer beležita kazalnika realno rast za 12 % pri bruto dodani vrednosti in 24 % pri bruto dodani vrednosti na zaposlenega v primerjavi z letom 2006.

V letu 2011 so se za podjetja iz vzorca občutno poslabšali kazalniki dobičkovnosti. Čisti dobiček se je v primerjavi s predhodnim letom prepolovil. Še slabša je primerjava z izhodiščnim letom 2006. Prvič v analiziranem obdobju so ta podjetja ustvarila neto čisto izgubo v višini 126.937 EUR. V letu 2011 je tako vsak zaposlenec ustvaril 39 EUR neto izgube. Poslabšanja sta bila deležna tudi kazalnika donosnosti sredstev in donosnosti prodaje. Neto izguba predstavlja 0,02 % vrednosti sredstev (ROA) in 0,03 % prihodkov od prodaje (ROS). Podatki iz te kategorije kazalnikov kažejo na povsem zgrešeno napoved poslovnih načrtov, ki očitno niso upoštevali vseh dejavnikov v ekonomskem okolju.

5.5.1 Primerjava indeksov kazalnikov uspešnosti poslovanja podjetij iz vzorca s panogo za leto 2011

Primerjava indeksov kazalnikov uspešnosti poslovanja med podjetji iz vzorca in panogo kot celoto nam kaže dve povsem drugačni sliki uspešnosti poslovanja, ko gre za primerjavo leta 2011 s predhodnim letom in izhodiščnim letom 2006. Podatki iz tabele 13 kažejo, da je panoga kot celota v primerjavi z letom 2010 beležila manjši padec števila zaposlenih od

podjetij, ki so prejela nepovratna sredstva. V nasprotju s slednjimi so podjetja iz panoge izkazovala realno višjo rast bilančnih sredstev, prihodkov od prodaje in produktivnosti dela. Poleg tega je panoga beležila manjši padec bruto dodane vrednosti (-1,9 %) in bruto dodane vrednosti na zaposlenega (-0,3%) glede na predhodno leto. Podjetjem iz panoge je v letu 2011 uspelo realno povečati izkazan čisti dobiček za 7,3 % v primerjavi z letom 2010, a je panoga kljub temu poslovno leto končala z neto izgubo v višini 2,5 mio EUR.

Tabela 13: Gibanje kazalnikov uspešnosti poslovanja panoge za leto 2011

	Leto 2006	Leto 2010	Leto 2011	Indeks (realno)	
				2011 /10	2011 /06
Število podjetij	441	592	599	/	/
Število zaposlenih	16.669	13.007	12.823	98,6	76,9
Sredstva (v mio EUR)	2.547	2.453	2.570	104,8	100,9
Prihodki od prodaje (v mio EUR)	1.883	1.840	2.005	109,0	106,5
Produktivnost (v 000 EUR)	112,9	141,5	159,4	112,7	141,2
Bruto dodana vrednost (v mio EUR)	463	432	424	98,1	91,6
Bruto dodana vrednost na zaposlenega (v 000 EUR)	27,8	33,2	33,1	99,7	119,1
Čisti dobiček (v mio EUR)	60,9	30,1	32,3	107,3	53,0
Čista izguba (v mio EUR)	30,3	22,4	34,8	155,4	114,9
Neto čisti dobiček/izguba (v mio EUR)	30,6	7,7	-2,5	/	/
Dobiček/izguba na zaposlenega (v 000 EUR)	1,8	0,6	-0,2	/	/
Donosnost sredstev (ROA) (%)	1,20	0,31	-0,10	/	/
Donosnost prodaje (ROS) (%)	1,62	0,42	-0,13	/	/

Vir: Kmetijski inštitut Slovenije, Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011, 2012, str. 57.

Primerjalni pogled podatkov v daljšem časovnem obdobju pa še vedno govori v prid podjetjem, ki so na javnem razpisu leta 2007 prejela nepovratna sredstva za izvedbo naložb. V letu 2011 je bilo v živilskopredelovalni panogi zaposlenih 12.823 delavcev, kar je približno 23 % manj kot leta 2006 in gre v tem primeru za kar dvakrat večje zmanjšanje števila zaposlenih kot pri podjetjih iz vzorca. V enakem obdobju so izkazana bilančna sredstva pri panogi kot celoti ostala na približno enaki ravni, medtem ko so se pri prejemnikih sredstev povečala za kar 41%. Približno enako je razmerje pri podatku o prihodkih od prodaje. Tudi tu so živilskopredelovalna podjetja dosegla zgolj minimalno povečanje glede na leto 2006, podjetja iz vzorca pa so svoje prihodke povečala za dobrih 30 %. Pri produktivnosti dela sta obe skupini podjetij dosegli približno enako povečanje glede na izhodiščno leto, čeprav tudi ta podatek kaže na rahlo prednost prejemnikov sredstev (+47,7 %). Najbolj zanimiv podatek se kaže v bruto dodani vrednosti na zaposlenega. Živilskopredelovalna podjetja so v letu 2011 ustvarila 33.100 EUR dodane vrednosti na zaposlenega, kar je precej več od podjetij iz vzorca, ki so v letu 2011 ustvarila zgolj 26.809 EUR dodane vrednosti na zaposlenega. Vendar pa so ta podjetja dodano vrednost na zaposlenega glede na leto 2006 povečala za več kot 24 %, živilskopredelovalna panoga pa zgolj za 19 %. Gledano z vidika postavljenih ciljev v Programu razvoja podeželja RS 2007–2013 za živilskopredelovalno panogo pa lahko ugotovimo, da so podjetja iz živilskopredelovalne panoge kot celote že v letu 2007 presegla ciljno vrednost 28.500 EUR. Podjetja iz vzorca pa so bila najbližje ciljni vrednosti v letu

2007, ko so dosegla 96 % njene vrednosti. Kazalniki dobičkovnosti sledijo enakemu trendu tako pri prejemnikih sredstev kot tudi pri živilskopredelovalni panogi. Čisti dobiček se je v analiziranem obdobju prepолоvil, čista izguba pa povečala.

SKLEP

Živilskopredelovalna industrija je pomemben člen v verigi ekonomskih dejavnosti, ki jo imenujemo agroživilstvo (Erjavec & Kuhar, 2000, str. 15). Živilskopredelovalna industrija ima poleg gospodarskega izrazit družbenopolitični pomen, ki ga lahko pripišemo njeni neposredni povezanosti s kmetijstvom, težnji države po prehranski samooskrbi, vplivu na izdatke za življenjske potrebščine gospodinjestev in vplivu živilskih proizvodov na zdravje in prehrano ljudi. V zadnjih desetletjih doživlja slovenska živilskopredelovalna industrija dinamične spremembe. Tehnološki razvoj dosega vedno nove razsežnosti, industrija pa je močno podvržena vplivom globalizacije in koncentracije (Erjavec & Kuhar, 2000, str. 15 in 61).

Z vstopom Slovenije v skupnost petindvajsetih držav je bila živilskopredelovalna industrija podvržena najzahtevnejšim ter najobsežnejšim spremembam, ki jih prinaša pridruževanje Evropski uniji, kar je posledica njene tesne povezanosti s kmetijstvom. Evropska unija je na področju agroživilstva vzpostavila zelo kompleksen pravni red s številnimi ukrepi kmetijske politike ter zelo visoko zunanjetrgovinsko zaščito (Kuhar, 2002, str. 40). Kljub temu notranji trg zagotavlja štiri temeljne ekonomske svoboščine: prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala. Te ustvarjajo pogoje, v katerih se je slovenska živilska industrija soočila z razmerami ostre konkurence, ki so pomenile izdaten pritisk na poslovanje podjetij. Ekonomsko in politično okolje živilskopredelovalnih podjetij definira predvsem skupna kmetijska politika, ki ostaja edina skupna politika EU.

Ukrepe za uresničevanje ciljev Skupne kmetijske politike razvrščamo v dve skupini oziroma dva stebra. Bistvo skupne kmetijske politike predstavlja prvi steber, ki ga sestavljata dva dela, in sicer neposredne podpore ter skupna tržna ureditev. Drugi steber skupne kmetijske politike pa predstavljajo ukrepi na področju razvoja podeželja, ki vse bolj pridobivajo na veljavi in postajajo samostojna politika (Erjavec et al., 2007, str. 16). Pri politiki razvoja podeželja gre za celovit sistem podpor, ki ga sestavljajo ukrepi, ki jih lahko pridobi vsako kmetijsko gospodarstvo, če izpolni določene kriterije, ter ukrepi, ki jih je mogoče pridobiti na podlagi izbire projektnih vlog (Erjavec et al., 2007, str. 17). V magistrski nalogi sem osrednjo pozornost posvetil drugi skupini ukrepov oziroma natančneje podporam naložbam v živilskopredelovalno industrijo. Slovenska živilskopredelovalna industrija je bila že v predpristopnem obdobju deležna podpore s strani programa SAPARD za naložbe v tehnološko posodobitev in izgradnjo ali obnovo nepremičnin. Podjetja s področja predelave mleka, mesa in rib so bila zelo uspešna pri realizaciji temeljnega cilja programa SAPARD, ki je bil prilagojen evropskim in nacionalnim veterinarsko-sanitarnim zahtevam ter izboljšanju njene konkurenčnosti (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007, str. 49).

Predpristopni pomoči SAPARD je sledilo programsko obdobje 2004–2006. Kot pogoj za črpanje sredstev iz strukturnih skladov je bil sprejet Enotni programski dokument, ki je na področju živilskopredelovalne industrije postavljala v ospredje dvig konkurenčnosti in dodane vrednosti živilskih proizvodov. To je bil temeljni razvojni cilj programa. Iz analiz rezultatov programa lahko zaključimo, da je bil program uspešen v delu, ki se je nanašal na tehnološko posodobitev in modernizacijo živilskopredelovalnih obratov, kar je posledično privedlo do večje stroškovne učinkovitosti in s tem k povečanju konkurenčnosti živilskopredelovalne dejavnosti (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 152). Neuspešen pa je bil pri preprečevanju upadanja neto števila delovnih mest. Tako se je neto zaposlenost v podprtih podjetjih zmanjšala za 16 indeksnih točk, kar je posledica prej omenjene modernizacije proizvodnje in izboljšanja konkurenčnosti (Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko, 2010, str. 155).

Analiziran ukrep »Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom« v okviru Programa razvoja podeželja pa je za obdobje 2007–2013 ponovno postavil za temeljni cilj ukrepa povečanje konkurenčnosti živilskopredelovalne panoge. Ta naj bi se izboljšala z večjo produktivnostjo, učinkovitejšo rabo proizvodnih virov, ustrežno tržno organiziranostjo ter izboljšanjem na področju kakovosti, higiene in varnosti hrane. Podprte naložbe morajo tako izpolnjevati enega od ciljev ukrepa in prispevati k večji splošni učinkovitosti in produktivnosti dela. Naložbeni cikel, podprt s strani nepovratnih sredstev, bi tako moral vplivati na povečanje bruto dodane vrednosti na zaposlenega iz 23.763 EUR na 28.500 EUR in povečanje skupne bruto dodane vrednosti za 30 % do leta 2013 (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2007a, str. 111–113).

Pregled literature v poglavju 1.5 magistrskega dela na temo, kako sofinanciranje naložb z javnimi sredstvi vpliva na poslovanje podjetij, kaže na zelo različne rezultate raziskav. Na podlagi tega je bila že za izhodišče magistrskega dela postavljena osrednja teza naloge, ki pravi, da imajo nepovratna sredstva lahko pozitiven vpliv na kazalce uspešnosti poslovanja živilskopredelovalnih podjetij. Postavljeno tezo sem želel potrditi ali ovreči z analizo kazalnikov poslovanja podjetij iz vzorca, ki so pogosto vključeni v analizo konkurenčnosti in uspešnosti poslovanja industrijskih panog. Podatke iz izkazov poslovnega izida in bilanc stanja sem primerjal s pričakovanimi napovedmi vlagateljev in kazalniki, ki veljajo za dejavnost kot celoto. Izvedena je bila tudi primerjava s cilji programa, ki veljajo za ukrep.

Na podlagi rezultatov analize lahko osrednjo tezo magistrske naloge delno potrdimo. Podjetja, ki so pridobila nepovratna sredstva za naložbe na javnem razpisu za leto 2007, so v analiziranem obdobju od leta 2006 do 2011 beležila višjo rast vseh ključnih kazalnikov uspešnosti poslovanja v primerjavi s podatki za živilskopredelovalno dejavnost. Produktivnost dela se je tako povečala za 47 %, kar je skladno z večinsko izbranim ciljem naložbe, ki prispeva k stabilizaciji dohodkov in zagotavljanju splošne učinkovitosti in večje produktivnosti dela. Ta se je povečala zaradi povečanega obsega poslovanja, tehnološke posodobitve, proaktivnosti podjetij na področju povečanja splošne učinkovitosti ter zmanjšanja števila zaposlenih. Pri tem je potrebno poudariti, da je zmanjšanje zaposlenih

dvakrat nižje v skupini podprtih podjetij v primerjavi z zmanjšanjem na ravni dejavnosti. K ohranjanju delovnih mest so najverjetneje prispevale tudi naložbe v nove proizvode oziroma proizvodne programe, za katere se je odločilo 26 % vseh podjetij. Ti podatki kažejo na možnost, da so podprte naložbe vplivale na uvedbo novih programov, zaradi katerih je lahko prišlo do razporeditve zaposlenih in ne zmanjšanja števila zaposlenih, kot se je to zgodilo še bolj izrazito v dejavnosti. Po drugi strani pa je manjši padec zaposlenih v podjetjih, ki so prejela nepovratna sredstva, lahko tudi posledica nezadostnega prestrukturiranja podjetij, ki so z izdatno finančno proračunsko pomočjo nujne procese prestrukturiranja prestavila na daljši rok. Podatki rasti bruto dodane vrednosti in bruto dodane vrednosti na zaposlenega za obdobje 2006–2011, kot temeljnih indikatorjev programskega dokumenta, govorijo v prid podjetjem, ki so prejela pomoč. V tem obdobju beležimo pri podprtih podjetjih realno rast kazalcev, medtem ko je bruto dodana vrednost v panogi realno nižja v primerjavi z izhodiščnim letom. Tudi primerjava kazalnikov poslovanja za leto 2010 in 2011 z napovedmi podjetij ob pričakovanih učinkih naložbe kažejo na uspešnost in učinkovitost nepovratnih sredstev. Odstopanje je mogoče zaznati le pri kazalnikih dobičkovnosti, kjer so napovedi prejemnikov sredstev bile pretirano optimistične, kar se tiče ustvarjenega dobička in izgube. V tem kontekstu podjetja najverjetneje polagajo premalo pozornosti pri vključevanju različnih tveganj in dejavnikov ekonomskega okolja v svoje napovedi.

Nekatera nihanja v proučevanem obdobju govorijo tudi v prid avtorjem, ki pravijo, da izvedene naložbe nimajo velikega neposrednega vpliva na celotno poslovanje končnega prejemnika (Kavaš et al., 2006, str. 24). Primerjava kazalnikov uspešnosti poslovanja med prejemniki sredstev in panogo za leto 2011 kaže na občutno slabše poslovanje podjetij, ki so prejela nepovratna sredstva. Omenjena podjetja so čisto izgubo v primerjavi z letom 2010 povečala kar za štirikrat. Rast sredstev, prihodkov od prodaje in produktivnosti pa je bila manjša v primerjavi s podatki za panogo. V tem primeru gre za drugo računovodsko leto po izvedeni naložbi, ko bi rezultati poslovanja morali odražati vse pozitivne učinke realiziranih naložb. Nasprotno, podjetja iz dejavnosti so v letu 2011 izkazala hitrejšo rast nekaterih kazalnikov uspešnosti poslovanja in to brez podpore v obliki nepovratnih sredstev za naložbene aktivnosti. To kaže na dejstvo, da je poslovanje podjetij bolj pod vplivom drugih notranjih in zunanjih dejavnikov okolja kot učinkovite alokacije javnih sredstev za izvedbo naložb.

Gledano z vidika doseganja kazalnikov programskega dokumenta pa nepovratna sredstva niso upravičila svojega cilja in namena. Tako je živilskopredelovalna dejavnost dosegla ciljno vrednost za bruto dodano vrednost na zaposlenega iz programskega dokumenta že leta 2007, in to brez podpore nepovratnih sredstev za naložbene aktivnosti, medtem ko podprta podjetja v celotnem analiziranem obdobju niso dosegla načrtovanih vrednosti. Rast bruto dodane vrednosti pa tako v dejavnosti kot tudi v podprtih podjetjih izrazito odstopa od načrtovane rasti v programskem dokumentu. Resorno ministrstvo bi moralo jasneje opredeliti vlogo kazalnikov ukrepa in jih načrtovati tako, da jih je moč realno izpolniti. Prav tako je potrebno prejemnike sredstev tesneje zavezati k doseganju ciljev ukrepa in izvajati kontrolo preko učinkovitega sistema spremljanja.

LITERATURA IN VIRI

1. Aalto-Setälä, V. (2002). The effect of concentration and market power on food prices: evidence from Finland. *Journal of retailing*, 78, 207–216.
2. AJPES. (2013, 15. avgust). Javna objava letnih poročil. Najdeno 15. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.ajpes.si/jolp/>
3. Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja. (2007). *Lista prejetih vlog (Obrazec PRP-01.1)* (interno gradivo). Ljubljana: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja.
4. Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja. (2007a). *Prijavni obrazec vlagatelja PRP-01* (interno gradivo). Ljubljana: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja.
5. Aljančič, M., & Bogdanovič, S. D. (2000). *Regionalna politika*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
6. Atkin, M. (1993). *Snouts in the trough: European farmers, the common agricultural policy and the public purse*. Cambridge: Woodhead Publishing limited.
7. Bergström, F. (2000). Capital Subsidies and the Performance of Firms. *Small Business Economics*, 14, 183–193.
8. Bojnec, Š., & Majkovič, D. (2006). Globalization of Slovenian Agricultural and Food trade. Managing Global transitions. *International Research Journal*, 4(4), 347–361.
9. Borghesani, W. H., De la Cruz, P. L., & Berry, D. B. (1997). Controlling The Chain: Buyer Power, Distributive Control, And New Dynamics In Retailing. *Business Horizons*, 17–24.
10. Clarke, R., Davies, S., Dobson, P., & Waterson, M. (2002). *Buyer power and competition in European food retailing*. Northampton: Edward Elgar Publishing Limited.
11. Chen, Z. (2007). Buyer Power: Economic Theory and Antitrust Policy. *Research in law and economics*, 22, 17–40.
12. Černe, D. (2009). *Učinkovitost črpanja in uporabe nepovratnih sredstev Evropskih strukturnih skladov Term Čatež in vpliv na uspešnost poslovanja* (Magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
13. Daly, M. (2006). Social Policy After Lisbon. *Journal compilation*, 44(3), 461–481.
14. Dobson, P., Clarke, R., Davies, S., & Waterson, M. (2000). *Buyer Power and its Impact on Competition in the Food Retail Distribution Sector of the European Union*. Brussels: European Commission.
15. Dobson, P., Waterson, M., & Davies, S. (2003). The Patterns and Implications of Increasing Concentration in European Food Retailing. *Journal of Agricultural Economics*, 54(1), 111–125.
16. EL-Agraa, A. M. (1994). *The Economics of the European Community*. Hartfordshire: Harvester Wheatsheaf.
17. Elliott, J., Temple, M.L., Francij, J., Tiffin, A. L., & Chalmers, A. (2003). *Economic evaluation of the Processing and Marketing Grant scheme*. Report to Department for Environment, food and Rural Affairs. Wolverhaptan: ADAS Consulting Ltd. and Reading: Department of Agricultural And Food Economics.

18. Erjavec, E., Juvančič, L., Rednak, M., & Volk, T. (2007). »Zdravstveni pregled« Skupne kmetijske politike – v kakšnem stanju SKP pričakuje izzive prihodnosti? 4. Konferenca DAES »Slovensko kmetijstvo in podeželje v Evropi, ki se širi in spreminja« (str. 13 – 32). Moravske Toplice: Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije.
19. Erjavec, E., & Kuhar, A. (2000). *Slovenska živilskopredelovalna industrija in Evropska unija*. Domžale: Biotehniška fakulteta.
20. European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). (2012). Europa, Povzetki zakonodaje EU. Najdeno 15. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/160032_en.htm
21. Evropski parlament. (2004). Lizbonska strategija: ustvari več in boljša delovna mesta v bolj konkurenčni Evropi. Najdeno 15. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://www.europarl.europa.eu/highlights/sl/1001.html>
22. Evropsko Računsko sodišče (2012). *Izvajanje higienske zakonodaje EU v klavnicah držav, ki so se pridružile EU od leta 2004*. Posebno pročitlo št. 14. Luksemburg: Evropsko Računsko sodišče.
23. High Level Group on the Competitiveness of the Agro-Food Industry. (2009). Final Recommendations of the High Level Group on the Competitiveness of the Agro-Food Industry. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/food/files/high_level_group_2008/documents_hlg/final_recommendations_hlg_17_03_09_en.pdf
24. Ilbery, B., Watts, D., Little, J., Gilg, A., & Simpson, S. (2010). Attitudes of food entrepreneurs towards two grant schemes under the first England Rural Development Programme, 2000 - 2006. *Land Use Policy*, 27, 683–689.
25. Javni razpis za ukrep Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom iz PRP 2007–2013–3.javni razpis za leto 2007. *Uradni list RS* št. 112/2007.
26. Juvančič, L. (2005). Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EKUJS)-usmerjevalni del. V P. Wostner (ur.), *Kako do denarja EU* (str. 58-76). Ljubljana: GV Založba.
27. Juvančič, L. (2005a). Politika razvoja podeželja v obdobju 2007–2013: Izzivi in tveganja za Slovenijo. 3. konferenca DAES »Slovenija v EU – izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje« (str. 55 – 70). Moravske Toplice: Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije.
28. Kavaš, D., Koman, K., Slabe Erker, R., Cunder, T., & Berdač, M. (2006). *Vmesno vrednotenje 3. prednostne naloge EPD: Prestrukturiranje kmetijstva, gozdarstva in ribištva*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
29. Kovačič, M., Korbar, U., Novak, B., Planko, Z., Primožič, T., Šoster, G., & Štepec, M. (2012). Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007–2013 in njegovi dosedanji dosežki. V T. Primožič (ur.), *Gradimo vitalno podeželje: Primeri dobrih praks Programa razvoja podeželja RS 2007–2013* (str. 7-10). Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje.
30. Kmetijski inštitut Slovenije. (2012). Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2011. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/ZP_2011_splosno_28.6.12.pdf

31. Kokalj, Ž. (2007). NVO vodič po strukturnih skladih. *Strukturokop*, (1), 27.
32. Kokolj-Prošek, J., Bitenc-Korinšek, B., Šesek, P., Gruntar, G., & Pungartnik, B. (1999). *Informativna brošura SAPARD*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
33. Komisija Evropskih skupnosti. (2008). Fact Sheet: The EU Rural Development Policy 2007–2013. Najdeno 15. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev2007/2007_en.pdf
34. Komisija Evropskih skupnosti. (2012). Eurostat: GDP and household accounts at regional level. Najdeno 15. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/GDP_and_household_accounts_at_regional_level
35. Komisija Evropskih skupnosti. (2013). Competitiveness of the European Food Industry. Najdeno 10. avgusta 2013 na spletnem naslovu <http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/food/competitiveness/>
36. Kovač, M., & Majkovič, D. (2009). Menjava kmetijskih in živilskih proizvodov Slovenije s tujino: stanje, trendi, predelanost in konkurenčnost. *Zbirka Delovni zvezki UMAR*, 18(5), 1-34.
37. Kuhar, A. (2002). Stanje slovenske živilskopredelovalne industrije pred vstopom v Evropsko unijo. *Ali smo pripravljeni na vstop v Evropsko unijo: zbornik posveta. XVII. tradicionalni posvet Kmetijske svetovalne službe Slovenije* (str. 41–55). Ljubljana: Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije: Kmetijsko svetovalna služba.
38. Kuhar, A. (2002 a). Ocena stanja v živilskopredelovalni industriji v letu 2002. *Slovenska živilskopredelovalna industrija v letu pred pristopom k Evropski uniji: prispevki na strokovnem srečanju menedžerjev živilskopredelovalnih podjetij* (str. 9–31). Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
39. Kuhar, A. (2003). Ocena stanja v živilskopredelovalni industriji v letu 2003. *Gradivo 5. Strokovnega srečanja menedžerjev živilskopredelovalnih podjetij* (str. 7–35). Dravograd: Gospodarska zbornica Slovenije.
40. Kuhar, A. (2005). Ekonomski trendi v slovenski živilski industriji. *Slovenija v EU – izzivi za kmetijstvo, živilstvo in podeželje: 3. konferenca DAES – Moravske Toplice* (str. 29-43). Ljubljana: Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije.
41. Kuhar, A. (2007). *Challenges of pre- and post-accession period: The case of Slovenian food industry*. 7th International Conference on Enterprise in transition. Split: Faculty of Economics.
42. Kuhar, A. (2008). Odnosi med velikimi trgovskimi družbami in njihovimi dobavitelji v Sloveniji. *Glas Gospodarstva*. (11), 32–33.
43. Kuhar, A. (2009). Pre and post-EU accession restructuring of the Slovenian food Industry. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/Publications/iama2009_en.pdf
44. Kuhar, A., & Erjavec, E. (2001). *Odprta vprašanja živilskopredelovalne industrije v luči pristopa Slovenije k EU: strateški dokument GZS*. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.

45. Kuhar, A., Erjavec, E. & Borovšak, K. (2012). Restructuring of the Slovenian food industry in the pre- and post EU- accession period. Najdeno 24. junija 2013 na spletnem naslovu <http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/139495/2/Kuhar.pdf>
46. Marinko, V. (2007). *Analiza trendov v živilsk predelovalni industriji po vstopu Slovenije v Evropsko unijo* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
47. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2000). *Načrt razvoja podeželja 2000–2006*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
48. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2007). *Končno poročilo o izvajanju programa SAPARD*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
49. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (2007a). *Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
50. Mousisi, N. (1999). *Evropska unija: pravo, ekonomija, politike*. Ljubljana: Littera picta.
51. Mrak, M., Mrak, M., & Rant, V. (2004). *Kohezijska politika Evropske unije*. Ljubljana: Samozaložba.
52. OECD. (1981). *Buying power: The exercise of market power by dominant buyers*. Report of the Committee of Experts on restrictive Practices. Paris: OECD.
53. Perpar, A., & Suban, I. (2005). *Poslovni vodnik po evropskih sredstvih – Kako pripraviti dobre projekte? Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad - EKUJS in Finančni inštrument za usmerjanje ribištva - FIUR*. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije.
54. Petzold, W. (2008). Kohezijska politika EU 1988–2008: vlaganje v prihodnost Evrope, *Inforegio panorama*, (26), 1- 34.
55. Pungartnik, A. (2003). *Vpliv strukturnih pomoči Evropske unije na gospodarski razvoj kohezijskih držav* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
56. Rojec, M. (2004). *Enotni programski dokument za začetnike: 2004–2006*. Ljubljana: Služba vlade RS za strukturno politiko in regionalni razvoj.
57. Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko. (2010). *Končno poročilo o izvajanju Enotnega programskega dokumenta Republike Slovenije za programsko obdobje 2004–2006*. Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravno in regionalno politiko.
58. Šuc, D. (2012). Črpanje sredstev kohezijske politike v Sloveniji v obdobju 2007–2011. *Delovni zvezek št. 6/letnik XXI/2012* (str. 40). Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
59. Urad Republike Slovenije za varstvo konkurence. (2008). *Odnosi med trgovskimi družbami, ki poslujejo na trgu prodaje izdelkov za vsakdanjo rabo v RS in njihovimi dobavitelji ter posledice teh na poslovanje podjetij in blaginjo potrošnikov*. Osnutek poročila strokovne naloge. Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo.
60. Urad za uradne publikacije Evropske skupnosti. (2007). *Kohezijska politika 2007–2013 – Komentarji in uradna besedila*. Najdeno 15. avgusta 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/publications/guide2007_sl.pdf

61. Uredba o ukrepih kmetijske strukturne politike programa razvoja podeželja 2000–2006 (SAPARD). *Uradni list RS* št. 107/2001.
62. Uredba o ukrepih 1. 3. in 4. osi Programa razvoja podeželja RS 2007–2013. *Uradni list RS* št. 94/07.
63. Uredba Sveta (ES) št. 1260/1999 z dne 21.6.1999 o splošnih določbah o Strukturnih skladih. *Uradni list ES L* 161.
64. Uredba Sveta (ES) št. 1268/1999 z dne 21.6.1999 o podpori Skupnosti za predpristopne ukrepe za kmetijstvo in razvoj podeželja v državah prosilkah Srednje in Vzhodne Evrope v predpristopnem obdobju. *Uradni list ES L* 161.
65. Uredba Sveta (ES) št. 1290/2005 z dne 11.8.2005 o financiranju skupne kmetijske politike. *Uradni list ES L* 209.
66. Uredba Sveta (ES) št. 1698/2005 z dne 21.10.2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). *Uradni list ES L* 277.
67. Wostner, P. (2007). Reforma kohezijske politike. Najdeno 15. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.svez.gov.si/fileadmin/svez.gov.si/pageuploads/docs/pregled_proracuna_EU/Wostner1.pdf
68. Vlada Republike Slovenije. (2003). *Enotni programski dokument 2004–2006*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.
69. Vlada Republike Slovenije. (2005). *Programsko dopolnilo Republike Slovenije za obdobje 2004–2006*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.
70. Volk, T., Rednak, M., & Erjavec E. (2012). *Ex-post EU accession on the agro-food sector- the case of Slovenia*. Podgorica: University of Montenegro.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2006	1
Priloga 2: Napovedi uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih.....	2
Priloga 3: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2009	3
Priloga 4: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2010	4
Priloga 5: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2011	5

Priloga 1: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2006

Tabela 1: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2006

Zaporedno št. št.	Število zaposlenih	Kosmati donos iz poslovanja (v EUR)	Čisti prihodi od prodaje (v EUR)	Produktivnost (v EUR)	BDV (v EUR)	BDV/zaposlenega (v EUR)	Čisti dobiček (v EUR)	Čista izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba na delavca (v EUR)	Sredstva (v EUR)	ROA (v %)	ROS (v %)
Podjetje 1	18	1.279.044,00	1.255.600,00	69.755,00	261.192,00	14.510,67	7.799,00	0,00	7.799,00	433,28	811.225,00	0,96%	0,61%
Podjetje 2	67	6.498.151,00	6.428.058,00	95.941,16	1.069.670,78	15.965,24	6.410,00	0,00	6.410,00	95,67	2.427.595,00	0,26%	0,10%
Podjetje 3	6	691.629,00	752.482,00	125.413,67	116.203,00	19.367,17	12.352,00	0,00	12.352,00	2.058,67	807.065,00	1,53%	1,79%
Podjetje 4	12	883.363,00	883.363,00	73.613,58	173.661,00	14.471,75	9.915,00	0,00	9.915,00	826,25	220.305,00	4,50%	1,12%
Podjetje 5	3	529.653,00	515.490,00	171.830,00	73.189,00	24.396,33	2.291,00	0,00	2.291,00	763,67	156.067,00	1,47%	0,43%
Podjetje 6	45	3.542.868,00	3.516.367,00	78.141,49	772.779,00	17.172,87	0,00	10.139,00	-10.139,00	-225,31	2.627.220,00	-0,39%	-0,29%
Podjetje 7	87	17.187.448,00	17.174.078,00	197.403,20	1.473.902,00	16.941,40	31.840,00	0,00	31.840,00	365,98	8.775.100,00	0,36%	0,19%
Podjetje 8	225	48.008.901,00	47.363.182,00	210.503,03	4.011.434,00	17.828,60	10.737,00	0,00	10.737,00	47,72	20.963.729,00	0,05%	0,02%
Podjetje 9	12	1.118.048,00	1.128.151,00	94.012,58	154.065,00	12.437,00	22.575,00	0,00	22.575,00	1.881,25	1.199.921,00	1,88%	2,02%
Podjetje 10	17	715.335,00	709.076,00	41.710,35	287.902,00	16.935,41	37.400,00	0,00	37.400,00	2.200,00	376.713,00	9,93%	5,23%
Podjetje 11	11	419.767,00	419.767,00	38.160,64	126.289,00	11.480,82	16.191,00	0,00	16.191,00	1.471,91	240.703,00	6,73%	3,86%
Podjetje 12	170	7.841.149,00	7.882.253,00	46.366,19	3.657.286,00	21.513,45	0,00	8.400,00	-8.400,00	-49,41	6.575.476,00	-0,13%	-0,11%
Podjetje 13	1357	118.017.055,00	115.574.387,00	85.169,04	33.689.672,00	24.826,58	4.167.747,45	0,00	4.167.747,45	3.071,30	170.771.369,00	2,44%	3,53%
Podjetje 14	17	376.928,00	375.676,00	22.098,59	26.477,00	1.557,47	2.270,00	0,00	2.270,00	133,53	955.955,00	0,24%	0,60%
Podjetje 15	30	3.631.614,00	3.309.402,00	110.313,40	805.859,00	26.861,97	19.187,00	0,00	19.187,00	639,57	4.196.578,00	0,46%	0,53%
Podjetje 16	48	1.625.826,00	2.380.946,00	49.603,04	111.813,00	2.329,44	0,00	468.361,00	-468.361,00	-9.757,52	6.418.703,00	-7,30%	-28,81%
Podjetje 17	13	1.236.976,00	1.329.407,00	102.262,08	338.686,00	26.052,77	53.155,00	0,00	53.155,00	4.088,85	850.864,00	6,25%	4,30%
Podjetje 18	9	1.256.230,00	1.336.050,00	148.450,00	212.982,00	23.664,67	77.971,00	0,00	77.971,00	8.663,44	1.778.939,00	4,38%	6,21%
Podjetje 19	120	10.873.358,00	8.976.777,00	74.806,48	4.720.427,00	39.336,89	959.373,00	0,00	959.373,00	7.994,78	19.547.817,00	4,91%	8,82%
Podjetje 20	346	23.428.809,00	23.140.098,00	66.878,90	6.847.241,00	19.789,71	122.242,00	0,00	122.242,00	353,30	29.668.089,00	0,41%	0,52%
Podjetje 21	42	2.245.614,00	1.744.771,00	41.542,17	878.496,00	20.916,57	5.642,00	0,00	5.642,00	134,33	4.022.075,00	0,14%	0,25%
Podjetje 22	2	227.979,00	224.679,00	112.339,50	44.287,00	22.143,50	13.107,00	0,00	13.107,00	6.553,50	317.389,00	4,13%	5,75%
Podjetje 23	127	7.325.718,00	7.119.392,00	56.058,20	3.040.716,00	23.942,65	56.668,00	0,00	56.668,00	446,20	13.738.745,00	0,41%	0,77%
Podjetje 24	59	6.750.505,00	6.691.012,00	113.406,98	970.293,00	16.445,64	0,00	170.205,00	-170.205,00	-2.884,83	2.396.524,00	-7,10%	-2,52%
Podjetje 25	49	3.628.096,00	3.462.711,00	70.667,57	957.715,00	19.545,20	0,00	202.566,00	-202.566,00	-4.134,00	6.866.074,00	-2,95%	-5,58%
Podjetje 26	115	4.340.035,00	2.506.964,00	21.799,69	1.442.134,00	12.540,30	214.174,00	0,00	214.174,00	1.862,38	8.234.773,00	2,60%	4,93%
Podjetje 27	143	6.407.140,00	4.575.876,00	31.999,13	2.273.010,00	15.895,17	0,00	416.913,00	-416.913,00	-2.915,48	10.519.446,00	-3,96%	-6,51%
Podjetje 28	30	6.243.378,00	6.283.584,00	209.452,80	1.215.624,00	40.520,80	383.676,00	0,00	383.676,00	12.789,20	3.082.937,00	12,45%	6,15%
Podjetje 29	192	36.817.664,00	36.268.065,00	188.896,17	3.781.184,00	19.693,67	0,00	958.734,00	-958.734,00	-4.993,41	22.943.457,00	-4,18%	-2,60%
Podjetje 30	250	35.397.217,00	35.164.839,00	140.659,36	4.526.516,00	18.106,06	846.620,00	0,00	846.620,00	3.386,48	27.922.943,00	3,03%	2,39%
Podjetje 31	12	2.993.570,00	2.742.447,00	228.537,25	310.040,00	25.836,67	7.574,00	0,00	7.574,00	631,17	2.870.631,00	0,26%	0,25%

Vir: AJPES, Javna objava letnih poročil, 2013.

Priloga 2: Napovedi uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih

Tabela 2: Napovedi uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih

Zaporedno število	Število zaposlenih	Kosmati donos iz poslovanja (v EUR)	Čisti prihodki od prodaje (v EUR)	Produktivnost (v EUR)	BDV (v EUR)	BDV/zaposlenega (v EUR)	Čisti dobiček (v EUR)	Čista izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba na delavca (v EUR)	Sredstva (v EUR)	ROA (v %)	ROS (v %)
Podjetje 1	23	1.717.918,00	1.717.918,00	74.692,00	386.319,00	16.796,00	40.351,00	0,00	40.351,00	1.754,39	1.590.787,00	2,54%	2,35%
Podjetje 2	67	8.120.703,00	8.094.897,00	120.819,36	1.574.258,00	23.496,39	519.584,00	0,00	519.584,00	7.754,99	2.481.671,00	20,94%	6,42%
Podjetje 3	9	870.771,00	870.231,00	100.027,00	151.879,00	17.457,00	12.458,00	0,00	12.458,00	1.384,22	861.710,00	1,45%	1,43%
Podjetje 4	15	965.151,00	963.982,00	64.265,47	245.651,00	16.376,73	33.062,00	0,00	33.062,00	2.204,13	329.127,00	10,05%	3,43%
Podjetje 5	3	952.625,00	866.023,00	288.674,33	131.708,00	43.902,67	37.027,00	0,00	37.027,00	12.342,33	201.432,00	18,38%	4,28%
Podjetje 6	45	3.692.850,00	3.692.850,00	82.063,33	886.284,00	19.695,20	69.100,00	0,00	69.100,00	1.535,56	3.109.492,00	2,22%	1,87%
Podjetje 7	87	17.579.152,00	17.562.658,00	201.870,00	1.510.071,00	17.357,00	156.531,00	0,00	156.531,00	1.799,21	9.887.283,00	1,58%	0,89%
Podjetje 8	223	50.633.670,00	50.661.608,00	227.182,10	4.452.709,00	19.967,30	76.397,00	0,00	76.397,00	342,59	21.160.639,00	0,36%	0,15%
Podjetje 9	13	1.905.999,00	1.900.000,00	146.153,85	429.561,00	33.043,15	205.048,00	0,00	205.048,00	15.772,92	1.943.730,00	10,55%	10,79%
Podjetje 10	17	960.960,00	960.960,00	56.527,00	423.473,00	24.910,00	104.317,00	0,00	104.317,00	6.136,29	487.568,00	21,40%	10,86%
Podjetje 11	12	477.923,00	477.923,00	37.327,00	177.061,00	14.755,00	22.164,00	0,00	22.164,00	1.847,00	219.888,00	10,08%	4,64%
Podjetje 12	170	7.852.860,00	7.893.964,00	46.435,08	3.668.997,00	21.582,34	11.402,00	0,00	11.402,00	67,07	7.540.238,00	0,15%	0,14%
Podjetje 13	1316	161.867.000,00	156.979.000,00	119.284,95	37.737.000,00	28.675,53	6.317.000,00	0,00	6.317.000,00	4.800,15	172.148.000,00	3,67%	4,02%
Podjetje 14	17	1.813.096,00	1.754.028,00	103.178,12	648.145,00	38.126,18	271.341,00	0,00	271.341,00	15.961,24	1.426.512,00	19,02%	15,47%
Podjetje 15	26	3.557.750,00	3.557.750,00	136.836,54	912.829,00	35.108,81	70.110,00	0,00	70.110,00	2.696,54	3.788.916,00	1,85%	1,97%
Podjetje 16	44	3.747.381,00	3.406.231,00	77.414,34	1.422.206,00	32.322,86	590.456,00	0,00	590.456,00	13.419,45	9.111.563,00	6,48%	17,33%
Podjetje 17	13	1.711.965,00	1.711.965,00	131.689,62	516.917,00	39.762,85	251.279,00	0,00	251.279,00	19.329,15	1.439.007,00	17,46%	14,68%
Podjetje 18	10	2.070.261,00	2.014.679,00	201.467,90	619.692,00	61.969,20	323.934,00	0,00	323.934,00	32.393,40	3.521.513,00	9,20%	16,08%
Podjetje 19	122	11.754.667,00	10.000.394,00	81.970,44	4.994.516,00	40.938,66	956.259,00	0,00	956.259,00	7.838,19	22.375.862,00	4,27%	9,56%
Podjetje 20	282	31.791.159,00	31.261.959,00	110.858,01	7.332.000,00	26.000,00	417.386,00	0,00	417.386,00	1.480,09	33.004.647,00	1,26%	1,34%
Podjetje 21	44	2.615.487,00	2.315.202,00	52.618,23	977.022,00	22.205,05	106.043,00	0,00	106.043,00	2.410,07	6.812.234,00	1,56%	4,58%
Podjetje 22	3	363.996,00	363.996,00	121.332,00	65.765,00	21.921,67	9.761,00	0,00	9.761,00	3.253,67	452.299,00	2,16%	2,68%
Podjetje 23	118	10.051.359,00	10.051.359,00	85.181,00	4.388.607,00	37.192,00	239.171,00	0,00	239.171,00	2.026,87	23.220.485,00	1,03%	2,38%
Podjetje 24	50	5.886.749,00	5.838.356,00	116.767,12	1.244.891,00	24.897,82	247.716,00	0,00	247.716,00	4.954,32	2.661.269,00	9,31%	4,24%
Podjetje 25	40	5.198.103,00	5.114.042,00	127.851,05	1.414.749,00	35.368,73	170.069,00	0,00	170.069,00	4.251,73	7.246.907,00	2,35%	3,33%
Podjetje 26	115	5.234.652,00	2.506.964,00	21.799,69	1.442.134,00	12.540,30	214.174,00	0,00	214.174,00	1.862,38	12.895.217,00	1,66%	8,54%
Podjetje 27	120	7.234.306,00	5.403.043,00	45.025,36	2.814.304,00	23.452,53	151.600,00	0,00	151.600,00	1.263,33	9.330.607,00	1,62%	2,81%
Podjetje 28	40	15.605.000,00	15.605.000,00	390.125,00	2.318.200,00	57.955,00	997.928,00	0,00	997.928,00	24.948,20	6.950.123,00	14,36%	6,39%
Podjetje 29	202	46.203.236,00	46.094.832,00	228.192,24	5.573.341,00	27.590,80	130.469,00	0,00	130.469,00	645,89	28.367.612,00	0,46%	0,28%
Podjetje 30	298	48.526.038,00	47.515.480,00	159.447,92	6.988.249,00	23.450,50	910.996,00	0,00	910.996,00	3.057,03	29.426.800,00	3,10%	1,92%
Podjetje 31	13	3.095.570,00	2.844.447,00	218.803,62	341.940,00	26.303,08	25.948,00	0,00	25.948,00	1.996,00	2.988.976,00	0,87%	0,91%

Vir: Agencija RS za kmetijske trge in razvoj podeželja, Prijavni obrazec vlagatelja PRP-01, 2007a.

Priloga 3: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2009

Tabela 3: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2009

Zaporedno število	Število zaposlenih	Kosmati donos iz poslovanja (v EUR)	Čisti prihodki od prodaje (v EUR)	Produktivnost (v EUR)	BDV (v EUR)	BDV/zaposlenega (v EUR)	Čisti dobiček (v EUR)	Čista izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba na delavca (v EUR)	Sredstva (v EUR)	ROA (v %)	ROS (v %)
Podjetje 1	20	1.928.566,00	1.892.211,00	94.610,55	377.591,00	18.879,55	16.255,00	0,00	16.255,00	812,75	1.751.001,00	0,93%	0,86%
Podjetje 2	62	8.346.491,00	8.319.079,00	134.178,69	1.626.522,00	26.234,23	270.272,00	0,00	270.272,00	4.359,23	2.686.119,00	10,06%	3,25%
Podjetje 3	6	334.059,00	309.763,00	51.627,17	102.723,00	17.120,50	809,00	0,00	809,00	134,83	1.005.158,00	0,08%	0,26%
Podjetje 4	13	997.937,00	997.937,00	76.764,38	184.282,00	14.175,54	0,00	0,00	0,00	0,00	360.766,00	0,00%	0,00%
Podjetje 5	3	370.330,00	372.279,00	124.093,00	84.190,00	28.063,33	9.963,00	0,00	9.963,00	3.321,00	150.088,00	6,64%	2,68%
Podjetje 6	44	3.797.518,00	3.740.649,00	85.014,75	1.119.961,00	25.453,66	15.679,00	0,00	15.679,00	356,34	2.643.989,00	0,59%	0,42%
Podjetje 7	82	20.654.187,00	20.547.110,00	250.574,51	2.215.913,00	27.023,33	112.214,00	0,00	112.214,00	1.368,46	11.496.077,00	0,98%	0,55%
Podjetje 8	244	60.139.043,00	59.500.010,00	243.852,50	5.421.335,00	22.218,59	42.334,00	0,00	42.334,00	173,50	24.953.655,00	0,17%	0,07%
Podjetje 9	11	1.082.662,00	945.418,00	85.947,09	337.689,00	30.699,00	54.902,00	0,00	54.902,00	4.991,09	1.358.663,00	4,04%	5,81%
Podjetje 10	17	787.915,00	808.307,00	47.547,47	300.410,00	17.671,18	21.817,00	0,00	21.817,00	1.283,35	452.003,00	4,83%	2,70%
Podjetje 11	12	403.623,00	374.334,00	31.194,50	181.797,00	15.149,75	3.437,00	0,00	3.437,00	286,42	374.334,00	0,92%	0,92%
Podjetje 12	154	8.556.486,00	8.534.123,00	55.416,38	3.506.937,00	22.772,32	4.903,00	0,00	4.903,00	31,84	9.602.698,00	0,05%	0,06%
Podjetje 13	1.213	152.787.541,00	146.683.853,00	120.926,51	37.583.681,00	30.984,07	1.623.900,00	0,00	1.623.900,00	1.338,75	238.123.653,00	0,68%	1,11%
Podjetje 14	27	2.965.312,00	2.897.442,00	107.312,67	545.561,00	20.205,96	30.903,00	0,00	30.903,00	1.144,56	2.260.180,00	1,37%	1,07%
Podjetje 15	25	2.907.682,00	3.225.847,00	129.033,88	776.612,00	31.064,48	20.681,00	0,00	20.681,00	827,24	4.913.017,00	0,42%	0,64%
Podjetje 16	42	3.754.230,00	3.457.607,00	82.323,98	893.300,00	21.269,05	10.339,00	0,00	10.339,00	246,17	7.869.747,00	0,13%	0,30%
Podjetje 17	14	1.392.614,00	1.437.727,00	102.694,79	387.868,00	27.704,86	44.032,00	0,00	44.032,00	3.145,14	1.702.497,00	2,59%	3,06%
Podjetje 18	10	2.422.250,00	2.422.250,00	242.225,00	451.918,00	45.191,80	134.816,00	0,00	134.816,00	13.481,60	2.325.442,00	5,80%	5,57%
Podjetje 19	104	10.512.708,00	8.956.582,00	86.120,98	3.763.817,00	36.190,55	353.075,00	0,00	353.075,00	3.394,95	21.964.767,00	1,61%	3,94%
Podjetje 20	297	30.190.955,00	29.962.551,00	100.884,01	7.814.898,00	26.312,79	594.545,00	0,00	594.545,00	2.001,84	35.930.531,00	1,65%	1,98%
Podjetje 21	42	2.920.056,00	1.751.741,00	41.708,12	1.131.983,00	26.951,98	21.044,00	0,00	21.044,00	501,05	11.116.168,00	0,19%	1,20%
Podjetje 22	2	279.647,00	285.690,00	142.845,00	65.141,00	32.570,50	4.332,00	0,00	4.332,00	2.166,00	594.255,00	0,73%	1,52%
Podjetje 23	119	8.349.984,00	8.367.465,00	70.314,83	2.793.158,00	23.471,92	730.899,00	0,00	730.899,00	6.142,01	17.500.897,00	4,18%	8,74%
Podjetje 24	47	7.514.901,00	7.376.985,00	156.957,13	1.475.024,00	31.383,49	211.561,00	0,00	211.561,00	4.501,30	2.540.144,00	8,33%	2,87%
Podjetje 25	33	3.351.337,00	3.239.962,00	98.180,67	605.299,00	18.342,39	0,00	538.132,00	-538.132,00	-16.307,03	6.613.383,00	-8,14%	-16,61%
Podjetje 26	72	4.282.221,00	1.697.168,00	23.571,78	486.556,00	6.757,72	16.763,00	0,00	16.763,00	232,82	12.754.224,00	0,13%	0,99%
Podjetje 27	134	7.909.780,00	4.809.287,00	35.890,20	2.248.023,00	16.776,29	0,00	1.231.583,00	-1.231.583,00	-9.190,92	14.624.811,00	-8,42%	-25,61%
Podjetje 28	31	7.932.203,00	7.546.777,00	243.444,42	1.253.345,00	40.430,48	134.991,00	0,00	134.991,00	4.354,55	5.143.183,00	2,62%	1,79%
Podjetje 29	226	49.822.867,00	49.644.922,00	219.667,80	7.170.588,00	31.728,27	914.594,00	0,00	914.594,00	4.046,88	31.312.692,00	2,92%	1,84%
Podjetje 30	263	50.684.343,00	50.025.121,00	190.209,59	7.160.888,00	27.227,71	1.486.653,00	0,00	1.486.653,00	5.652,67	36.417.184,00	4,08%	2,97%
Podjetje 31	13	3.480.471,00	3.011.694,00	231.668,77	457.627,00	35.202,08	4.453,00	0,00	4.453,00	342,54	4.639.355,00	0,10%	0,15%

Vir: AJPES, Javna objava letnih poročil, 2013.

Priloga 4: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2010

Tabela 4: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2010

Zaporedno število	Število zaposlenih	Kosmati donos iz poslovanja (v EUR)	Čisti prihodki od prodaje (v EUR)	Produktivnost (v EUR)	BDV (v EUR)	BDV/zaposlenega (v EUR)	Čisti dobiček (v EUR)	Čista izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba na delavca (v EUR)	Sredstva (v EUR)	ROA (v %)	ROS (v %)
Podjetje 1	19	1.923.770,00	1.906.428,00	100.338,00	403.367,00	21.229,84	32.676,00	0,00	32.676,00	1.719,79	1.825.563,00	1,79%	1,71%
Podjetje 2	62	8.134.307,00	8.050.207,00	129.842,05	1.641.288,00	26.472,39	290.097,00	0,00	290.097,00	4.678,98	2.987.626,00	9,71%	3,60%
Podjetje 3	5	269.970,00	234.616,00	46.923,20	82.254,00	16.450,80	2.017,00	0,00	2.017,00	403,40	978.640,00	0,21%	0,86%
Podjetje 4	9	784.748,00	784.748,00	87.194,22	142.787,00	15.865,22	0,00	28.683,00	-28.683,00	-3.187,00	302.487,00	-9,48%	-3,66%
Podjetje 5	3	412.702,00	410.799,00	136.933,00	78.911,00	26.303,67	3.403,00	0,00	3.403,00	1.134,33	138.905,00	2,45%	0,83%
Podjetje 6	44	3.513.571,00	3.452.666,00	78.469,68	1.054.703,00	23.970,52	28.889,00	0,00	28.889,00	656,57	2.617.575,00	1,10%	0,84%
Podjetje 7	82	22.351.328,00	22.073.456,00	269.188,49	2.324.994,00	28.353,59	119.268,00	0,00	119.268,00	1.454,49	12.060.183,00	0,99%	0,54%
Podjetje 8	250	61.378.777,00	60.703.953,00	242.815,81	5.640.879,00	22.563,52	25.880,00	0,00	25.880,00	103,52	25.673.451,00	0,10%	0,04%
Podjetje 9	11	1.170.947,00	985.783,00	89.616,64	313.949,00	28.540,82	27.796,00	0,00	27.796,00	2.526,91	1.441.257,00	1,93%	2,82%
Podjetje 10	17	777.722,00	736.160,00	43.303,53	304.166,00	17.892,12	4.759,00	0,00	4.759,00	279,94	462.020,00	1,03%	0,65%
Podjetje 11	11	372.053,00	339.260,00	30.841,82	174.179,00	15.834,45	719,00	0,00	719,00	65,36	339.260,00	0,21%	0,21%
Podjetje 12	150	9.004.574,00	8.850.587,00	59.003,91	3.705.692,00	24.704,61	74.369,00	0,00	74.369,00	495,79	9.564.842,00	0,78%	0,84%
Podjetje 13	1155	155.769.619,00	144.229.971,00	124.874,43	35.921.082,00	31.100,50	1.430.858,00	0,00	1.430.858,00	1.238,84	240.607.062,00	0,59%	0,99%
Podjetje 14	28	3.520.486,00	3.325.863,00	118.780,82	734.998,00	26.249,93	29.973,00	0,00	29.973,00	1.070,46	2.066.877,00	1,45%	0,90%
Podjetje 15	21	2.773.942,00	3.140.323,00	149.539,19	726.916,00	34.615,05	3.636,00	0,00	3.636,00	173,14	4.578.764,00	0,08%	0,12%
Podjetje 16	43	3.942.774,00	3.627.337,00	84.356,67	924.286,00	21.495,02	0,00	24.280,00	-24.280,00	-564,65	8.115.864,00	-0,30%	-0,67%
Podjetje 17	11	1.490.825,00	1.572.140,00	142.921,82	402.230,00	36.566,36	14.694,00	0,00	14.694,00	1.335,82	1.622.488,00	0,91%	0,93%
Podjetje 18	10	2.832.118,00	2.832.118,00	283.211,80	511.594,00	51.159,40	169.609,00	0,00	169.609,00	16.960,90	2.542.107,00	6,67%	5,99%
Podjetje 19	99	10.219.973,00	8.730.575,00	88.187,63	3.914.813,00	39.543,57	184.412,00	0,00	184.412,00	1.862,75	22.102.826,00	0,83%	2,11%
Podjetje 20	303	31.400.611,00	31.268.476,00	103.196,29	7.767.814,00	25.636,35	232.221,00	0,00	232.221,00	766,41	35.102.457,00	0,66%	0,74%
Podjetje 21	44	3.249.336,00	2.017.345,00	45.848,75	1.394.318,00	31.689,05	6.421,00	0,00	6.421,00	145,93	10.420.606,00	0,06%	0,32%
Podjetje 22	2	272.501,00	280.015,00	140.007,50	72.632,00	36.316,00	6.200,00	0,00	6.200,00	3.100,00	578.062,00	1,07%	2,21%
Podjetje 23	114	8.798.171,00	8.540.705,00	74.918,46	3.464.273,00	30.388,36	967.175,00	0,00	967.175,00	8.483,99	17.706.383,00	5,46%	11,32%
Podjetje 24	49	8.293.383,00	8.177.877,00	166.895,45	1.512.004,00	30.857,22	153.158,00	0,00	153.158,00	3.125,67	2.766.402,00	5,54%	1,87%
Podjetje 25	28	3.697.733,00	3.562.752,00	127.241,14	955.847,00	34.137,39	0,00	109.725,00	-109.725,00	-3.918,75	6.322.145,00	-1,74%	-3,08%
Podjetje 26	73	2.693.738,00	1.923.593,00	26.350,59	113.215,00	1.550,89	0,00	669.307,00	-669.307,00	-9.168,59	15.339.938,00	-4,36%	-34,79%
Podjetje 27	146	11.118.704,00	8.095.417,00	55.448,06	2.723.836,00	18.656,41	991.558,00	0,00	991.558,00	6.791,49	25.090.167,00	3,95%	12,25%
Podjetje 28	33	9.284.961,00	8.367.778,00	253.569,03	1.568.652,00	47.534,91	187.054,00	0,00	187.054,00	5.668,30	6.313.644,00	2,96%	2,24%
Podjetje 29	276	53.994.678,00	53.408.449,00	193.508,87	7.003.325,00	25.374,37	109.725,00	0,00	109.725,00	397,55	30.695.808,00	0,36%	0,21%
Podjetje 30	266	52.342.225,00	51.731.966,00	194.481,08	7.233.708,00	27.194,39	1.229.606,00	0,00	1.229.606,00	4.622,58	40.932.880,00	3,00%	2,38%
Podjetje 31	13	3.188.310,00	2.756.417,00	212.032,08	398.291,00	30.637,77	3.691,00	0,00	3.691,00	283,92	5.115.903,00	0,07%	0,13%

Vir: AJPES, Javna objava letnih poročil, 2013.

Priloga 5: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2011

Tabela 5: Kazalniki uspešnosti poslovanja po posameznih podjetjih za leto 2011

Zaporedno št. št.	Št. zaposlenih	Kosmati donos iz poslovanja (v EUR)	Čisti prihodki od prodaje (v EUR)	Produktivnost (v EUR)	BDV (v EUR)	BDV/zaposlenega (v EUR)	Čisti dobiček (v EUR)	Čista izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba (v EUR)	Neto dobiček /izguba na delavca (v EUR)	Sredstva (v EUR)	ROA (v %)	ROS (v %)
Podjetje 1	20	2.195.387,00	2.138.857,00	106.942,85	428.991,00	21.449,55	32.739,00	0,00	32.739,00	0,00	3.861.402,00	0,85%	1,53%
Podjetje 2	66	8.430.254,00	7.910.941,00	119.862,74	1.512.308,00	22.913,76	50.730,00	0,00	50.730,00	0,00	3.066.510,00	1,65%	0,64%
Podjetje 3	5	247.484,00	195.836,00	39.167,20	82.276,00	16.455,20	5.661,00	0,00	5.661,00	0,00	999.795,00	0,57%	2,89%
Podjetje 4	12	973.349,00	973.349,00	81.112,42	187.776,00	15.648,00	0,00	25.262,00	-25.262,00	2.105,17	392.788,00	-6,43%	-2,60%
Podjetje 5	3	415.168,00	407.631,00	135.877,00	73.159,00	24.386,33	0,00	6.987,00	-6.987,00	2.329,00	133.020,00	-5,25%	-1,71%
Podjetje 6	15	1.472.826,00	1.495.061,00	99.670,73	408.278,00	27.218,53	1.810,00	0,00	1.810,00	0,00	1.643.178,00	0,11%	0,12%
Podjetje 7	86	25.294.094,00	24.992.825,00	290.614,24	2.359.236,00	27.432,98	116.044,00	0,00	116.044,00	0,00	12.170.312,00	0,95%	0,46%
Podjetje 8	234	61.827.710,00	61.557.105,00	263.064,55	5.508.252,00	23.539,54	27.923,00	0,00	27.923,00	0,00	25.631.385,00	0,11%	0,05%
Podjetje 9	10	923.783,00	1.073.508,00	107.350,80	246.441,00	24.644,10	4.338,00	0,00	4.338,00	0,00	1.312.587,00	0,33%	0,40%
Podjetje 10	16	779.937,00	774.625,00	48.414,06	298.754,00	18.672,13	19.089,00	0,00	19.089,00	0,00	508.599,00	3,75%	2,46%
Podjetje 11	11	369.954,00	351.944,00	31.994,91	197.979,00	17.998,09	3.314,00	0,00	3.314,00	0,00	453.062,00	0,73%	0,94%
Podjetje 12	156	12.240.062,00	12.103.338,00	77.585,50	3.870.535,00	24.811,12	0,00	103.112,00	-103.112,00	660,97	10.922.836,00	-0,94%	-0,85%
Podjetje 13	1141	149.867.730,00	143.744.856,00	125.981,47	32.810.315,00	28.755,75	626.514,00	0,00	626.514,00	0,00	235.678.820,00	0,27%	0,44%
Podjetje 14	25	3.210.299,00	3.114.145,00	124.565,80	729.824,00	29.192,96	16.423,00	0,00	16.423,00	0,00	2.501.962,00	0,66%	0,53%
Podjetje 15	21	2.890.840,00	2.863.367,00	136.350,81	688.045,00	32.764,05	0,00	19.083,00	-19.083,00	908,71	4.275.662,00	-0,45%	-0,67%
Podjetje 16	42	4.069.511,00	3.799.944,00	90.474,86	995.883,00	23.711,50	0,00	49.731,00	-49.731,00	1.184,07	8.006.931,00	-0,62%	-1,31%
Podjetje 17	10	2.015.626,00	1.812.668,00	181.266,80	368.020,00	36.802,00	16.586,00	0,00	16.586,00	0,00	1.856.427,00	0,89%	0,92%
Podjetje 18	10	4.333.398,00	4.333.398,00	433.339,80	640.254,00	64.025,40	232.441,00	0,00	232.441,00	0,00	2.659.747,00	8,74%	5,36%
Podjetje 19	101	8.941.807,00	8.071.942,00	79.920,22	3.306.661,00	32.739,22	0,00	217.993,00	-217.993,00	2.158,35	21.621.316,00	-1,01%	-2,70%
Podjetje 20	288	34.201.443,00	33.070.384,00	114.827,72	7.036.352,00	24.431,78	161.630,00	0,00	161.630,00	0,00	39.149.683,00	0,41%	0,49%
Podjetje 21	29	2.513.208,00	1.681.756,00	57.991,59	1.075.748,00	37.094,76	6.883,00	0,00	6.883,00	0,00	10.178.839,00	0,07%	0,41%
Podjetje 22	2	270.626,00	305.625,00	152.812,50	47.808,00	23.904,00	3.559,00	0,00	3.559,00	0,00	467.023,00	0,76%	1,16%
Podjetje 23	117	9.984.187,00	9.004.944,00	76.965,33	4.075.624,00	34.834,39	1.058.210,00	0,00	1.058.210,00	0,00	18.572.757,00	5,70%	11,75%
Podjetje 24	49	8.952.650,00	8.810.406,00	179.804,20	1.606.880,00	32.793,47	161.803,00	0,00	161.803,00	0,00	2.880.060,00	5,62%	1,84%
Podjetje 25	31	4.006.348,00	3.066.502,00	98.919,42	1.135.179,00	36.618,68	76.922,00	0,00	76.922,00	0,00	6.452.601,00	1,19%	2,51%
Podjetje 26	66	2.603.308,00	1.860.383,00	28.187,62	185.964,00	2.817,64	0,00	1.087.948,00	-1.087.948,00	16.484,06	15.640.673,00	-6,96%	-58,48%
Podjetje 27	138	11.731.949,00	7.530.982,00	54.572,33	4.041.990,00	29.289,78	29.960,00	0,00	29.960,00	0,00	25.602.423,00	0,12%	0,40%
Podjetje 28	35	9.968.797,00	10.166.410,00	290.468,86	1.269.367,00	36.267,63	45.935,00	0,00	45.935,00	0,00	6.586.862,00	0,70%	0,45%
Podjetje 29	252	54.092.321,00	53.417.294,00	211.973,39	5.791.049,00	22.980,35	0,00	859.150,00	-859.150,00	3.409,33	30.083.270,00	-2,86%	-1,61%
Podjetje 30	264	54.046.567,00	53.514.179,00	202.705,22	6.431.336,00	24.361,12	816.036,00	0,00	816.036,00	0,00	44.618.856,00	1,83%	1,52%
Podjetje 31	13	2.638.951,00	2.376.150,00	182.780,77	202.192,00	15.553,23	0,00	1.272.221,00	-1.272.221,00	97.863,15	3.295.249,00	-38,61%	-53,54%

Vir: AJPES, Javna objava letnih poročil, 2013.